

บทที่ 4

การเก็บข้อมูลและผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการงานวิจัยชิ้นนี้ได้แบ่งการเก็บข้อมูลเป็น 3 ส่วนคือ ข้อมูลในส่วนประวัติศาสตร์และบูรณะข้อมูลภาคสนามที่เกิดจากตัวผู้วิจัยและสำรวจสภาพ โดยรอบ ข้อมูลภาคสนามที่เกิดจากตัวประชากรตัวอย่างโดยเฉพาะในส่วนที่แตกต่างกันหรือรับรู้และประสบการณ์ในพื้นที่ แต่เนื่องจากข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์นั้นมีเนื้อหาที่ซับซ้อนต่อการจัดกลุ่ม และมีลักษณะที่จะต้องเชื่อมโยงระหว่างประวัติ การบูรณะและสภาพปัจจุบันของการรับรู้

ดังนั้นเพื่อเป็นการง่ายต่อการลำดับข้อมูลและทำความเข้าใจ ในบทนี้ผู้วิจัยจะทำการเรียบเรียงและนำเสนอ โดยแยกแต่ละวิหารเพื่อง่ายต่อความเข้าใจตามเป็นหัวข้อหลักและตามลำดับของวัดที่เข้าไปเก็บข้อมูลในภาพรวมแล้วคือ

- 1) ผลของการเก็บข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และการบูรณะของวัดแต่ละวัดและการวิเคราะห์ในส่วนสำคัญของแต่ละวิหารที่มีจุดเด่นและข้อแตกต่างของ 5 วิหารจากจำนวน 5 วัด
- 2) ข้อมูลภาคสนามโดยเน้นที่สภาพปัจจุบัน เก็บรวบรวมโดยผู้วิจัย
- 3) ข้อมูลด้านประสบการณ์การรับรู้ของกลุ่มประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน โดยจะใช้วิธีการเปรียบเทียบข้อมูลในแต่ละคน
- 4) สรุปในภาพรวมจากข้อมูลส่วนต่างๆ ที่ได้จากทั้ง 3 ส่วนในข้างต้น

4.1 วิหารวัดปราสาท วัดปราสาท จ.เชียงใหม่

4.1.1 ข้อมูลด้านกายภาพ

เหตุผลในการเลือกวิหารในการเก็บข้อมูล วิหารปราสาทเป็นวิหารเก่าแก่ที่อยู่ใจกลางเมืองเชียงใหม่เป็นวิหารที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพเป็นอย่างมาก เนื่องจากได้มีการเปลี่ยนแปลงจากวิหารแบบเปิด เปลี่ยนไปเป็นวิหารปิด เนื่องจากได้รับวัฒนธรรมอิทธิพลจากการเมืองการปกครอง ในพ.ศ.2439 แต่ไม่ปรากฏสาเหตุการเปลี่ยนแปลงจากวิหารเปิดเป็นวิหารปิดแต่อย่างใด ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าสาเหตุการเปลี่ยนแปลงน่าจะเกิดจากมีสงครามและเปลี่ยนแปลงการปกครอง ภายในหลังวิหารพบที่มีการสร้างห้องซุ้มโคงเพิ่มเพื่อไว้ใช้เก็บของมีค่า ซึ่งน่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้วิหารแห่งนี้ถูกเปลี่ยนแปลงเป็นวิหารปิด แต่การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ได้เปลี่ยนแปลงบรรยากาศและปรากฏการณ์ต่างๆ ภายในวิหารไปอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่อง

“แสงสว่าง” ซึ่งผู้วิจัยพบว่าเรื่องแสงเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่งผลต่อการรับรู้การปรากฏตัวของลายคำของกลุ่มผู้ร่วมวิจัยในการเก็บข้อมูลภายในวิหารปราสาท โดยข้อมูลที่ได้จากกลุ่มประชากรตัวอย่างและการเก็บข้อมูลด้านกายภาพชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพของวิหารส่งผลให้แสงภายในวิหารที่ได้จากธรรมชาติน้อยลง จึงส่งผลทำให้ลายคำภายในวิหารไม่สามารถทำหน้าที่⁴⁶ ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อผู้ที่เข้ามาพบเห็นทั่วไป

จากการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของวัด ได้สืบค้นจากเอกสารอ้างอิง ทั้งหลักฐานจากการบันทึกบูรณะ และหนังสือต่างที่ได้ทำการวิจัยค้นคว้าข้อมูลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ตำนาน เรื่องราวการเปลี่ยนแปลงต่างๆ⁴⁷ พบว่าการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของวิหารส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจาก สงครามและการปกครองที่เปลี่ยนแปลงทางอำนาจและนำวัฒนธรรมต่างๆ เข้ามาทางช่างในแต่ละสมัยดังนั้นวิหารปราสาทจึงมีลักษณะของลายคำและส่วนประกอบอื่นๆ ที่เกิดจากความหลากหลายทางสกุลช่าง ประกอบกับสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปมีการบำรุงรักษาตามสภาพ ถ้าดูจากประวัติการบูรณะแล้วจะพบว่ามีการบูรณะครั้งใหญ่เพียง 1 ครั้งเท่านั้นคือ พ.ศ. 2439 ส่วนใน พ.ศ. 2547 วิหารปราสาท⁴⁸ ได้เข้าร่วมโครงการวัดร้างในเมืองเชียงใหม่⁴⁹ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวิหารปราสาทนั้นไม่ได้รับการดูแลที่สม่ำเสมอ ซึ่งลวดลายที่พบภายในวิหารช่วงหลังพบว่าลวดลายจะได้รับอิทธิพลของสกุลช่างรัตนโกสินทร์อย่างมากมาย โดยได้มีการเขียนทับลวดลายเดิมของลายคำเพื่อแก้ไขเป็นลวดลายให้เป็นแบบสกุลช่างรัตนโกสินทร์

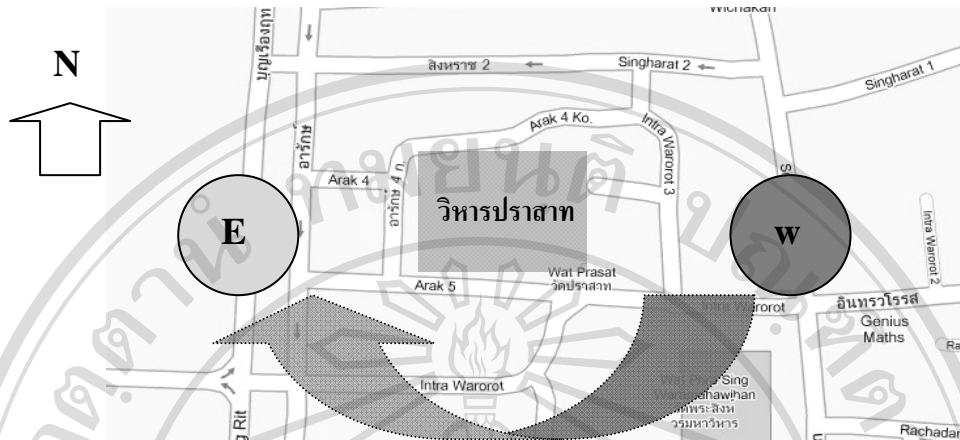
⁴⁶ หน้าที่ของลายคำในที่นี้ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างลายคำและแสงที่เข้ามาตกกระทบ ส่งปฏิกริยาต่อผู้ที่เข้ามาพบเห็น เห็นแสงที่สะท้อนจากเปลวทองประกอบกับลวดลายของลายคำทำให้สื่อความหมายที่แตกต่างกันออกไป

⁴⁷ เอกสารอ้างอิงได้แก่ บันทึกการบูรณะ โบราณสถาน กรมศิลปากรเขตที่ 8 จารึกวัดปราสาท; ปรัชญา ษะบุญ, งานวิจัยเรื่อง “งานศิลปกรรมประดับวิหารวัดปราสาท อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, ภาควิชาศิลปปะไทย คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548; ปรัชญา ษะบุญ, *วิหารวัดปราสาทรอยต่อทางยุคสมัยแห่งล้านนา* (เชียงใหม่ : หอซาย 2 การพิมพ์ หลงเถิด พรินต์ติ้ง, 2548); ปวงคำ ดุษฎีเชียว, *วัดปราสาทและบันทึกพระยาหลวงสามล้าน ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่โดย พระครูชินวงศานุวัตร (สิงห์โต ชินวโส)* ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์, 2546

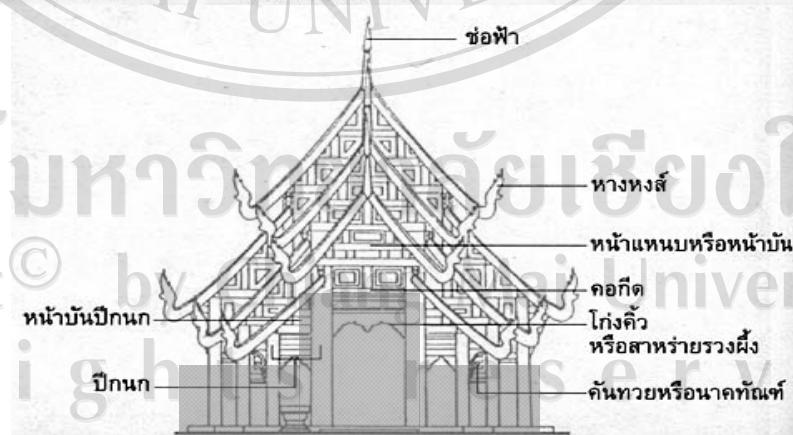
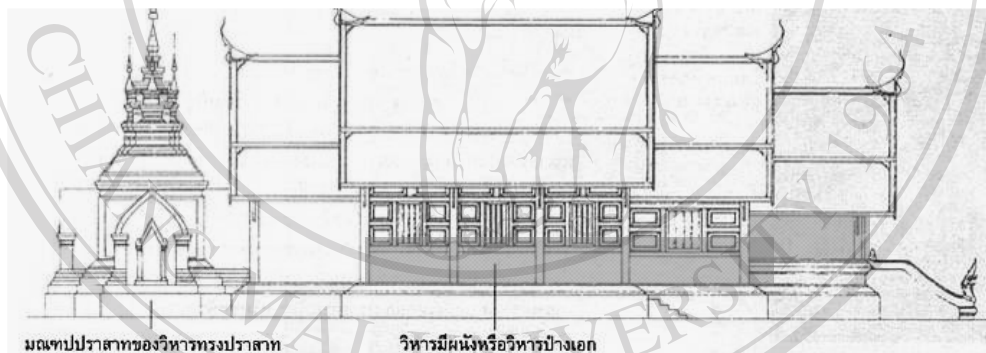
⁴⁸ คูภาคผนวก ข

⁴⁹ เป็นโครงการที่จัดทำเพื่อสำรวจวัดภายในอำเภอเมืองเชียงใหม่ เนื่องจากภายในอำเภอเมืองเชียงใหม่มีวัดจำนวนมาก ทั้งที่มีพระจำพรรษาอยู่และวัดที่ไม่มีพระจำพรรษาอยู่ หรือวัดที่ขาดการบูรณะและดูแลจากชาวบ้าน วัดปราสาทเป็นหนึ่งในวัดที่ได้เข้าร่วมโครงการ

รายละเอียดในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ของลักษณะกายภาพในปัจจุบัน

ภาพที่ 4.1 ภาพแสดงรูปที่ตั้งของวิหารปราสาทเมื่อเทียบเกี่ยวกับการเคลื่อนตัวของดวงอาทิตย์พบว่า ตัวอาคารตั้งตามตะวัน คือ ได้รับแสงแดดทั้งจากทั้งช่วงเช้าและเย็น แต่วิหารปราสาทในปัจจุบันที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากวิหารเปิดเป็นวิหารปิด บรรยากาศภายในวิหาร ในปัจจุบันมีลักษณะที่มืด ประกอบกับวิหารตั้งอยู่ทางทิศวางตะวันจึงทำให้เมื่อก่อนผนังปิด ทำให้แสงสว่างจากดวงอาทิตย์จึงเข้าได้เพียงด้านเดียวนั่นคือ ทางด้านขวาของวิหารเท่านั้น

ภาพที่ 4.2 ภาพแสดงรูปด้านข้างและรูปด้านหน้าของวิหารปราสาทแสดงให้เห็นว่าบริเวณที่เป็นแท่นแสดงถึงช่องแสงเดิมที่แสงสามารถเข้าไปได้ แต่ในปัจจุบันได้ถูกบูรณะเปลี่ยนเป็นวิหารแบบปิดเมื่อ พ.ศ.2439 ส่งผลทำให้สภาพภายในของวิหาร ณ ปัจจุบันมีบรรยากาศที่มืดทึม

ภาพที่ 4.3 ภาพรวมแสดงสภาพภายในของวิหารปราสาทที่มีสภาพมืด สภาพภายในวิหาร ณ ปัจจุบันแสดงให้เห็นบรรยากาศภายในที่มีมืด ซึ่งแทบจะไม่แสงสว่างส่องมาถึงได้ จากภาพซ้ายพบว่ามีช่องแสงที่เข้ามาได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ส่วนภาพ ตรงกลางและด้านขวาแสดงให้ว่าเมื่อไม่เปิดไฟภายในวิหาร แทบจะมองลวดลายของลวดลายไม่เห็นเลย⁵⁰

เนื่องจากปัจจุบันวิหารนี้จะถูกปิดช่องแสงต่างๆ เอาไว้แม้จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามา ทางวัดก็จะเปิดไฟแบบฟลูออเรสเซนต์ (Fluorescent light) และหน้าต่างเพียงบางจุดเท่านั้น จากภาพแสดงให้เห็นถึงว่าลวดลายถูกลดบทบาทลงเนื่องจากแสงสว่างที่ไม่เพียงพอภายในวิหาร ประกอบกับการสัมผัสภาพพระพุทธรูป และชาวบ้านที่ใกล้ชิดกับวิหาร⁵¹ พบว่าได้ต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า แต่ก่อนวิหารแห่งนี้ไม่ได้มืดเช่นนี้แต่เนื่องจากจำนวนคนที่เข้าวัดน้อยลงและทางวัดเคยถูกขโมยขึ้นทำให้ปิดวิหารไว้ตลอด

ภาพที่ 4.5 ภาพรวมแสดงสภาพภายในของวิหารปราสาทที่แสดงถึงการติดตั้งระบบไฟฟ้า พบว่าระบบการใช้แสงสว่างใช้การติดตั้งหลอดไฟฟลูออเรสเซนต์แบบ Cool White เพราะว่างบประมาณที่น้อย และสภาพภายในค่อนข้างมืดมาก จึงจำเป็นต้องติดตั้งไฟตลอดทุกระยะ แต่การติดตั้งไฟฟลูออเรสเซนต์ทำให้ทัศนียภาพภายใน และไม่ต่อเนื่องจากบรรยากาศในอดีต⁵²

⁵⁰ ในการเก็บข้อมูลใช้กล้องถ่ายภาพขณะเปิดแฟลช (ภาพถ่ายโดย ผู้วิจัย วันที่ 14 ธันวาคม 2550)

⁵¹ จากการสัมภาษณ์ นาง จำเรียง กู้ตัน, พระสมพรประทานเทพ, สามเณร เดชาชัย (โดยผู้วิจัย ณ วันที่ 15 ธันวาคม 2550)

⁵² ข้อมูลจากพระพุทธรูปที่มีหน้าที่ดูแลเรื่องงบประมาณของวัด

จากการศึกษาจากเอกสารเอกอ้างอิงและการลงภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ พระลูกวัด เจ้าอาวาส และชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงโดยผู้วิจัย ระหว่างวันที่ 13-14 ธันวาคม 2550 และวันที่ 1-2 มีนาคม 2551 ชาวบ้านได้บอกเล่าว่าแต่ก่อนที่วิหารยังไม่ได้มีการบูรณะและปิดทึบ ภายในวิหารมีความสว่างและสวยงามมากและชาวบ้านอยู่มีบ้านอยู่ข้างเคียงนับถือและมีการทำพิธีทางศาสนาเป็นประจำ⁵³ แต่ ปัจจุบันเนื่องจาก

- 1) พื้นที่โดยรอบมีวัดจำนวนมาก ชาวบ้านเริ่มหันเหไปวัดอื่น
- 2) ทางวัดเองได้มีการลดกิจกรรม และมีข้อห้ามและข้อกำหนดในการใช้ตัววิหารมากขึ้น เนื่องจากวิหารมีความเก่าและเรื่องความปลอดภัยภายในวิหาร ทำให้ ชาวบ้านหันไปวัดที่สามารถใช้สอยทางพิธีทางศาสนาได้เป็นประจำดังนั้นทำให้ สภาพทางกายภาพ ณ ปัจจุบัน วิหารปราสาท มีสภาพที่เจียบเหงามและภายในวิหารไม่ได้เปิดให้ผู้ศรัทธาและนักท่องเที่ยว ได้เข้าไปภายในได้ตลอดเวลา
- 3) ชาวบ้านที่ศรัทธาทางวัดจะเป็นกลุ่มชนชั้น ข้าราชการและเจ้านายชั้นสูง เดิมและไม่ได้เป็นชาวบ้านที่ระแวกใกล้เคียง มีชาวบ้านบางส่วนเท่านั้นที่เคยอยู่แต่ได้ย้ายรากฐานไปอยู่ที่อื่น จะกลับมาเมื่อมีวัดสำคัญทางศาสนาเท่านั้น

ซึ่งสามารถสรุปการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดได้ดังนี้

- 1) โครงสร้างวิหารได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปจากวิหารแบบเปิดเป็นแบบปิดทำให้เกิดปัญหาเรื่องแสงสว่างภายในเป็นอย่างมาก
- 2) นโยบายของวัดถูกปรับเปลี่ยนไป โดยลดกิจกรรมทางศาสนาลง เนื่องจากวิหารมีความเก่าและเรื่องความปลอดภัยภายในวิหาร
- 3) การใช้พื้นที่ลดลงและมีการลดกิจกรรมส่งผลให้เกิดการใช้งานทางตัวอาคารน้อยลงและประกอบกับสภาพภายในที่มีดอึดด้วย
- 4) ส่งผลให้ต้องติดไฟฟลูออเรสเซนต์ที่มีขนาดใหญ่และติดเป็นจำนวนมากทำให้เกิดความไม่สวยงาม การประดับไฟฟ้าที่ไม่คำนึงถึง ความเป็นธรรมชาติ ถึงแม้ว่าจะเปลี่ยนแปลงระบบไฟฟ้ามาแล้วถึง 5 ครั้งตั้งแต่เมื่อ พ.ศ. 2516 แล้วก็ตาม เนื่องจากงบประมาณที่น้อย จากงบประมาณของกรมศิลปากร⁵⁴

⁵³ จากการสัมภาษณ์ คุณแดง มีชัยเมือง (โดยผู้วิจัย ณ วันที่ 15 ธันวาคม 2550)

⁵⁴ บันทึกการบูรณะโบราณสถานกรมศิลปากรเขตที่ 8 พ.ศ. 2545

โดยสรุปพบว่า การบูรณะปรับเปลี่ยนวิหารเป็นวิหารปิด ส่งผลทำให้โอกาสการรับแสงของวิหารลดน้อยลงไปยิ่งทำให้สภาพของลายคำภายในวิหารที่ปัจจุบันโทรมอยู่แล้ว มีผลกระทบมากยิ่งขึ้น เพราะเมื่อไม่มีแสงช่วยให้ลายคำเปล่งแสงและแสดงตัวจึงทำให้ลายคำถูกทำให้ลดความสำคัญลงไป อีกทั้งได้รับการบูรณะตามงบประมาณและกำลังของวัดที่สามารถทำได้ ทำให้ลายคำในปัจจุบันมีสภาพที่หลุดร่อนและเสียหายไปไม่สามารถอาศัยแสงธรรมชาติที่เคยช่วยให้ลายคำเปล่งแสง และมีบทบาทที่สำคัญภายในวิหารเมื่อมีผู้คนเข้าภายในวิหารแล้วรับรู้เกิดเป็นความรู้สึกศรัทธาและเคารพ ผนวกกับปัจจัยทั้ง 4 ข้อที่กล่าวมานั้น ยิ่งทำให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับความสัมพันธ์ระหว่างลายคำและพื้นที่ในวิหาร จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการบูรณะในปัจจุบันข้างต้นทั้ง 4 ข้อ ดังนั้นจึงจำเป็นที่ต้องอาศัยข้อมูลจากส่วนของประชากรตัวอย่างในการนำประสบการณ์ตรงที่ได้รับจากการเก็บข้อมูลในวิหารต่างๆ มาช่วยอธิบายและพิสูจน์ในสมมุติฐานที่ตั้งไว้

4.1.2 ข้อมูลด้านประสบการณ์การรับรู้

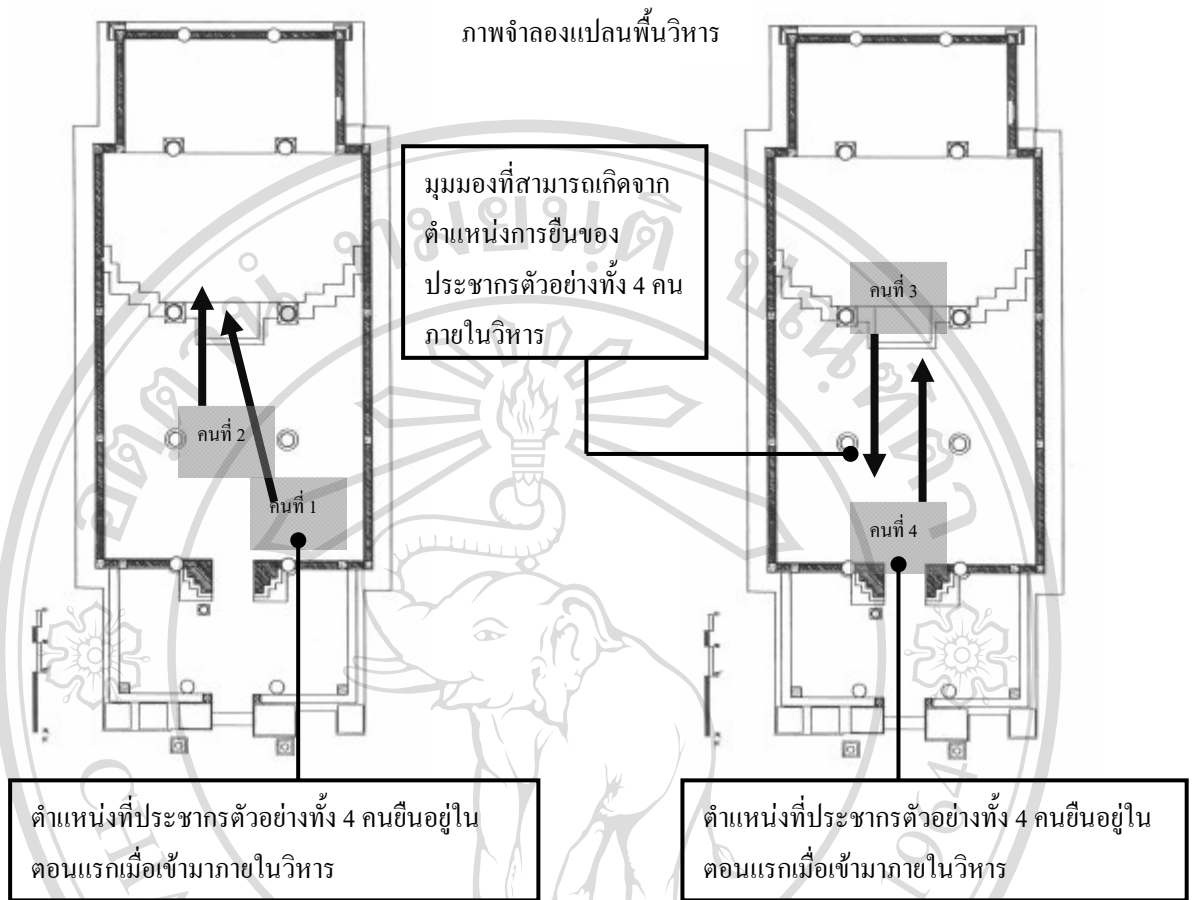
การเก็บข้อมูลของประสบการณ์การรับรู้ภายในวิหารพบว่า แสงสว่างเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการรับรู้ของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน ในการเก็บข้อมูลครั้งแรก เนื่องจากสภาพของลายคำ ณ ปัจจุบันไม่สมบูรณ์ มีการหลุดร่อนไปบ้าง ประกอบกับแสงจากธรรมชาติที่เคยได้รับถูกปิดไป และแสงจากหลอดฟลูออเรสเซนต์นั้น ไม่นิ่มนวลเหมือนแสงแดดจากธรรมชาติ จากเก็บข้อมูลของประชากรตัวอย่างยังพบอีกว่า แสงภายในวิหารเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยทำให้ประชากรตัวอย่างรับรู้ถึงลายคำได้อย่างสมบูรณ์ แต่เมื่อสภาวะของแสงน้อยลง การรับรู้ของประชากรตัวอย่างกลับมีผลที่เปลี่ยนแปลงไปคือ การรับรู้และความรู้สึกที่ชื่นชอบ ชื่นชมว่าสวยงาม กลับเปลี่ยนเป็นความรู้สึกที่กลั่นแกล้ง⁵⁵

ในการเก็บข้อมูลครั้งที่ 2 ได้มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการคือ ได้กำหนดให้ประชากรตัวอย่างทุกคนทำตามข้อกำหนดที่เขียนในแต่ละช่วงเวลา⁵⁶ ดังนั้นในครั้งแรกของการเข้าไปภายในวิหาร ได้กำหนดให้ทุกคนหลับตาก่อนเข้าไปและทำใจให้ว่างเปล่า⁵⁷ แล้วค่อยๆ เดินไปที่ตรงกลางวิหารแล้วจึงค่อยๆ ลืมตาแล้ว มองรอบๆ ว่ารู้สึกอย่างไร เห็นอะไรเป็นอย่างแรก

⁵⁵ ผู้วิจัยกล่าวสรุป

⁵⁶ คู่มือละเอียดในบทที่ 3

⁵⁷ คือการทำจิตใจให้ว่างเปล่าปราศจากการคิดสิ่งใดล่วงหน้าไว้ก่อนแล้ว

แผนภูมิที่ 4.1 แสดงตำแหน่งการขึ้นและมุมมองที่เกิดขึ้นของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน

ประสบการณ์แรกประชากรตัวอย่าง 1 ได้บรรยายไว้ว่า ในตอนที่เดินเข้าวิหารได้
สะดุดตรงที่ฉากด้านหลังของพระประธานและสังเกตได้ว่าวิหารหลังนี้เป็นไม้ทั้งหลังแต่รู้สึกกลัว
เพราะว่าภายในวิหารแทบจะไม่ส่องสว่างเลย ประสบการณ์แรกประชากรตัวอย่าง 2 สิ่ง que เห็นสิ่ง
แรกคือ ความเก่าของวิหารและลายสีทองที่ดูเก่าไม่แพ้กันแต่มันรู้สึกน่ากลัวมาก ลายคำเก่าๆ นี้ ดู
เหมือนอยู่สูงกว่าระดับสายตาตามาก แต่ก็ดึงดูดความสนใจได้ดี ชวนให้แหงนมอง ประสบการณ์แรก
ประชากรตัวอย่าง 3 สิ่ง que เห็นสิ่งแรกคือ เสาทั้ง 10 ต้นที่สะดุดตามาก แต่เมื่อเข้าวิหารใกล้ๆ กลับ
รู้สึกว่ภายในวิหารนั้นมีดลง ดูเย็นเชียบ แต่เมื่อเวลาผ่านไป ประชากรตัวอย่าง 3 ได้บอกไว้ว่า ได้
เห็นแสงที่สะท้อนลงเสาว่า มีเลื่อมทองสวยงามตรงบริเวณ โคนเสา ที่ทำให้เกิดความรู้สึกเหมือนกับ
ว่าได้รับกำลังจากแสงทำสิ่งต่างๆ ในยามเช้า และจากประสบการณ์แรกประชากรตัวอย่าง 4 สิ่ง que
เห็นสิ่งแรกคือ เสาทั้ง 10 ต้นที่สะดุดตามาก ภายในวิหารดูมืด ดูเย็นเชียบ ไร้ชีวิตชีวา

ประชากรตัวอย่าง 1

ประชากรตัวอย่าง 2

ประชากรตัวอย่าง 3

ประชากรตัวอย่าง 4

ภาพที่ 4.6 ถ่ายโดยประชากรตัวอย่าง 1-4 เรียงตามลำดับ จากรูปจะเห็นว่าประชากรตัวอย่างได้ยืนอยู่คนละตำแหน่งกันซึ่งแตกต่างกันออกไป

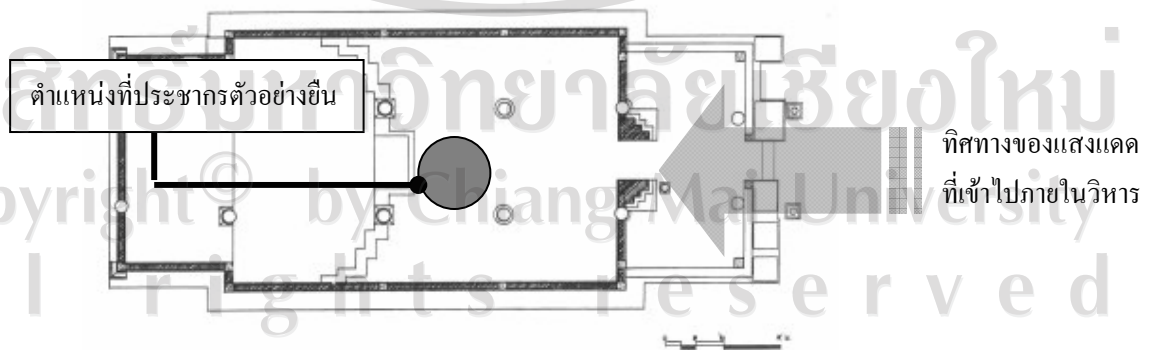
จากข้อมูลของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน จะเห็นว่า ประสบการณ์แรกของแต่ละคนนั้นแตกต่างกันไป ประชากรตัวอย่าง 1 เป็นผู้ที่เคยมาวัดปราสาทมาแล้วอีกทั้งยังเข้าวัดเป็นประจำและชอบนั่งสมาธิ⁵⁸ แต่รับรู้ครั้งแรกของประชากรตัวอย่าง 1 กลับรู้สึกกลัว แต่มีการสังเกตถึงรายละเอียดของวิหารที่ทำจากไม้แต่ความรู้สึกที่รู้สึกคือ กลัวเนื่องจากภายในแทบจะไม่มีแสงเลย ทำให้เห็นว่า แสงนั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความรู้สึกแรกนั้น รู้สึกเช่นไร แน่นอนแต่ภายในมีความรู้สึกรู้สียงใหญ่ของคนที่ได้รับรู้ได้คือ ความกลัว จะเห็นว่า ประชากรตัวอย่าง 2 มีความรู้สึกที่กลัวเช่นเดียวกัน แต่กลับไม่พูดถึงเรื่องแสง ทำให้เห็นว่านอกจากแสงแล้วยังมีปัจจัยอื่นที่ก่อให้เกิดความรู้สึกเช่นนั้น ซึ่งน่าจะมาจากเรื่องของความเก่าของวิหารไม้ ลายคำเก่าๆ และบรรยากาศโดยรวม ประเด็นที่น่าสนใจคือ สิ่งที่ ประชากรตัวอย่าง 2 มองและสนใจเป็นจุดแรกคือ ตำแหน่งที่มองขึ้นไปจากด้านล่างทำให้เห็นว่า ประชากรตัวอย่าง 2 นั้นไม่ได้มองแค่ระดับสายตาเท่านั้นแต่ได้

⁵⁸ จากการที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ประชากรตัวอย่างจากประวัติเบื้องต้น

สำรวจไปทั่วๆ และมองขึ้นด้านบน ดังนั้นมุมมองของประชากรตัวอย่าง 2 จึงแตกต่างจากคนอื่น สำหรับประชากรตัวอย่าง 3 และประชากรตัวอย่าง 4 ได้มองเห็นเหมือนกันคือ เสาทั้ง 10 ต้นที่ สะดุดตามาก แต่ภายในวิหารคูมิด และคูบรียากาศเย็น ทำให้เห็นว่าประชากรตัวอย่าง 3 และ ประชากรตัวอย่าง 4 มีมุมมองที่เหมือนกันและยืนอยู่ ณ จุดเดียวกัน และในรายละเอียดในเรื่องของ ความรู้สึกที่เริ่มเปลี่ยนหลังจากที่ได้เข้า คือ เรื่องของแสงที่กระทบกับเสาที่สะท้อนสีและลวดลาย ของลายคำออกมา ทำให้เกิดความรู้สึกชื่นชม เมื่อพิจารณาพื้นฐานของประชากรตัวอย่าง 3 และ 4 พบว่า ประชากรตัวอย่าง 3 เป็นคนจังหวัดเชียงใหม่ เคยไปวัดทั้ง 2 วัดคือวัดปราสาทและวัดพระ ลingham แต่เข้าวัดที่วัดพระสิงห์เป็นประจำ สนใจการถ่ายรูป และชอบเที่ยวโบราณสถาน⁵⁹ ส่วน ประชากรตัวอย่าง 4 เป็นคนจังหวัดลำปาง เคยมาวัดปราสาทแล้วทำให้เห็นว่าประชากรตัวอย่างทั้ง 2 คนนี้เคยมาวัดปราสาททั้งคู่⁶⁰ ดังนั้นในการรับรู้ครั้งแรกของทั้งคู่ จึงเป็นตีความจากประสบการณ์ ครั้งก่อน ทำให้สามารถตีความได้ดีกว่าประชากรตัวอย่างอื่นๆ ที่เคยมาวัดปราสาทเป็นครั้ง จาก ประสบการณ์แรกๆของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คนทำให้รู้ถึงจุดที่ยืนแรกและความรู้สึกเมื่อเข้าวิหาร เมื่อนำมาประกอบกับรายละเอียดของแต่ละคน ซึ่งได้ดังนี้ คือ

ก. รายละเอียดในการเก็บข้อมูลประชากรตัวอย่าง 1

แสงจากด้านบนมีความสว่างจ้ามากๆ แต่ลายคำกับพระพุทธรูปก็ยังคงไม่ได้รับแสงจาก ด้านนอกอยู่ดี เป็นความรู้สึกที่ประชากรตัวอย่าง 1 ได้อธิบายไว้ในช่วงบ่ายแสดงให้เห็นว่า แสงแดด จ้าจากด้านบนแต่กลับเข้ามาภายในวิหารเพียงน้อยนิดเวลาที่ประชากรตัวอย่าง 1 เจียนบันทึกลง อยู่ในตำแหน่งท้ายวิหาร⁶¹ ซึ่งหมายความว่า บริเวณท้ายวิหารที่มีลายคำอยู่นั้น แสงแดดไม่สามารถ เข้าถึงได้เลย ดังแผนภูมิภาพที่ 4.2

แผนภูมิที่ 4.2 แสดงตำแหน่งการยืนและมุมมองที่เกิดขึ้นของประชากรตัวอย่าง 1

⁵⁹ จากการที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ประชากรตัวอย่างจากประวัติเบื้องต้น

⁶⁰ จากการที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ประชากรตัวอย่างจากประวัติเบื้องต้น

⁶¹ จากคำอธิบายของประชากรตัวอย่าง 1 บอกว่าตนเองอยู่ที่ตำแหน่งใดของวิหาร

ซึ่งในช่วงเช้านั้น สิ่งที่ประชากรตัวอย่าง 1 รับรู้ได้ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงแม้จะมีการเดินสำรวจ จนถึงเวลา 15:00น. ประชากรตัวอย่าง 1 ก็ยังอธิบายถึงแสงที่รู้สึกจ้าจากด้านนอกที่แทบจะทำให้ไม่เห็นลวดลายอะไรจากภายในได้เลย ประกอบเริ่มมีเสียงรถมากยิ่งขึ้นจากตอนที่รู้เหมือนแถวนี้การจราจรจะพลุกพล่านมาก มีเสียงแตร เสียงมอเตอร์ไซด์ และพระสงฆ์ที่ดูแลวิหารเริ่มจะปิดหน้าต่าง⁶² ให้เหลือไว้เพียงทางเข้าทางเดียว ซึ่งทำให้วิหารภายในยังมีดีกว่าเดิม ซึ่งประชากรตัวอย่าง 1 ได้อธิบายความรู้สึกเอาไว้ว่า

รู้สึกเสียดายความสวยงามของลวดลายเหล่านี้ที่ถูกความมืดและแสงที่จ้าจากภายนอกบดบังความสวยงามลงไปวิหารแห่งนี้สวยงามแบบวิหาร โบราณที่ลวดลายที่ประณีตอ่อนช้อย แต่แสงที่มาจากภายนอกเป็นตัวปัญหาที่มาบดบังความงามเหล่านี้และไม่เข้าใจว่าทำไมภายในไม่ติดไฟที่สว่างกว่านี้และเวลาปกติก็ไม่เปิดไฟแล้วนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้เวลาเพียงไม่กี่นาที ที่เข้ามาเที่ยวภายในวิหารจะเห็นความสวยงามเหล่านี้

ภาพที่ 4.7 ภาพรวมแสดงสภาพภายในของวิหารปราสาทที่แสดงถึงบรรยากาศภายในที่ได้รับผลกระทบเรื่องจากการติดตั้งระบบไฟฟ้าที่ขัดแย้งกับแสงที่เข้ามาจากภายนอก จากรูปจะเห็นว่า มีแสงจ้าจากด้านนอกทำให้เมื่อมองอยู่ภายในวิหารไม่สามารถเห็นลวดลายต่างๆ

การปรากฏตัวของลวดลายกับพื้นที่ที่ประชากรตัวอย่าง 1 สามารถรับรู้ได้มีรายละเอียดดังนี้คือ สามารถรับรู้ถึงลวดลายต่างภายในวิหารได้เมื่อเวลาผ่านไปประมาณ 2 ชั่วโมง ทำให้เห็นว่าในช่วงแรกนั้น ลวดลายในวิหารไม่สามารถปรากฏตัวให้ ประชากรตัวอย่าง 1 รับรู้ได้เนื่องจาก

⁶² เวลาปิด - เปิด ไม่มีเวลาที่แน่นอน เนื่องจากทางวัดไม่มีการตั้งกฎ

ปริมาณที่น้อยจากภายในวิหารทำให้ ลายคำไม่สามารถแสดงแก่ผู้เข้ามาได้ แต่ประชากรตัวอย่าง 1 ต้องสังเกตจากการเดินพิจารณาตามตารางเก็บข้อมูลที่กำหนดไว้จึงสามารถเห็นและสังเกตถึง ลวดลายต่างๆ ที่แสดงออกมาได้ ในช่วงเช้าลายคำภายในวิหารมีลักษณะมืด แม้จะมีแสงผ่านเข้ามา ทางหน้าบ้างแต่ก็ไม่ถึงในส่วนที่ลายคำปรากฏตัวอยู่ประกออบกับเสียงจากภายนอกที่ดัง ทำให้ ประชากรตัวอย่าง 1 ไม่มีสมาธิในการดูพิจารณา ลวดลาย เนื่องจากแสงที่น้อยและไม่ทำการตก กระทบกับลายคำ ต้องเปิดไฟนีออนในวิหารเท่านั้นจึงจะสามารถเห็นได้ แต่ไฟในวิหารเมื่อเปิดแล้ว ก็ทำให้ความรู้สึกที่แปลกเนื่องจากแสงที่ออกมาเป็นสีขาวดูชัดกับลายคำเป็นอย่างมาก ประชากร ตัวอย่าง 1 ได้กล่าวว่าหากแสงจากด้านนอกสามารถเข้ามาภายในวิหารได้มากกว่านี้คงจะเห็นลายคำ ได้ชัดเจนมากกว่านี้และคงได้บรรยากาศที่สบายตากว่านี้อีก ทำให้เห็นว่าถึงแม้ว่าจะมีแสงจาก ภายในที่ได้จากแสงประดิษฐ์ก็ไม่สามารถทำให้สร้างบรรยากาศระหว่างลายคำกับพื้นที่ภายในวิหาร เหมือนที่สถาปนิกตั้งใจไว้ได้ อีกทั้งแม้จะมีแสงจากภายนอกแต่ก็ทำให้ไม่สามารถเห็นลวดลายคำ ภายในวิหาร ได้เนื่องจากมีการบูรณะวิหารด้วยการปิดผนังทำให้แสงที่เข้ามานั้นมีปริมาณที่น้อย เกินไป ซึ่งภายในวิหารปราสาทมีปัญหาเรื่องแสงสว่างอย่างมาก จนส่งผลกระทบต่อ การรับรู้ต่อ ประชากรตัวอย่าง 1 อย่างมาก

ข. รายละเอียดในการเก็บข้อมูลประชากรตัวอย่าง 2

เมื่อถึงข้อกำหนดในการเก็บข้อมูลที่ให้ทุกคนลองสังเกตบรรยากาศโดยรอบว่ารู้สึก อย่างไร ประชากรตัวอย่าง 2 ได้บรรยายถึงบรรยากาศ ณ ตอนนั้นว่า แสงเริ่มเข้ามาทำให้วิหารเริ่มดู ไม่น่ากลัว พระพุทธรูปเริ่มดูสว่างและกระจาย แต่เหมือนทุกอย่างกำลังจ้องมองลงมาที่คนจากคำพูด ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ประชากรตัวอย่าง 2 เกิดความรู้สึกว่าลวดลายคำและพระพุทธรูปเมื่อ กระทบกับแสงแล้วเหมือนสิ่งเหล่านั้นมีชีวิตและกำลังทำปฏิกิริยาโต้ตอบกับประชากรตัวอย่าง 2 โดยดูเหมือนจ้องมองลงมาทำให้เห็นว่า ณ ช่วงเวลานี้ประชากรตัวอย่าง 2 มีการจินตนาการถึงสิ่งที่ ได้พบเห็นคือ ลายคำนั้นเหมือนมีชีวิตเมื่อแสงตกกระทบลงที่ลายคำ ประชากรตัวอย่าง 2 ได้พูดถึง ลายคำทั้งหมดดูเหมือนจะเคลื่อนไหวได้ ทำให้เกิดความรู้สึกที่สรัทธามากยิ่งขึ้น เช่น ลายบนเสาที่ เป็นลวดลายของหนุมานที่เหมือนจะหมุนไปรอบๆ เสา รูปยักษ์และเทวดาก็เหมือนจ้องมอง เหมือน ทุกอย่างเริ่มมีชีวิตขึ้นมา ซึ่งประชากรตัวอย่าง 2 ได้อธิบายถึงความประทับใจที่มีต่อลวดลายภายใน ที่บอกว่า ทำให้เกิดความรู้สึกอยู่ในความฝันและลายทั้งหมดเหมือนไหวขึ้นมาจริงๆ ซึ่งทำให้รู้สึก ประทับมาก แต่น่าเสียดายที่ลวดลายคำมองไม่ค่อยเห็นเท่าไร เนื่องจากแสงภายในไม่เพียงพอ⁶³

⁶³ เป็นรายละเอียดในการเก็บข้อมูลในช่วงเวลา 16:00 น.

ประชากรตัวอย่าง 2 มีการตีความจากประสบการณ์และเน้นการการสร้างเรื่องราวที่ต่อเนื่องกัน ถึงแม้แสงที่เข้ามาจะไม่สม่ำเสมอทำให้ การจินตนาการนั้นขาดตอน ส่วนลวดลายคำที่ประชากรตัวอย่าง 2 ชอบมากที่สุดคือ ลายพระพุทธรูปด้านหลังเพราะทำให้เกิดความรู้สึกถึงเรื่องราวของพระพุทธรูปเจ้าจริงๆ และลวดลายเหล่านี้ก็เหมือนจะเล่าออกมาเป็นเรื่องและเมื่อมีแสงสะท้อนกับลายคำทำให้เกิดความรู้สึกศรัทธามากยิ่งขึ้น

แสงที่เข้ามานั้นเริ่มมากขึ้นแต่ไม่โดนลายคำเนื่องจากลายคำนั้นอยู่ในระดับที่สูงกว่า ซึ่งทำให้ไม่เกิดความแตกต่างอะไร จากระหว่างมีแสงกับไม่มีแสง⁶⁴

เมื่อพิจารณาจากข้อความข้างต้นพบว่า แสงกับพื้นที่นั้นมีบทบาทสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อย่างที่กล่าวได้เขียนลายคำไว้ด้านในสุด ดังที่ประชากรตัวอย่าง 2 ตั้งข้อสังเกตเพื่อให้คนที่เข้ามารู้สึกอยากจะทำปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมและชวนให้เดินเข้ามาเพื่อให้เห็นใกล้ๆ และเข้าเนื้อเรื่องที่เขียนแสงไว้ภายในนั่นเอง สิ่งที่ประชากรตัวอย่าง 2 รับรู้ได้ในตอนแรกคือ ความเก่าของโครงสร้างวิหารกับลวดลายคำที่กลมกลืนกันจนเกิดบรรยากาศที่ดูน่ากลัวน่าเกรงขาม แต่ลายคำภายในวิหารแห่งนี้ดูเหมือนอยู่ในระดับที่สูงจนต้องแหงนขึ้นไป ซึ่งน่าจะเป็นความตั้งใจของช่างที่ต้องการให้คนที่เข้าไปในวิหารมองขึ้นไปข้างบนภาพรวมทั้งหมดที่ประชากรตัวอย่าง 2 รู้สึกได้ภายในวิหารปราสาทคือ บรรยากาศภายในทั้งหมดภายในวิหารคู่มือตีพิมพ์ทั้งวัน ข้อมูลการรับรู้สามารถสรุปได้ คือ โครงสร้างของวิหารน่าจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบของลายคำ และการเขียนลวดลายบนโครงสร้างนั้นน่าจะเพื่อต้องการให้คนเคารพ และกำหนดตำแหน่งของการนั่งลงมอง ส่วนความรู้สึกศรัทธาของประชากรตัวอย่าง 2 น่าจะเกิดจากประสบการณ์ที่เคยมีเกี่ยวกับเรื่องราวและลวดลายที่เคยได้พบและตีความ จากประสบการณ์เดิมแล้วถูกนำมาตีความซ้ำกับเหตุการณ์ใน ณ ช่วงเวลานั้น และลวดลายต่างๆ ที่ประชากรตัวอย่าง 2 รับรู้และตีความหมายนั้น แตกต่างกับการรับรู้ของประชากรตัวอย่าง 1 เป็นอย่างมาก แสดงให้เห็นว่าประชากรตัวอย่าง 2 สามารถรู้สึกถึงตัวตน ณ เวลาที่ตนเองยืนอยู่และพิจารณาลายคำว่าได้รับรู้และรู้สึกอย่างไร เมื่อมองลายคำ ณ บรรยากาศรอบๆ ณ ช่วงเวลานั้น อีกทั้งประชากรตัวอย่าง 2 ได้นำความรู้ก่อนหน้า มาตีความร่วมกับเหตุการณ์ ณ ตอนที่เก็บข้อมูล จึงปรากฏออกมาเป็นความรู้สึกที่ชื่นชอบ ศรัทธา

⁶⁴ เป็นรายละเอียดในการเก็บข้อมูลในช่วงเวลา 10:00 น.

ค. รายละเอียดในการเก็บข้อมูลประชากรตัวอย่าง 3

แสงที่เริ่มเข้ามาที่ยังไม่มากนักทำให้ไม่สามารถเห็นลายต่างๆ ด้านหลังได้ชัดเจน แต่เมื่อลองมองภาพรวมแล้วพบว่า บรรยากาศภายในดูน่ากลัว มากกว่าน่าเคารพ และยังรู้สึกว่าการไหวรหลังนี้น่าจะเก่ามาก⁶⁵

จากคำพูดข้างต้น แสดงให้เห็นว่าประชากรตัวอย่าง 3 รู้สึกว่ากลัว เนื่องจากประชากรตัวอย่าง 3 ไม่สามารถรับรู้การนำมาจากแสง จึงทำให้ไม่สามารถรับรู้การปรากฏตัวของลายคำได้ด้วย จากข้อมูลการจดบันทึก ภาพถ่ายและวิดีโอทั้งหมดของประชากรตัวอย่าง 3 จะเห็นว่าไม่มีการบันทึกถึง ความรู้สึกเมื่อเห็นลายคำแต่อย่างใด มีแค่เพียงเขียนว่า พบเห็นอะไรบ้าง มีลวดลายอย่างไรบ้าง

สรุปผลการเก็บข้อมูลของประชากรตัวอย่าง 3 คือ ถึงแม้ประสบการณ์แรกของประชากรตัวอย่าง 3 จะสามารถรับรู้ถึงลวดลายคำได้เลยในตอนแรกสุด แต่ในระยะแรกประชากรตัวอย่าง 3 ยังคงรับรู้ได้เพียงแค่รูปลักษณะภายนอกยังไม่มีการตีความใดๆ แต่เมื่อเวลาผ่านไปประชากรตัวอย่าง 3 เริ่มกลับมาตีความและบรรยายและนำแต่ละส่วนของลายคำภายในวิหารมาปะติดปะต่อกันเป็นเรื่องราว แล้วบรรยายว่ารู้สึกอย่างไรในตอนท้ายดังนี้ คือ

ตอนที่เข้ามานั้นรู้สึกว่ายภายในวิหารนั้นวังวนน่ากลัว เพราะภายในมืดมากแต่พอมานั่งดูใกล้เริ่มเห็นแสงจากด้านหลังซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกที่สยองขวัญ ส่วนลวดลายด้านข้างที่เป็นเรื่องราวของพุทธประวัติ มองดูแล้วทำให้ย้อนไปถึงบทเรียนที่เคยได้เรียนมาซึ่งทำให้รู้สึก มีความสุข โดยเฉพาะเวลาที่แสงกระทบกับลายคำทำให้เห็นลายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

จากคำพูดข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เมื่อแสงเริ่มเข้ามาแล้วตกกระทบกับลายคำ ทำให้ประชากรตัวอย่าง 3 เริ่มมีความรู้สึกสยองขวัญ และนำความรู้เรื่องศาสนาที่เคยได้เรียนมาจินตนาการ ยิ่งทำให้ความรู้สึกที่เกิดขึ้น ณ เวลานั้น มีความรู้สึก มีความสุข สบายใจมากยิ่งขึ้น โดยความรู้สึกทั้งหมดเป็นปรากฏการณ์ของลายคำที่แสงเข้ามาตกกระทบแล้ว ประชากรตัวอย่าง 3 รับรู้และแปรรูปออกมาเป็นจินตนาการและความรู้สึก ตัวแปรที่สำคัญในบันทึกข้อมูลของประชากรตัวอย่าง 3 คือ เรื่องของปริมาณของแสงที่แตกต่างกันจากเช้าถึงเย็น เนื่องจากจากตอนเช้าประชากรตัวอย่าง 3 ได้รู้สึกกลัวแต่เมื่อเวลาผ่านไปแสงเข้ามามากขึ้นได้เกิดปรากฏการณ์ต่างดังข้างต้น ทำให้

⁶⁵ เป็นรายละเอียดในการเก็บข้อมูลในช่วงเวลา 11:00 น.

เห็นว่าปริมาณของแสงและเวลาที่เปลี่ยนแปลงเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละช่วงเวลา จากคำพูดข้างต้นยังแสดงให้เห็นอีกว่าเมื่อปริมาณแสงที่พอดีตกกระทบกับลายคำข้อมส่งผลทำให้ ประชากรตัวอย่าง 3 รู้สึกสบายและศรัทธาอีกทั้งยังจินตนาการต่อจากเหตุการณ์ที่เกิด ใน ณ ช่วงเวลานั้น แต่ถึงแม้ว่าเวลาและแสงจะเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อประชากรตัวอย่าง 3 ก็ตามเนื่องจากประชากรตัวอย่าง 3 นั้นมีประสบการณ์ต่อเรื่องของพุทธศาสนาทำให้เกิดจินตนาการที่สร้างความสุขอย่างยิ่งต่อประชากรตัวอย่าง 3 สรุปปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับประชากรตัวอย่าง 3 คือ ความกลัว และความรู้สึกศรัทธา ความสุขเมื่อได้พบเห็นลวดลายที่เป็นเรื่องราวของพระพุทธเจ้า ซึ่งปรากฏการณ์ทั้ง 2 ถึงแม้จะมีความแตกต่างกัน แต่ปัจจัยหลักที่ส่งผลและเป็นตัวแปรหลักคือ เรื่องแสงและเวลา เพราะเมื่อแสงน้อย ประชากรตัวอย่าง 3 จะรู้สึกบรรยากาศที่น่ากลัว แต่เมื่อแสงแปรเปลี่ยน ลายคำจึงเริ่มปรากฏตัวทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงของแสงก็ขึ้นกับช่วงเวลานั้นเอง ซึ่งประชากรตัวอย่าง 3 สามารถรับรู้และจินตนาการต่อไปได้ ดังนั้นแสงและเวลาจึงเป็นปัจจัยหลัก ที่ช่วยทำให้ลายคำที่มีสภาพทรูค โทรมและไม่ต่อเนื่องกัน ปรากฏตัวและสร้างเรื่องราวจากลวดลายที่สละได้เขียนเอาไว้แก่ ประชากรตัวอย่าง 3 ได้รับรู้และตีความหมายและจินตนาการเป็นรู้สึกในข้างต้นนั่นเอง

ง. รายละเอียดในการเก็บข้อมูลประชากรตัวอย่าง 4

บรรยากาศภายในยังให้ความรู้สึกที่อึมครึม ตลอดเวลา แม้จะถึงเวลาช่วงเที่ยงวันแล้วก็ตาม ซึ่งทำให้เหมือนจะหายใจไม่ออก ประกอบกับแสงที่เข้ามาจากด้านนอกที่ผ่านบานหน้าต่างที่แคบและเล็กจึงทำให้วิหารดูยิ่งมืดมากขึ้น

ภาพที่ 4.8 ภาพรวมที่ประชากรตัวอย่าง 4 ได้ถ่ายเอาไว้เพื่อแสดงถึงช่องแสงภายในวิหารปราสาท

จากคำพูดและภาพที่ 4.8 ที่แสดงข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า ประชากรตัวอย่าง 4 ให้ความสนใจต่อบานหน้าต่างที่แคบและเล็ก จึงทำให้มีความรู้สึกที่อึดอัด ประกอบกับแสงที่เข้ามาจากด้านนอกได้น้อยมาก จึงทำให้วิหารดูยิ่งมืดมากขึ้นประชากรตัวอย่าง 4 เลือกถ่ายช่องแสงที่แคบเพื่อแสดงให้เห็นว่า แสงที่เข้ามานั้นไม่เพียงพอต่อการมองเห็นและแสงสามารถเข้ามาได้เพียงด้านข้างและ

ด้านหน้าเท่านั้น จากภาพเห็นได้ว่า ประชากรตัวอย่าง 4 มีการสำรวจแหล่งที่แสงจะเข้ามาได้ เนื่องจากสถานะแสงที่น้อยทำให้เกิดความรู้สึกที่อึดอัดแก่ประชากรตัวอย่าง จนถึงช่วงเวลาตอนบ่าย จึงจำเป็นต้องเปิดไฟภายในวิหาร เพื่อไม่ให้บรรยากาศภายในดูน่ากลัว แต่เมื่อเปิดไฟด้านในวิหาร แล้วกลับพบว่า ความสวยงามของแสงธรรมชาติที่เข้ามาตกกระทบกับลายค้ำนั้นกลับหายไป ทำให้บรรยากาศภายในดูหลอกลตา และไม่เป็นธรรมชาติ⁶⁶ ดังภาพที่ 4.9 ด้านล่างนี้

ภาพที่ 4.9 ภาพที่ประชากรตัวอย่าง 4 ได้ถ่ายเอาไว้เพื่อบรรยากาศในเมื่อเวลาเปิดไฟ

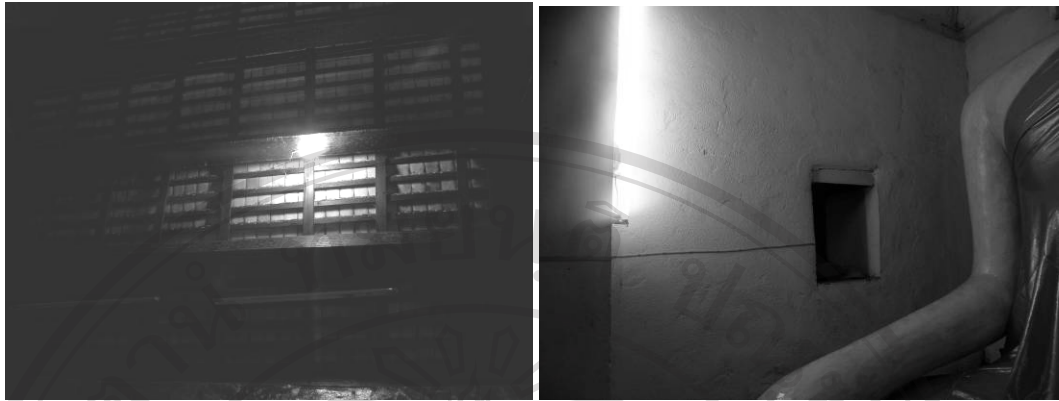
บริเวณเสานั้น โคนแสงอย่างเพียงพอเป็นเงาสีทอง แต่ฉากด้านหลังนั้นยังไม่สามารถมองเห็นได้จึงจำเป็นต้องเปิดไฟ แต่ความรู้สึกที่ได้แตกต่างกันระหว่างเสา กับฉากหลัง ทำให้รู้สึกว่าลายบนเสาน่าจะสวยงามกว่าฉากด้านหลัง...⁶⁷

จากภาพที่ 4.9 แสดงให้เห็นว่าถึงแม้จะมีแสงเพียงพอ แต่แสงที่ได้มานั้นเป็นแสงประดิษฐ์ไม่ใช่แสงธรรมชาติทำให้ความรู้สึกที่ได้นั้นไม่เหมือนแสงธรรมชาตินั่นเอง⁶⁸ แสดงให้เห็นว่า ประชากรตัวอย่าง 4 มีการเปรียบเทียบความสวยงามของลวดลายแสดงให้เห็นว่าในลายคำที่กล่าวมานั้น ประชากรตัวอย่าง 4 ได้รับรู้ลายคำและเกิดเป็นภาพปรากฏภายในจิตได้สำนึกแล้ว จึงสามารถเปรียบเทียบได้ว่า ความรู้สึกนั้นแตกต่างกันระหว่าง เสากับฉากหลัง

⁶⁶ เป็นรายละเอียดในการเก็บข้อมูลในช่วงเวลา 11:00 น.

⁶⁷ เป็นรายละเอียดในการเก็บข้อมูลในช่วงเวลา 11:00 น.

⁶⁸ เป็นการสรุปของผู้วิจัยเอง

ภาพที่ 4.10 ภาพรวมที่ประชากรตัวอย่าง 4 ได้ถ่ายเอาเพื่อแสดงถึงชนิดของแสงที่ใช้ภายในวิหาร

ประเด็นที่แตกต่างในการเก็บข้อมูลของประชากรตัวอย่าง 4 คือ มีการสังเกต ปริมาณแสง จุดต่างๆ ที่แสงเข้ามา ช่องแสง ชนิดของแสงและสีของแสง ทำให้เห็นว่าประชากรตัวอย่าง 4 มีความสนใจและเห็นความแตกต่างและรับรู้ได้ว่าแสงน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ กระทบกับลายคำและช่วยให้ลายคำปรากฏตัวและส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของตนเองอย่างไรบ้าง อีกทั้งมีการสำรวจที่ตั้ง แสงให้เห็นว่า ประชากรตัวอย่าง 4 ได้สำรวจทั้งด้านนอกและด้านในวิหาร นอกจากนี้มีการวิเคราะห์แสงแล้ว ยังสามารถเปรียบเทียบความสวยงามของลายคำได้ เมื่อขึ้นไปดูพื้นฐานของประชากรตัวอย่าง 4 พบว่าเคยมาที่วิหารแล้วหลายครั้ง⁶⁹ ทำให้ประชากรตัวอย่าง 4 สามารถนำความทรงจำเดิมมาตีความหมายต่อเนื่องและพิจารณาว่าลวดลายแต่ละส่วนแตกต่างและสวยงามต่างกันอย่างไรการตั้งที่ตั้งของวิหาร ทำให้วิหารด้านขวาไม่โดนแสงเลยตั้งแต่เข้ายื่นบ้าย แสงที่เข้ามาบางช่วง ทำให้ภายในดูมีความขลัง แต่น่ากลัวนิดๆ บางจุดก็สว่างสวยงาม บางจุดก็มีมืดลง⁷⁰ ซึ่งทั้งหมดให้ความรู้สึที่แตกต่างกันและแตกแยกโดยภาพรวม หลอดไฟที่ใช้ภายในวิหาร ก็ไม่สมดุลกันดังตัวอย่างภาพที่ 4.10 แสดงให้เห็นว่าสีของไฟที่ใช้ในนั้นไม่สมดุลซึ่งกันและกันเนื่องจากในข้างต้นได้มีพูดถึง แสงที่ใช้แต่กลับได้ความรู้สึกที่ไม่สมดุลแสดงว่า หากใช้ประดิษฐ์ควรใช้ แสงที่ใกล้เคียงธรรมชาติมากที่สุด⁷¹ ดังภาพที่ 4.10 รูปด้านซ้ายซึ่งจะเห็นว่าใช้ไฟหลอดอินแคนเดสเซนต์ (Incandescent)⁷² แต่ด้านขวาใช้ไฟหลอดฟลูออเรสเซนต์ (Fluorescent) แบบสี Cool White ที่ให้แสงสีขาวอมฟ้า⁷³ ซึ่งไฟหลอดอินแคนเดสเซนต์นั้นใกล้เคียงแสงธรรมชาติมากที่สุด

⁶⁹ จากการที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมวิจัยจากประวัติเบื้องต้น

⁷⁰ เป็นการสรุปของผู้วิจัยเอง

⁷¹ เป็นรายละเอียดในการเก็บข้อมูลในช่วงเวลา 17:00น.

⁷² หลอดอินแคนเดสเซนต์ (Incandescent) คือ หลอดไส้หรือหลอดอินแคนเดสเซนต์ มีทั้งชนิดแก้วใส และแก้วฝ้า ให้แสงสีเหลืองส้มอายุการใช้งานสั้นมาก และเปลืองไฟมาก

⁷³ หลอดฟลูออเรสเซนต์ (Fluorescent) แบบสี Cool White ที่ให้แสงสีขาวอมฟ้ามีความสว่างในการมองเห็นเหมาะสำหรับที่ต้องการแสงมากๆ

4.1.3 สรุปผลการเก็บข้อมูล วิหารปราสาท วัดปราสาท จ. เชียงใหม่

ในการเก็บข้อมูลของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน ในวิหารปราสาท วัดปราสาท จังหวัด เชียงใหม่ ประเด็นส่วนใหญ่ที่จะพูดถึงเหมือนกันคือ เรื่องของแสงสว่างที่น้อยเกินไปภายในวิหารที่ ทำให้บรรยากาศโดยรวมดูน่ากลัว และไม่น่าสนใจ จากประเด็นที่ได้กล่าวมา จะพบได้ในผลของการเก็บข้อมูลของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน แต่ประชากรตัวอย่างแต่ละคนก็สามารถรับรู้ถึงปรากฏการณ์ต่างๆ ภายในวิหารปราสาทได้แตกต่างกันออกไป

การเปลี่ยนแปลงของปริมาณแสงภายในวิหาร เกิดจากการบูรณะวิหารที่ในประวัติไม่ทราบสาเหตุน่าจะชัดเจนว่าเปลี่ยนแปลงเนื่องจากอะไร⁷⁴ แต่จากการสืบค้นพบว่า ในช่วงปี พ.ศ.2439 เมืองล้านนาได้ตกเป็นเมืองขึ้นและได้รับอิทธิพลจากการเมือง วิหารจากเดิมส่วนใหญ่จึงถูกเปลี่ยนแปลงให้เป็นแบบปิดเป็นส่วนใหญ่ จากเหตุการณ์ข้างต้นส่งผลให้สภาพวิหารภายในมีสภาพที่มืด ประกอบกับงบประมาณที่ใช้ในการบูรณะมีจำนวนที่น้อย สามารถบูรณะได้ตามสภาพที่เสียหายเท่านั้นทำให้ สภาพหลายคำมีการหลุดร่อนไป ประกอบกับการตกแต่งทำได้เพียงคิดไฟเพื่อให้มีแสงเพียงพอเท่านั้น จึงทำให้วิหารยังขาดหลักการและข้อเสนอแนะในการบูรณะที่คำนึงถึงความสวยงาม ยังมีประเด็นเรื่องสีของแสงที่ใช้ภายในวิหาร ทั้งประชากรตัวอย่าง 1 และประชากรตัวอย่าง 4 พบว่า นอกจากประเด็นเรื่องของปริมาณแสงแล้ว สีของแสงนั้นก็มีความสำคัญคือ ภายในวิหารใช้สีไฟสี Cool White เป็นส่วนใหญ่ซึ่งสีแสงแบบนี้ไม่เหมือนหรือคล้ายกับแสงธรรมชาติเกิดเป็นความรู้สึกที่ไม่เป็นธรรมชาติเหมือนแสงประดิษฐ์ แต่ให้ปริมาณแสงที่มากกว่าเท่านั้น จึงขาดความสวยงามทำให้การรับรู้ระหว่างคนและลายคำรู้สึกแปลก

ในการเก็บข้อมูลเครื่องมือส่วนใหญ่ที่ถูกใช้คือ แบบบันทึกการเก็บข้อมูล ส่วนกล้องใช้ บางแต่ถ่ายไม่เยอะ ส่วนกล้องวิดีโอมีแค่ประชากรตัวอย่าง 1 เท่านั้นที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าอาจจะเพราะจากแสงภายในที่น้อยเลยทำให้ประชากรตัวอย่าง ไม่สามารถเก็บข้อมูลโดยกล้องได้เพราะดูจากภาพเสียที่ถ่ายเอาแล้วดังนั้นข้อมูลส่วนใหญ่ที่ได้จากการเก็บข้อมูลในวัดปราสาทจึงได้มาจากแบบบันทึกการเก็บข้อมูล เป็นส่วนใหญ่จากสภาพของสถานะแสงในบริบทภายในวิหารที่ ประชากรตัวอย่างสามารถรับรู้ปรากฏการณ์ได้เกือบจะเหมือนกันทุกคนให้ทำให้ประชากรตัวอย่าง ต้องนำข้อมูลในส่วนของการเปลี่ยนแปลงและการบูรณะวัดเพื่อไปการสัมภาษณ์ในการปรากฏตัวของลายคำของผู้แต่ผู้แก่เพิ่มเติม พบว่าการบูรณะของวิหารในช่วงปี พ.ศ.2439 ส่งผลให้บรรยากาศภายในของวิหารนั้นเปลี่ยนแปลงไป⁷⁵ ส่งผลไปสู่การปรากฏตัวของลายคำและต่อการรับรู้สภาพภายในวิหารของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน ที่สามารถสรุปของความรู้สึกและประสบการณ์ที่

⁷⁴ คาดว่าน่าจะได้รับอิทธิพลจากวิหารลายคำ วัดพระสิงห์ และเพื่อป้องกันและซ่อนของมีค่าในสถานะสงคราม

⁷⁵ จากการสัมภาษณ์โดยผู้วิจัย

เหมือนกันได้คือ ความมืดทึบ และน่ากลัวของภายในวิหาร อีกทั้งสภาวะแสงภายในวิหารยังส่งผลให้การรับรู้ของประชากรตัวอย่างแต่ละคนระหว่างล่ายคำกับพื้นที่นั้น เกิดความไม่สมบูรณ์และขาดตอนไปในบางช่วง⁷⁶ ทำให้สามารถวิเคราะห์และสรุปได้ว่า

- 1) สภาพทางกายภาพของวิหารที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลทำให้สภาวะแสงภายในวิหารนั้นน้อยลงไปด้วย
- 2) เมื่อสภาวะของแสงภายในน้อยลง น่าจะส่งผลทำให้โครงสร้างและตำแหน่งในการกำหนดการมองเห็นเปลี่ยนแปลงไป
- 3) ทำให้เกิดการแก้ปัญหาเพื่อทดแทนแสงที่หายไป ด้วยการใส่แสงประดิษฐ์แทนแสงธรรมชาติ แต่แก้ปัญหานั้นยังขาดการดูแลเอาใจใส่อย่างที่ควร ยิ่งส่งผลทำให้ปรากฏต่างๆ ระหว่างล่ายคำกับพื้นที่เกิดปัญหา
- 4) ถึงแม้จะมีแสงประดิษฐ์ภายในวิหาร แต่แสงจากภายนอกก็ยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อปรากฏการณ์ภายในวิหารทั้งในทางลบและทางบวก

จากข้อสรุปทั้ง 4 ข้อเบื้องต้นพบว่า ปัจจัยทั้งหมดส่งผลซึ่งกันและกันอย่างมาก เพราะถึงแม้จะมีที่หลากหลายแตกต่างกันไป แต่การรับรู้ของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน ก็รับรู้แตกต่างกันไปอยู่ดี เพราะ เมื่อสภาวะของแสงภายในบริบทของวิหารเปลี่ยนแปลงไป การรับรู้และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างประชากรตัวอย่างกับพื้นที่นั้นก็ขึ้นอยู่กับสภาวะแสงนั้นๆ อีกด้วย แต่อย่างไรก็ตาม เรายังไม่สามารถสรุปได้ว่า สภาวะของแสงนั้นส่งผลต่อการรับรู้ของล่ายคำได้หมด เนื่องจากนอกจากเรื่องแสงแล้วยังมีปัจจัยอื่นที่ทำให้ล่ายคำไม่สามารถปรากฏตัวได้

การเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพ ส่งผลให้การเก็บข้อมูลการรับรู้พบว่าประชากรตัวอย่างมีความรู้สึกที่คล้ายกันคือ “ความกลัว” เมื่อเข้าไปภายในวิหารในตอนเช้า ซึ่งน่าจะมาจาก ปริมาณแสงที่น้อยและวิหารถูกปิดช่องแสง ซึ่งเมื่อแสงน้อยล่ายคำที่เกิดความทรมานและไม่สมบูรณ์จึงไม่สามารถอาศัยแสงช่วยให้ปรากฏตัวออกมาได้ จึงไม่ดึงดูดใจประชากรตัวอย่างเมื่อแรกเห็น นอกจากนี้สภาพทางกายภาพยังส่งผลต่อการรับรู้ถึงตัวตนของประชากรตัวอย่าง 2 ที่บรรยายถึงมุมมองของตนเองต่อล่ายคำที่ได้พบว่ามีเหมือนถูกจ้องมอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า นอกจากล่ายคำจะปรากฏตัวต่อประชากรตัวอย่างแล้ว ล่ายคำยังทำให้ประชากรตัวอย่างรู้สึกเหมือนตัวเองมีตัวตนรู้สึกได้ว่าอยู่ที่จุดยื่นใด แล้วปรากฏตัวต่อล่ายคำเช่นเดียวกัน เป็นปฏิกริยาระหว่างวัตถุและประชากรตัวอย่างที่สามารถรับรู้ซึ่งกันและกันจนเกิดเป็นความรู้สึกและจินตนาการเหมือนกลับว่า “ถูกกระทำ” แสดงให้เห็นว่าประชากรตัวอย่าง 2 นั้นมีจินตนาการ ไม่ใช่แค่ล่ายคำปรากฏตัวให้เห็น แต่ประชากรตัวอย่างยังเชื่อว่าล่ายคำนั้นมีตัวตนจริงๆ จึงความรู้สึกเหมือนถูกจ้องมอง ส่วนปัญหา

⁷⁶ อ้างอิงจากการบอกเล่าของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คนที่พูดถึงอุปสรรคในการรับรู้ภายในวิหาร

ทางกายภาพที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลให้สภาวะแสงน้อยลงนั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประชากร ตัวอย่างทั้ง 4 คน โดยเฉพาะประชากรตัวอย่าง 1 ที่บอกว่าถึงแม้แสงจากภายนอกจะมีเข้ามามาก ประกอบกับภายในที่มีแสงประดิษฐ์กลับไม่ช่วยให้เกิดความรู้สึกที่ประทับใจ⁷⁷ จากข้อมูลข้างต้น ทั้งหมดแสดงให้เห็นว่า ปริมาณของแสงภายในวิหารปราสาทนั้นมีผลต่อการรับรู้ของคนอย่างมาก นอกจากนี้ยังส่งผลต่อลายคำ คือ เมื่อปริมาณของแสงภายในไม่เพียงพอ ลายคำที่มีสภาพไม่สมบูรณ์ จึงไม่สามารถปรากฏตัวให้ ประชากรตัวอย่างเห็นและตีความจากรับรู้ได้ จึงไม่เกิดปรากฏการณ์ที่น่าจะเกิดจากการเปล่งตัวของลายคำที่เกิดจากแสงที่มาตกกระทบ จึงทำให้ประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน เมื่อเข้ามาภายในวิหารจึงรับรู้และสรุปได้เพียงแค่ว่ารู้สึกกลัวและมีคภายในวิหารเท่านั้น และการเกิดสภาวะของแสงเช่นนี้ เป็นผลพวงมากจากการบูรณะเปลี่ยน โครงสร้างวิหารและการปรับเปลี่ยนใช้แหล่งกำเนิดแสงจากแสงเทียนเป็นหลอดไฟฟ้า ทำให้แสงที่เคยกระทบกับลายคำเปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งเรื่องของเวลาก็เป็นปัจจัยสำคัญเนื่องจากวิหารเคยเปิดโล่งมาก่อนตอนสร้างวิหารจึงไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงเรื่องเวลา เพราะแสงสามารถเข้ามาได้ทุกทิศทางเท่าๆ กันนั่นเอง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

⁷⁷ คุรยละเอียดหน้า 57

ตารางที่ 4.1 การเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมทางกายภาพของวิหาร จากทั้งก่อนและหลังการบูรณะ

สภาพวิหาร	ปัจจัยที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพที่มีผลต่อการรับรู้				
	จำนวน	โครงสร้างวิหาร	แสงสว่าง	ลายคำ	การดูแลรักษา
อดีต (ก่อนบูรณะ)	-	เป็นวิหารแบบเปิด	อาศัยแสงสว่างจากแสง ภายนอกวิหารและแสง จากเทียนเท่านั้นและอาศัย แสงสะท้อนจากลานทราย	ลายคำปรากฏทั้งวิหาร ทั้ง โครงสร้าง เสา ผนัง	เปลี่ยนแปลงเพราะสภาวะ สงครามบ่อย
ภาพประกอบ	-	 ตารางภาพที่ 4.9.2 แสดงลักษณะวิหารเปิด	 ลานทราย ตารางภาพที่ 4.9.4	 ตารางภาพที่ 4.9.6	-
ปัจจุบัน (หลังการ บูรณะ)	ไม่มีการสร้างอาคารเพิ่ม แต่มีการเปลี่ยนทางเข้า วิหาร	เปลี่ยนเป็นวิหารแบบปิด	ปัจจุบันมีการเดินระบบ ไฟฟ้าใหม่โดยใช้แสงไฟ แบบ Warm Light และ White Light มาทดแทน แสง	สภาพลายคำมีการหลุด ร่อนไปบ้าง	มีการจัดการดูแลรักษา อย่างตามงบประมาณที่มี เท่านั้น
ภาพประกอบ	 ตารางภาพที่ 4.9.1 ภาพวิหารในปัจจุบัน	 ตารางภาพที่ 4.9.3 แสดงส่วนที่บูรณะ โดยมี ผนังเพิ่มเติม	 ตารางภาพที่ 4.9.5	 ตารางภาพที่ 4.9.7	-

ตารางที่ 4.2 แสดงการเปรียบเทียบปัจจัยและอิทธิพลต่างๆ ที่มีผลต่อการรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และลายคำของประชากรตัวอย่างในวิหารล้านนา

สถาปัตยกรรม	หน่วยวิจัยที่มีผลต่อการรับรู้				
	สถาปัตยกรรมโดยรอบ	โครงสร้างวิหาร	แสงสว่าง	ลายคำ	ประสบการณ์เดิม / พื้นหลังเดิม
ประชากร ตัวอย่าง 1	สถาปัตยกรรมโดยรอบวิหาร พลุกลานมีเสียงรบกวนทำให้บรรยากาศภายในไม่สงบ	โครงสร้างมีลักษณะสูงมากประกอบภายในมีค้ำจิ่งทำให้ดูน่ากลัวมากขึ้น	ภายในมืดมาก ถ้าไม่เปิดไฟก็ไม่สามารถมองเห็นได้ถึงแม้จะเปิดหน้าต่างก็ตาม	พบลวดลายที่เสาและด้านหลังแต่ไม่เห็นลายชัดเจน จึงไม่ได้ตีความ เป็นเรื่องราวและนำประสบการณ์เดิมมาตีความ จึงเพียงแค่นี้ได้เก็บลักษณะทางกายภาพเท่านั้น	ถึงแม้จะเคยมาวิหารนี้แต่ช่วงแรกก็รับรู้ลวดลายได้แค่ทางกายภาพ และเกิดความรู้สึกกลัว เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมรอบๆ คือเสียงรบกวนจากถนน พื้นเพเป็นคนที่ชอบนั่งสมาธิ และชอบไปวัด ชอบความสงบ คาดว่าเสียงต่างๆ ที่เกิดขึ้นมีผลต่อการรับรู้
ภาพประกอบ	-	 ตารางภาพที่ 4.2.1	 ตารางภาพที่ 4.2.5	 ตารางภาพที่ 4.2.6	-
ประชากร ตัวอย่าง 2	-	เนื่องจากวิหารมีช่องเปิดน้อยทำให้แสงภายในวิหารมีค้ำจิ่ง และมีลักษณะโครงสร้างที่สูงมาก โดยเฉพาะเสาที่มีขนาดใหญ่และสูงมาก	ภายในมืดมืดทึบทั้งวันถ้าไม่เปิดไฟก็ไม่สามารถมองเห็นได้ถึงแม้จะเปิดหน้าต่างก็ตาม	มีการจินตนาการว่าลายคำต่างๆ มีชีวิตและจ้องมอง อีกทั้งเน้นการสร้างเรื่องราวที่ต่อเนื่องกันของลวดลาย” มีปัญหาเรื่องแสงที่เป็นอุปสรรคในการสร้างความต่อเนื่อง เชื่อว่าตำแหน่งของลายคำกำหนดจุดขึ้นและการนั่งมองเพื่อเป็นการแสดงความเคารพ	สนใจเรื่องล้านนาเป็นอย่างมาก มีการนำประสบการณ์เดิมมาตีความซ้ำอย่างสม่ำเสมอ เน้นการสร้างเป็นเรื่องราวที่สอดคล้องกันของลวดลาย
ภาพประกอบ	-	 ตารางภาพที่ 4.2.2	-	 ตารางภาพที่ 4.2.7	-
ประชากร ตัวอย่าง 3	-	เนื่องจากวิหารมีช่องเปิดน้อยทำให้แสงภายในวิหารมีค้ำจิ่งจนเกิดความรู้สึกกลัวขึ้นมา	ภายในมืดมากจนไม่สามารถเห็นลายคำได้ เพียงพอปริมาณของแสงมีผลต่อปรากฏการณ์	นำความรู้เรื่องพุทธศิลป์มาตีความร่วมกับลายคำที่เห็นเป็นความรู้สึกศรัทธา และเคารพถึงแม้ว่าจะมีสภาวะแสงที่น้อย สามารถสำรวจลวดลายได้ทั่ววิหาร และตีความรวมเป็นความรู้สึกที่ต่อเนื่องกัน	สามารถใช้ประสบการณ์เดิม คือความรู้เรื่องพุทธศิลป์เนื่องจากเรียนคณะวิจิตรศิลป์ ช่วยทำให้รับรู้ลายคำได้ดีกว่าคนอื่นในสภาวะที่แสงมีน้อย

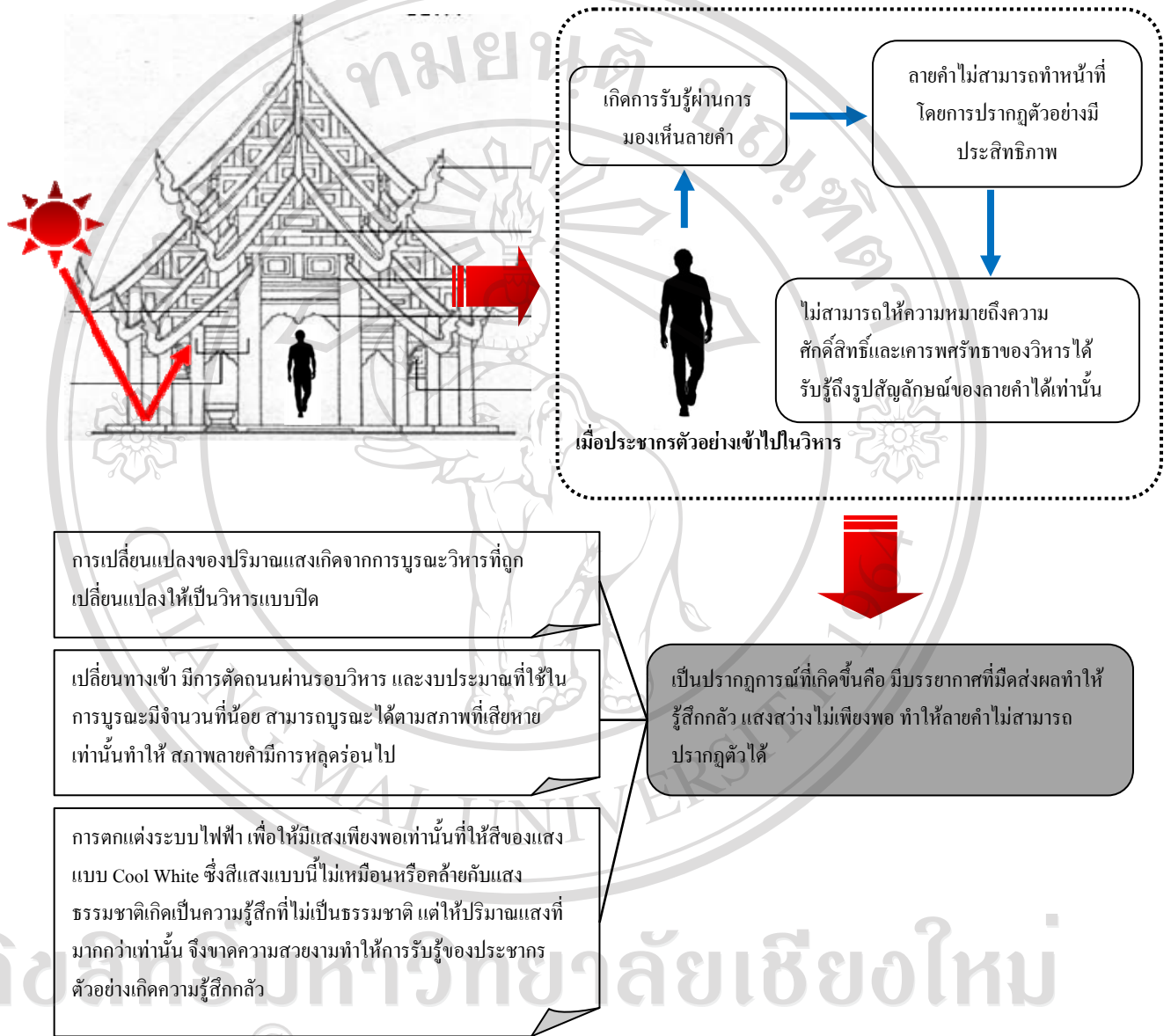
ตารางที่ 4.2 แสดงการเปรียบเทียบปัจจัยและอิทธิพลต่างๆ ที่มีผลต่อการรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และลายคำของประชากรตัวอย่างในวิหารล้านนา (ต่อ)

สถาปัตยกรรม	หน่วยวิจัยที่มีผลต่อการรับรู้				
	สภาพโดยรอบ	โครงสร้างวิหาร	แสงสว่าง	ลายคำ	ประสบการณ์เดิม / พื้นเพดั้งเดิม
ภาพประกอบ	-	 ตารางภาพที่ 4.2.3	-	 ตารางภาพที่ 4.2.8	-
ประชากรตัวอย่าง 4	-	มีหน้าต่างที่เล็กจนทำให้แสงภายในน้อย	ถึงแม้จะเปิดไฟภายในแต่สีของแสงไฟนีออนก็ไม่สวยงามเหมือนแสงธรรมชาติ	สำรวจและสนใจลายคำทุกที่ไม่ว่าจะเป็นหน้าต่าง ประตู ผนัง ถึงแม้ว่าแสงจะมีอิทธิพลต่อการรับรู้เป็นอย่างมากทำให้การตีความในบางช่วงขาดตอนไปและไม่ต่อเนื่องกัน มีการพูดถึงความงามของลายคำเปรียบเทียบกับลายคำที่อื่น	เนื่องจากเคยมาที่วิหารหลายครั้ง ทำให้สามารถรับรู้และสังเกตเปรียบเทียบเรื่องแสงที่เข้ามากระทบกับลายคำ ⁷⁹ ที่ส่งผลต่อการรับรู้เชิงความงาม
ภาพประกอบ	-	 ตารางภาพที่ 4.2.4	-	 ตารางภาพที่ 4.2.9	-

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

⁷⁹ คูราละเอียดหน้า 49-52

จากตารางและข้อมูลทั้งหมดสามารถสรุปกลไกและกระบวนการเกิดปรากฏการณ์ในวิหารปราสาทได้โดย จะคลี่คลายถึงปัจจัยต่างๆ ตลอดจนอุปสรรคที่ทำให้ปรากฏการณ์เกิดการเปลี่ยนแปลงไปดังนี้คือ

แผนภูมิที่ 4.3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและปัญหาที่มีของวิหารปราสาท

จากแผนภูมิภาพด้านบนจะเห็นว่าวิหารปราสาทถูกเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ด้วยการบูรณะวิหารเป็นวิหารปิดทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปคือ ภายในวิหารมีบรรยากาศที่มีดไม่สามารถมองเห็นลายคำได้ชัดเจน ประกอบวิหารมีช่องเปิดเล็กทำให้แสงที่เข้ามาได้น้อยลงและติดตั้งไฟไม่สมดุลและให้ความรู้สึกเหมือนแสงธรรมชาติ ทำให้การสะท้อนตัวของสีทองของลายคำไม่สามารถปรากฏและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งการเรียงลำดับการรับรู้ครั้งแรกไม่

สมคูลเนื่องจากวิหารมีการเปลี่ยนแปลงทางเข้าออก ลานทรายหน้าวิหารถูกปรับเปลี่ยนเป็นถนน และมีเสียงดังอย่างมากมาจากการสัญจรไปมาของผู้คน ส่งผลให้ผลที่ได้จากการรับรู้ของประชากร ตัวอย่างทั้ง 4 คน ไม่สามารถตีความและให้ความหมายของวิหารได้ออกมาในรูปของจินตนาการ แห่งพื้นที่ของความศักดิ์สิทธิ์และเคารพได้นั่นเอง

4.2 วิหารน้ำเต้า วัดพระธาตุลำปางหลวง จ. ลำปาง

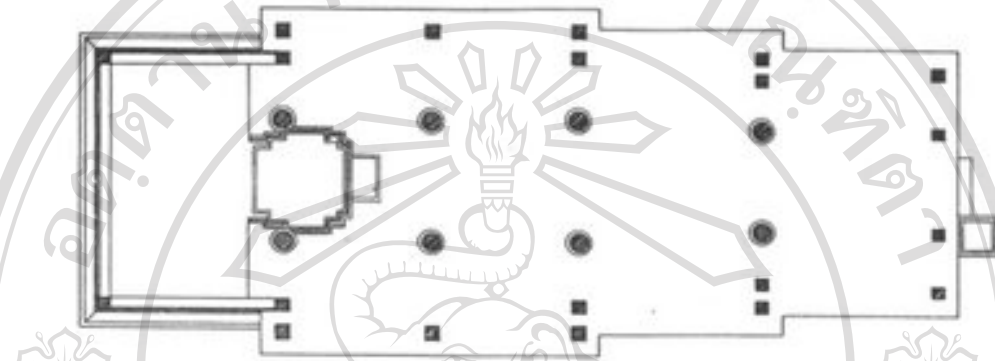
4.2.1 ข้อมูลด้านกายภาพ

เหตุผลในการเลือกวิหารในการเก็บข้อมูล เนื่องจากวิหารน้ำเต้าเป็นวิหารขนาดเล็กที่อยู่ภายในวัดพระธาตุลำปางหลวงประเด็นที่น่าสนใจของวิหารแห่งนี้คือ การบูรณะที่ส่งผลต่อเรื่องของ แสง ลายคำ และปรากฏการณ์ภายในวิหาร ซึ่งทั้ง 3 สิ่งนี้เป็นที่เกี่ยวเนื่องกันและส่งผลซึ่งกันและกัน จากการเก็บข้อมูลพบว่าไม่ได้รับบูรณะการเอาใส่ใจเท่าที่ควรเนื่องจากบริเวณของวัดมีวิหารอยู่ทั้งสิ้น 4 วิหาร จึงทำให้งบประมาณและการแบ่งแผนงานดูแลไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร ปัจจัยทั้งหมดที่ได้กล่าวมาในข้างต้นล้วนส่งผลต่อ ประสบการณ์การรับรู้ของกลุ่มประชากรตัวอย่างเป็นอย่างมาก

จากการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของวัด ได้สืบค้นจากเอกสารอ้างอิง ทั้งหลักฐานจากการบันทึกบูรณะ และหนังสือต่างที่ได้ทำการวิจัยค้นคว้าข้อมูลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ตำนาน เรื่องราว การเปลี่ยนแปลงต่างๆ⁸⁰ พบว่าการบูรณะส่วนใหญ่ไม่มีบันทึกระบุปีที่แน่นอนสภาพ ณ ปัจจุบันของวิหารน้ำเต้า ก่อนทрудโทรม ไม่มีการดูแลรักษาปัจจุบันสกปรกและทрудโทรมมาก จนชาวบ้านและนักท่องเที่ยว ไม่ค่อยเข้าไปด้านใน ทั้งนี้วิหารแห่งนี้มีลวดลายคำที่สวยงามและสวยแปลกตามากที่สุดแห่งหนึ่ง เพราะเนื่องจากวิหารหลังไม่ได้ถูกสร้างให้ทำพิธีกรรม แต่ถูกสร้างเพื่อใช้ประดิษฐานพระพุทธรูปและตามความนิยมในสมัยนั้นเท่านั้น ในปัจจุบันวิหารนี้ไม่เป็นจุดดึงดูดที่ทำให้นักท่องเที่ยวอยากเข้ามาชม เนื่องจากมีสภาพที่ทрудโทรมอย่างมาก จึงทำให้บทบาทและหน้าที่ถูกลดทอนลงไป จนไม่ได้รับการบูรณะแต่อย่างใด

⁸⁰ เอกสารอ้างอิงได้แก่ ดังนี้ บันทึกการบูรณะโบราณสถาน กรมศิลปากรเขตที่ 8; จารึกวัดลำปางหลวง; วิชาการ, กรม, *ลำปาง นครเขลาคันแห่งลุ่มน้ำวัง* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2541); จัดทำโดย วัดพระธาตุลำปางหลวง อ.เกาะคา จ.ลำปาง, *ตำนานพระธาตุลำปางหลวง ตำนานพระแก้วมรกต ตำนานเจ้าเจ็ดตน*, ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์, พิมพ์ครั้งที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2513; วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์, *วิหารล้านนา* (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2544); พรรณนิภา ปิณฑวนิช, “การศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมวัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง”, วิทยานิพนธ์ สาขาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546

รายละเอียดในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ของลักษณะกายภาพในปัจจุบัน จากประวัติ
 บุรณะทั้งหมดจะเห็นได้ว่าวิหารถูกบุรณะน้อยครั้งทั้งตามสภาพและตามอิทธิพลการปกครองที่
 เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ดังนั้นจึงส่งผลถึงสภาพของวิหาร ณ ปัจจุบันส่งผลให้ดูทรุดโทรม
 มากกว่าวิหารอื่นๆ ที่มีลายคำอยู่

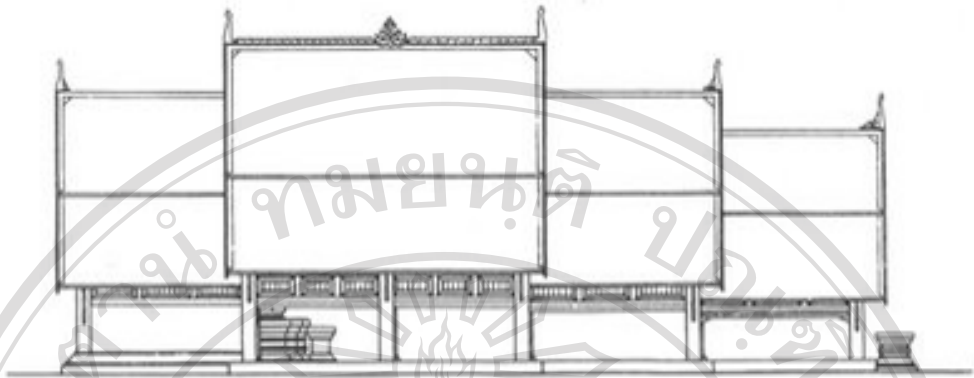
ภาพที่ 4.11 ผังพื้นวิหารน้ำเต้า วัดพระธาตุลำปางหลวง⁸¹

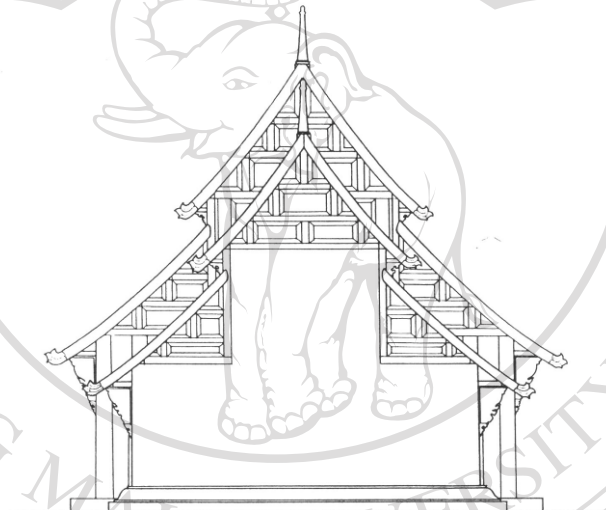
ภาพที่ 4.12 รูปด้านหน้าวิหารน้ำเต้า วัดพระธาตุลำปางหลวง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved

⁸¹ พรรณนิภา ปิณฑวนิช, “การศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมวัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง”, วิทยานิพนธ์ สาขา
 ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546, หน้า 184

ภาพที่ 4.13 รูปด้านข้างวิหารน้ำแต้ม วัดพระธาตุลำปางหลวง⁸²

ภาพที่ 4.14 รูปด้านหลังวิหารน้ำแต้ม วัดพระธาตุลำปางหลวง⁸³

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

⁸² วรดิษฐ์ บุญสุรัตน์, *วิหารล้านนา*, (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2544), หน้า 126

⁸³ พรรณนิภา ปิณฑวัฒน์, “การศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมวัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง”, หน้า 185

ภาพที่ 4.15 วิหารน้ำเต็ม ทางทิศเหนือขององค์พระธาตุลำปางหลวง วัดพระธาตุลำปางหลวง

ภาพที่ 4.16 รูปปั้นซ้ายเป็นรูปด้านหน้าและรูปด้านขวาเป็นรูปด้านข้างของวิหารน้ำเต็มจะเห็นว่าภายนอกของวิหารได้รับบูรณะตามสภาพเท่านั้น ถึงแม้ว่าได้มีการบูรณะใหม่หลายรอบ เนื่องจากมีปัญหาเรื่องของน้ำฝน แต่ในเรื่องของความสะอาดภายนอกและภายในวิหารยังมีความสกปรกอยู่มาก เนื่องจากมีนกเข้าไปทำรังและอาศัยอยู่จำนวนมาก

ภาพที่ 4.17 รูปปั้นหน้าของวิหารน้ำเต็มที่เป็นหน้าแทนบด้านหน้า จะเห็นได้ว่าใน ปัจจุบันเป็นเพียงไม้ยกเก็เท่านั้น แต่เดิมที่บริเวณด้านหน้านี้ถูกตกแต่งด้วยลวดลายเหมือนด้านหน้าวิหารหลวง เมื่อศึกษาจากประวัติการบูรณะจะพบว่าบริเวณเคยมีลวดลายและประดับด้วยซ้อฟ้าอย่างงดงาม แต่เนื่องจากวิหารแห่งนี้ไม่ค่อยมีความสำคัญทางพิธีกรรมทางศาสนา และถูกใช้งานเท่าที่ควร ทำให้ในบางช่วงเกิดการปล่อยปะละเลย จนทำให้ลวดลายของลวดลายหายไประยะหนึ่งไม่สามารถซ่อมแซมจากร่องรอยเดิมได้

ภาพที่ 4.18 เป็นรูปหลังคาของวิหารน้ำแต้ม จะเห็นเกิดสภาพที่ทรุดโทรมมาก จากการลงเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ผู้ดูแลวัดพบว่าวิหารแห่งนี้ไม่มีผู้ดูแลประจำเหมือนวิหารพระพุทธ และวิหารหลวง ซึ่งในเวลาหน้าฝนวิหารแห่งนี้เกิดรอยรั่วจากหลังคาค่อนข้างมากเนื่องจากหลังคาเป็นกระเบื้องดินขอที่มีอายุค่อนข้างนานมาแล้ว ช่วงปีนลมก็ได้มีการหลุดหายไป และขาดการบูรณะใหม่มานานมาก ทำให้สามารถสรุปได้ว่าสภาพภายนอกของวิหารนั้นอยู่ในสภาวะที่ทรุดโทรมมาก เนื่องจากการบูรณะที่สม่ำเสมอจากครั้งอดีตทำให้ส่งผลถึงปัจจุบัน ลวดลายต่างๆที่เขียนเป็นลายคำถูกลบเลือนไปจนหมด ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดายอย่างมาก ทำให้ ณ ปัจจุบันวิหารน้ำแต้ม เมื่อมองจากภายนอกจึงเป็นวิหารไม้ธรรมดาเท่านั้น

ภาพที่ 4.19 เป็นรูปภายในของวิหารน้ำแต้ม ภายในมีสภาพที่สกปรกเนื่องจากพื้นได้มีการยกสูงขึ้นแต่ไม่ได้มีการปูกระเบื้องหรือทำพื้นขัดมัน เพียงแค่เทพื้นคอนกรีตหยาบเท่านั้นจึงทำให้รักษาเรื่องความสะอาดภายในได้ยาก ประกอบกับเป็นวิหารเปิด ทำให้หนักและสัตว์อื่นๆ เข้ามาทำรังและทิ้งสิ่งสกปรกไว้มาก ทำให้หนักท้องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่เข้ามาชมภายในวิหาร

ภาพที่ 4.20 เป็นรูปภายในของวิหารน้ำแต้ม ที่แสดงให้เห็นลวดลายของลายคำที่สวยงามของฉากด้านหลังของวิหาร ที่ยังคงสภาพเดิมไว้ แม้กระทั่งพระพุทธรูปที่อยู่บริเวณฐานชุกชี ซึ่งแต่เดิมบริเวณนี้ได้มีพระพุทธรูปเรียงรายกันไปแต่ได้ถูกขโมยไปจึงเหลือจำนวนเท่าที่เห็นเท่านั้น โดยรวมบรรยากาศภายในค่อนข้างเห็นลายคำชัดเจน แต่น่าเสียดายที่ลวดลายเหล่านี้หลุดร่อนไปตามกาลเวลาจึงทำให้ลวดลายบางส่วนหายไปบ้าง ยังเจอปัญหาเรื่องความสกปรกของอาคารและพื้นอยู่มากทำให้ดูวิหารทรุดโทรมและไม่น่าเข้าไปภายใน

ภาพที่ 4.21 เป็นรูปภาพบริเวณซุ้มไม้ด้านบนที่ลวดลายคำได้หายไปของวิหารน้ำแต้มเนื่องจากการบูรณะเปลี่ยนและซ่อมแซมระบบการรับหลังคาเสียใหม่ในปี พ.ศ.2471 ทำให้ลวดลายที่เคยปรากฏอยู่บริเวณทั่วด้านบนของคานไม้หายไปพร้อมกับการบูรณะซึ่งทำให้การต่อเนื่องของลายและบรรยากาศภายในดูไม่ต่อเนื่องกัน ถ้าสังเกตจากรูปจะพบว่าลายคำจะเหลือเพียงบริเวณเสาเท่านั้น

ภาพที่ 4.22 เป็นรูปภาพของฝาผนังภายในจากสภาพจะเห็นว่าลวดลายถูกลบเลือนไปเหลือเพียงลายที่ลงด้วยสีเป็นลายเส้นเท่านั้น ซึ่งจิตรกรรมฝาผนังนี้มีเรื่องราวของคนในอดีตที่ช่างที่ต้องการสื่อออกมา แต่น่าเสียดายที่ไม่มีการบูรณะตั้งแต่แรกทำให้ ณ ปัจจุบันไม่สามารถบูรณะต่อได้เลยและไม่สามารถดูจนเป็นเรื่องราวได้เลย

ภาพที่ 4.23 เป็นรูปภาพรวมที่แสดงถึงสภาพของเสากภายในวิหารเนื่องจากวิหารแห่งนี้เป็นวิหารไม้จึงมีความทรุดโทรมมากประกอบกับขาดการบูรณะอย่างต่อเนื่องทำให้สภาพภายในวิหารทรุดโทรมอย่างมาก จากการเก็บข้อมูลพบว่า เสากภายในมีร่องรอยการผุกร่อนและหลุดหายของลวดลายเป็นอย่างมาก ประกอบกับพื้นได้มีการยกสูงทำให้เสาคือจึงได้มีการบูรณะทำฐานเสาเพิ่มขึ้นมากและเมื่อพิจารณาจากภาพที่ 4.24 รูปผังพื้นเสาคือเป็นรูปสี่เหลี่ยมได้เปลี่ยนเป็นคอนกรีตทั้งหมด ซึ่งแต่เดิมเป็นเสาไม้

ภาพที่ 4.24 ภาพเสาที่เปลี่ยนจากเสาไม้เป็นเสาคอนกรีตของวิหารน้ำแต้ม

ภาพที่ 4.25 ภาพด้านซ้ายเป็นภาพสภาพพื้นในปัจจุบันและภาพด้านขวาเป็นข้อห้ามเนื่องมาจากการบูรณะพื้นภายในของวิหารน้ำเต๋มพื้นภายในค่อนข้างสกปรกจน นักท่องเที่ยวและชาวบ้านเมื่อเข้ามาภายในวิหารไม่ถอยร่นเท้าตอนเข้ามา ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่า นักท่องเที่ยวที่ไม่ถอยร่นเท้า นั้นไม่สามารถรับรู้หรือตีความได้ว่า บริเวณภายในวิหารนี้ศักดิ์สิทธิ์และควรเคารพ ด้วยการถอยร่นเท้าเข้ามา จนทางวัดต้องมีป้ายมาวางไว้ให้ถอยร่นเท้า ซึ่งถ้าสังเกตจากรูปด้านซ้ายจะเห็นมีการวางเสื่อไว้สำหรับกราบไว้ มีแท่นสักกัณฑ์ (แท่นวางเทียน) อยู่ แต่ไม่อนุญาตให้จุดเทียนและธูป จึงทำให้เห็นว่าภายในวิหารแห่งนี้ไม่เคยถูกในพิธีกรรมตามประเพณีทางศาสนาเลย

ภาพที่ 4.26 ภาพด้านซ้ายเป็นภาพการคิดไฟในปัจจุบันและภาพด้านขวาเป็นภาพการติดตั้งระบบไฟฟ้าภายในวิหารน้ำเต๋มในเรื่องของแสงธรรมชาตินั้น ภายในวิหารแทบจะไม่มีปัญหาเรื่องของแสง เลยเนื่องจากเป็นวิหารแบบเปิดโล่ง แต่ในเรื่องของการติดตั้งระบบสายไฟ พบว่าการคิดแบบตามหลักทั่วไป ไม่ได้มีการคำนึงถึงเรื่องการเดินหลบสายไฟและซ่อนอุปกรณ์ไฟฟ้าเลย ถ้าดูจากภาพที่ 4.26 ด้านซ้ายเป็นการคิดไฟนีออนของด้านนอกอาคาร ส่วนด้านขวาแสดงตำแหน่งของระบบไฟฟ้าทั้งหมดภายในวิหาร จากทั้ง 2 ภาพจะพบว่า ได้สร้างทัศนียภาพที่ไม่สวยงามทั้งภายในและภายนอกวิหาร

จากภาพทั้งหมดของวิหารน้ำเต๋มจะเห็นว่า วิหารมีลักษณะค่อนข้างเตี้ย ซึ่งสอดคล้องกับการข่อเท็จของส่วนฐานและลดหลังคาปีกนกด้านข้างลงข้างๆ ละหนึ่งดับ ชายคาของหลังคาด้านข้างคลุมลงมาต่ำมากจึงทำให้รูปทรงของวิหารดูค่อนข้างเตี้ยซึ่งเข้าใจว่าเพื่อกันน้ำฝนและแสงแดด ดังนั้น เรื่องแสงที่เข้ามากระทบภายในวิหารตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันแสดงให้เห็นว่าไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงมาตั้งแต่ต้น และมีความทรุดโทรมของวิหารค่อนข้างมาก ภายในวิหารก็มีลักษณะสกปรก อีกทั้งยังไม่มีมีการทำความสะอาดอีกด้วย ซึ่งสามารถสรุปการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดได้ดังนี้

- 1) "ไม่มีการดูแลรักษาปัจจุบันสกปรกและทรุดโทรมมาก จนชาวบ้านและนักท่องเที่ยวไม่ค่อยเข้าไปด้านใน ทั้งที่วิหารแห่งนี้มีลวดลายคำที่สวยงามและสวยแปลกตามากที่สุดแห่งหนึ่ง
- 2) เนื่องจากวิหารหลังไม่ได้ถูกสร้างให้ทำพิธีกรรมและปัจจุบันนี้ไม่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาชม จึงทำให้บทบาทและหน้าที่ถูกลดทอนลงไป จนไม่ได้รับการบูรณะแต่อย่างใด
- 3) เนื่องจากภายในวัดมีวิหารอยู่ถึง 3 หลัง ทำให้วิหารน้ำเต้าที่มีสภาพทรุดโทรมทำให้ทางวัดและกรมศิลปากรบูรณะได้เพียงเบื้องต้นเท่านั้น ประกอบกับทางวัดเองได้รับการบูรณะอยู่ตลอดเวลาแต่ได้มีการย้ายโอนการบูรณะจากเดิม ที่ขึ้นกับ กรมศิลปากร จ.น่าน ปัจจุบันได้ย้ายโอนความดูแลให้กลับกรมศิลปากร จ.เชียงใหม่ ทำให้ฝีมือช่างที่บูรณะเปลี่ยนแปลงไปทำให้ การบูรณะไม่สวยงามและขาดความต่อเนื่องสภาพภายใน พื้นถูกเทคอนกรีตเพื่อยกระดับขึ้น และทำฐานเสาเสียใหม่ การบูรณาการบไหว้พระพุทธรูปมีเพียงสี่รูปรองให้ไว้ สภาพภายนอก หลังคาเกิดรอบรั้วและมีชิ้นนกอาศัยทำหลังทั่วทั้งหลังคา

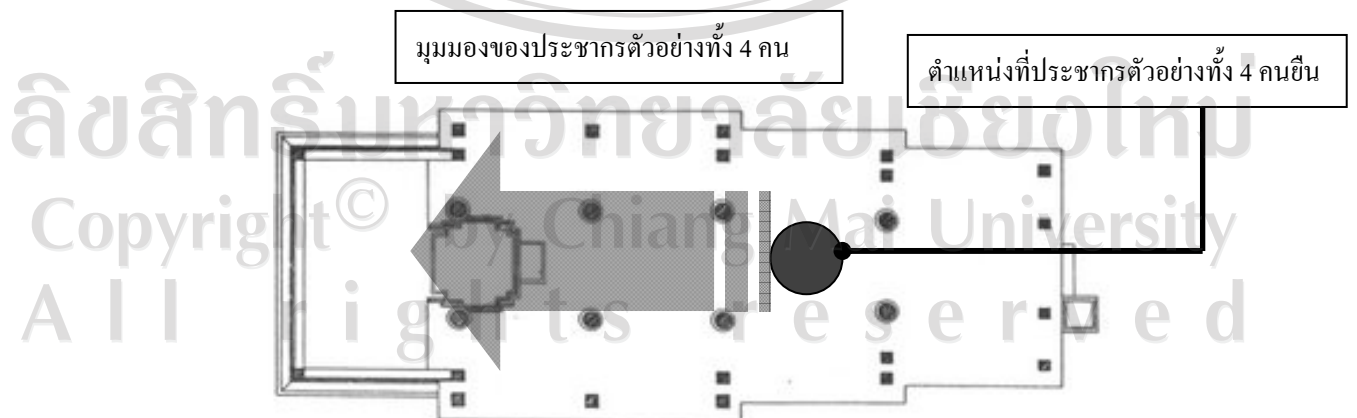
จากคำเล่าของชาวบ้านพบว่า วิหารแห่งนี้ไม่ถูกใช้งานทางศาสนาเลย มีการบูรณะอย่างต่อเนื่องบริเวณหลังพระพุทธรูป ที่เป็นลายคำขนาดใหญ่เท่านั้น แต่เนื่องจากการบูรณะของเก่าทำให้ผนังที่เกิดรอบรั้วก็ร้าวและลวงแตกลงมา จนทางวัดหยุดการบูรณะและปล่อยให้สภาพไว้ที่ฉุ ปัจจุบัน วิหารน้ำเต้านั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ทรุดโทรม และส่งผลต่อการรับรู้ของผู้ร่วมวิจัยเป็นอย่างมาก จากข้อสรุปการเปลี่ยนแปลงของวิหารทั้ง 3 ข้อในเบื้องต้นพบว่า การบูรณะปรับเปลี่ยนเนื่องจากความทรุดโทรม ส่งผลทำให้สภาพลายคำบริเวณ เสา ฐานชุกชีแต่เดิมที่เคยตกแต่งด้วยลายคำได้หายไป แต่สภาพ ณ ปัจจุบันที่เกิดจากการขาดการปฏิสังขรณ์เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ วิหารแห่งนี้ และลายคำทรุดโทรม ทำให้เกิดการขาดตอนและต่อเนื่องของลวดลายไปข้างประเด็นสำคัญที่เป็นผลมากจากบูรณะของวิหารน้ำเต้า น่าจะเป็นเรื่องการปล่อยปะละเลยที่แทบจะไม่มีมีการบูรณะเลยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526⁸⁴ มีแต่การบูรณะตามสภาพเท่านั้น ทำให้ลายคำได้ลบเลือนหายไปจำนวนมาก อีกทั้งทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ทางอาคารน้อยลงไปจากการบูรณะพื้นไม้ด้วยเทพื้นคอนกรีตเท่านั้นและไม่ได้มีการทำความสะอาดอย่างดี ภายในปล่อยสภาพของลายและส่วนประกอบอื่นๆ ทรุดโทรมลงไป ทำให้อาคารที่เคยสวยงามหมดความสำคัญลงไป

⁸⁴ พ.ศ.2526 เป็นการบูรณะครั้งสุดท้าย

4.2.2 ข้อมูลด้านประสบการณ์การรับรู้

ประชากรตัวอย่าง 1 ได้บรรยายไว้ว่า *บรรยากาศที่ดูเก่าแก่มากของวิหาร ภายในมีประดับด้วยลายคำทั่ววิหารแต่ก็แทบจะมองไม่เห็นแล้ว เห็นจากด้านหลังพระพุทธรูปเลื่อนรางแต่ก็คิดว่าจะมีคามสวยงาม เพราะรู้สึกคุ้นๆกับลายด้านหลัง ประสบการณ์แรกประชากรตัวอย่าง 2 ได้บรรยายไว้ว่า ภายในวิหารดูสกปรกมาก มีลายคำทั่ววิหารแต่ก็แทบจะมองไม่เห็น ลายด้านหลังดูสวยงามดี แต่ลวดลายที่เสาคูแปลกตาเป็นอย่างมาก ประสบการณ์แรกประชากรตัวอย่าง 3 ได้บรรยายไว้ว่า *บรรยากาศของวิหารดูเก่าแก่เมื่อดูจาก ไม้และวัสดุที่หุ่เกือบหมด ลายด้านหลังดูคุ้นตามาก* ประสบการณ์แรกประชากรตัวอย่าง 4 ได้บรรยายไว้ว่า *บรรยากาศที่ดูเก่าแก่มาก สะดุดที่ฉากด้านหลังพระพุทธรูป**

จากข้อมูลของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน จะเห็นว่า ประสบการณ์แรกของแต่ละคนนั้นแตกต่างกันไปในคนละมุมมอง แต่จะพบว่า ประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน จะพูดถึงลวดลายฉากด้านหลังของวิหารทุกคน และได้พูดถึงความเก่าแก่ของลวดลายคำแต่ประชากรตัวอย่างทั้ง 1, 2, 3 และ 4 ได้กล่าวถึงลวดลายคำที่บริเวณฉากด้านหลังว่าสวยงามมาก และอธิบายถึงความรู้สึกเบื้องต้นในทิศทางเดียวกันแต่ประเด็นที่น่าสนใจคือ เรื่องของความเก่าของวิหารที่ทั้ง 4 คนสามารถรับรู้ได้ แต่ไม่รู้สึกลัวเหมือนวิหารปราสาท ซึ่งน่าจะเพราะเนื่องมาจากวิหารแห่งนี้มีแสงสว่างเพียงพอและเป็นวิหารเปิด และจากคำกล่าวของทั้ง 4 คนพบว่าตำแหน่งที่ประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คนยืนน่าจะอยู่ที่จุดเดียวกันเนื่องจากตำแหน่งการมองเห็นเหมือนทั้ง 4 คน และจากคำพูดที่ว่าคุ้นกับลายด้านหลัง แสดงให้เห็นว่า ประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คนนั้นมีประสบการณ์ต่อลายคำด้านหลังมาก่อน ซึ่งจะเป็นปัจจัยที่แสดงให้เห็น ในรายละเอียดในการเก็บข้อมูลดังแผนภูมิภาพที่ 4.3

แผนภูมิที่ 4.4 แสดงตำแหน่งการยืนและมุมมองที่เกิดขึ้นของประชากรตัวอย่าง

ก. รายละเอียดในการเก็บข้อมูลประชากรตัวอย่าง 1

ประชากรตัวอย่าง 1 ได้พูดถึงภายในวิหารพื้นก่อนข้างสปรก ได้บอกว่าเกือบที่จะไม่ถอดรองเท้าเข้ามาแล้วตอนแรก แต่พอเห็นป้ายก็รีบถอดทันที ในช่วงแรกได้พิจารณาลายคำโดยรอบสังเกตเห็นลายคำที่เสาที่แตกต่างกัน ฉากด้านหลังพระพุทธรูปที่เป็นลายเหมือนต้นโพธิ์ ซึ่งได้บอกว่าคุ้นตากับลายนี้มาก แต่ไม่ได้เห็นในวัดแต่เป็นหนังสือและที่ต่างๆ และลายคำที่อยู่บริเวณโดยรอบโครงสร้างด้านบน แต่ลายที่ประชากรตัวอย่าง 1 สนใจ คือ ลายของฉากด้านหลัง เมื่อเวลาเริ่มผ่านไปแสงที่เข้ามาก็มากขึ้นเช่นกัน ฉากด้านหลังวิหารเริ่มปรากฏตัวขึ้นเมื่อเดินเข้าไปก็พบกับสิ่งประหลาดของพระพุทธรูปต่างๆ ทำให้ยิ่งรู้สึก ถึงเก่าแก่ของวิหารนี้ ส่วนลายคำที่ประชากรตัวอย่าง 1 ชื่นชอบคือ ลวดลายของฉากด้านหลัง เพราะว่าดูมีความหมายตามหลักของพุทธประวัติและเมื่อมองแล้วทำให้จินตนาการไปไกล ได้ความรู้สึกสงบ และสบายใจ ประกอบกับภายในวิหารดูเรียบง่าย ทำให้บรรยากาศโดยของวิหารน้ำเต้ามุดู น่าศรัทธา เคารพ และเรียบง่ายที่สุด ส่วนเสาที่อยู่รอบวิหารพบว่ามีลายที่แตกต่างกัน และน่าสนใจ แต่เค้าเลือกที่จะไปสนใจ ฉากด้านหลังพระพุทธรูปที่เป็นลายเหมือนต้นโพธิ์ ได้บอกว่าคุ้นตากับลายนี้มาก ด้วยความรู้สึกว่าเคยเห็นจึงเลือกที่ศึกษาต่อ ซึ่งเมื่อได้ลองศึกษาและพิจารณาแล้วได้บรรยายไว้ว่า

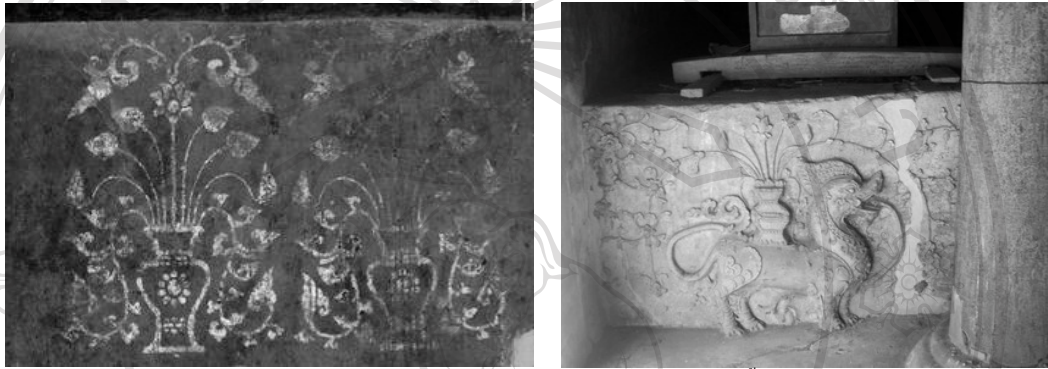
เหมือนเป็นฉากที่พระพุทธเจ้ากำลังอยู่ใต้ต้นโพธิ์ และกำลังตรัสรู้ โดยมีรูปเทพดาเขียนประกอบอยู่เหมือนแสดงให้เห็นว่ากำลังคุ้มครองรักษาอยู่ ทำให้รู้สึกนึกถึงภาพเหตุการณ์นั้นขึ้นมาเมื่อลองจินตนาการตาม ทำให้ลืมหงายโดยรอยที่ทรุดโทรมและไม่สะอาด ทำให้รู้สึกสบายใจและอิงในความสวยงามของลายคำกับแสงที่สาดเข้ามากระทบกับลายคำทำให้ดูมีมิติมากขึ้น⁸⁵

ภาพที่ 4.27 ภาพบรรยากาศภายในวิหารน้ำเต้ามุดูที่ประชากรตัวอย่าง 1 ได้ถ่ายไว้ประกอบกับข้อความข้างต้น

⁸⁵ เป็นรายละเอียดในการเก็บข้อมูลในช่วงเวลา 10:00 น.

จากข้อความและภาพข้างต้น ถือว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ประชากรตัวอย่าง 1 สามารถรับรู้และตีความออกมาได้ โดยมีการนำประสบการณ์ในอดีตมาร่วมจินตนาการก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดี แต่นอกจากลายคำที่เสาและด้านหลังแล้ว ยังได้พุดถึงลายแจกันในบางช่วง นอกจากลายต้นโพธิ์ด้านหลังยังมีลายรูป แจกันที่อยู่บริเวณด้านหลังฐานชุกชี ซึ่ง ผู้ร่วมวิจัย 1 บอกว่า ลวดลายนี้น่าจะมีความหมายอะไรสักอย่าง เพราะมีปรากฏอยู่ทั่วเกือบทุกวิหาร ภายในวิหารน้ำเต้ามนี่ มีทั้งเขียนเป็นลายแจกัน และเขียนเป็นรูปสิงห์แล้วมีแจกันอยู่บริเวณด้านบน ดังภาพที่ 4.28

ภาพที่ 4.28 ภาพลวดลายของลายคำรูปแจกันที่ปรากฏในวิหารน้ำเต้ามนี่

เมื่อถึงช่วงบ่าย บรรยากาศภายในไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงนักเนื่องลวดลายภายในวิหารค่อนข้างมีสภาพที่ทรุดโทรมมากบริเวณที่ยังมีสภาพที่ดี คือ ด้านหลัง แต่ด้านหลังนั้นแสงจากภายนอกก็เข้าไปไม่ถึง ภายในวิหารสว่างมากไม่มีการติดไฟภายในมีแต่ติดไว้ที่ภายนอกเท่านั้นเมื่อลองสำรวจจนถึงช่วงเย็นสามารถสรุปได้ว่าวิหารหลังมีลวดลายที่แปลกตามากแต่เนื่องจากด้วยความเก่าและทรุดโทรมทำให้ ณ ปัจจุบันแทบจะไม่เห็นลายคำเหล่านั้น เพราะมันใกล้จะลบเลือนไปหมดแล้วในเรื่องของแสงประชากรตัวอย่าง 1 ไม่ค่อยได้พุดเนื่องจากได้บอกไว้ว่า แสงจากภายนอกนั้นเข้ามาทุกด้านจึงทำให้บรรยากาศภายนอกนั้น กำลังดูสบาย สิ่งที่ประชากรตัวอย่าง 1 เป็นห่วงและเสนอว่า เรื่องของความทรุดโทรมของวิหารที่ ณ ปัจจุบันลายคำแทบจะหายไปเกือบหมด ซึ่งประชากรตัวอย่าง 1 ได้บอกไว้ว่าอยากจะกลับมาและช่วยอนุรักษ์หรือทำอะไรก็ได้ที่ช่วยฟื้นฟูวิหารแห่งนี้ไว้

ข. รายละเอียดในการเก็บข้อมูลประชากรตัวอย่าง 2

ประชากรตัวอย่าง 2 ได้พุดถึง เสาที่อยู่รอบวิหารที่ดูเก่าแก่ และทรุดโทรมมาก ภายในวิหารพื้นค่อนข้างสกปรก ในช่วงแรก ประชากรตัวอย่าง 2 ได้พิจารณาลายคำโดยรอบสังเกตเห็นลายคำที่เสาที่แตกต่างกัน โดยในแต่ละเสานั้นมีลวดลายดังภาพด้านล่างนี้

ภาพที่ 4.29 ภาพลวดลายของลวดลายที่ปรากฏบริเวณเสาในวิหารน้ำแต้มพบว่าลวดลายมีความอ่อนช้อยและแตกต่างกันออกไป แต่สภาพของลวดลายอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมรูปด้านซ้ายจะเห็นแตกของเสา ที่มีลักษณะแตกแยกร่อนออกมา ประชากรตัวอย่าง 2 ได้บรรยายความรู้สึกเมื่อเห็นลายของเสาเหล่านี้ว่า

เมื่อเห็นในตอนแรกรู้สึกว่ วิหารนี้คงมีอายุที่เก่าแก่ เมื่อเข้าไปดูใกล้จึงเห็นลวดลายที่สวยงามมากเหมือนเสาเหล่านี้เป็น เถาวัลย์ และภายในวิหารเป็นป่าหิมพานต์ อยู่ต้นโพธิ์ อยู่ด้านหลัง พร้อมทั้งองค์พระพุทธรเจ้า ทำให้เหมือนอยู่ในภวังค์ครุใหญ่

จากข้อความเบื้องต้นพบว่าลวดลายคำภายในวิหารนั้นมีความอ่อนช้อยสวยงามประกอบแสงที่เข้ามาภายในวิหารทุกทางทำให้ประชากรตัวอย่างสามารถจินตนาการเป็นเรื่องราวและเห็นปรากฏการณ์ต่างข้างต้นได้เนื่องจากมีปัจจัยทั้งแสงและลายที่ลงตัวซึ่งกันและกันเพราะเมื่อแสงจากด้านนอกเข้ามามากขึ้น ลวดลายที่เสภายในวิหารเริ่มปรากฏตัวเหมือนเสานี้เคลื่อนไหวเป็นเกลียวกันไปมาได้ ถึงแม้ช่วงเวลาที่ถ่ายภาพบรรยากาศภายในวิหารไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงนัก บริเวณที่ยังมีลวดลายสภาพที่ดี คือ ลาด้านหลังและเสา แต่ด้านหลังนั้นแสงจากภายนอกก็เข้าไปไม่ถึงภายในวิหารสว่างมาก บรรยากาศโดยรวมดูเก่าแก่น่าเคารพ หากสภาพภายในวิหารได้รับบูรณะลงจะรู้สึกถึงความสวยงามของลวดลายที่อยู่ภายในวิหารได้มากกว่านี้ เนื่องจากวิหารเองไม่มีปัญหาเรื่องแสงเหมือนวิหารอื่น แต่ปัญหาที่น่าห่วง คือ สภาพความสมบูรณ์ของลวดลายนั่นเอง เพราะในการเก็บข้อมูลช่วงแรกประชากรตัวอย่าง 2 ได้พิจารณาลวดลายโดยรอบสังเกตเห็น ลวดลายที่เสาที่แตกต่างกัน พบว่าลวดลายมีความอ่อนช้อยและแตกต่างกันออกไป ประชากรตัวอย่าง 2 ได้บรรยายความรู้สึกเมื่อเห็นลายของเสาเหล่านี้ แสดงให้เห็นว่าลวดลายนั้นปรากฏตัวขึ้นมาพร้อมสร้างความรู้สึกให้แก่ประชากรตัวอย่าง 2 แต่น่าเสียดายที่ลวดลายบางช่วงบนโครงสร้างได้ขาดหายไป จึงทำให้การรับรู้และสื่อความหมายไม่ต่อเนื่องทางเรื่องราวและลวดลาย

ค. รายละเอียดในการเก็บข้อมูลประชากรตัวอย่าง 3

ในช่วงเช้า ประชากรตัวอย่าง 3 ได้พูดถึงบรรยากาศโดยรวมที่ ฉากด้านหลังวิหารเริ่มปรากฏตัวขึ้น เมื่อลองพิจารณาลายคำที่ด้านหลังได้บรรยายไว้ว่า

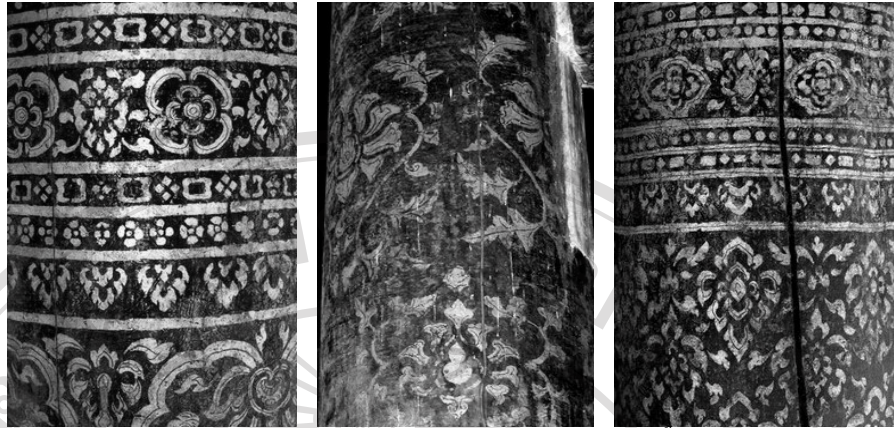
เหมือนเป็นฉากที่พระพุทธเจ้ากำลังอยู่ใต้ต้นโพธิ์ โดยมีรูปเทวดา นก และพระอาทิตย์ ที่ทั้งหมดรวมกันแล้วเกิดความอ่อนช้อยมาก⁸⁶

ภาพที่ 4.30 รูปภาพด้านซ้ายเป็นภาพบรรยากาศตอนเช้าและรูปด้านขวาเป็นภาพบรรยากาศตอนบ่ายภายในวิหารน้ำแต้ม โดยมีการเปรียบเทียบช่วงเวลาตอนเช้า กับช่วงบ่ายว่าระดับที่เข้ามาภายในวิหารนั้นไม่แตกต่างกันที่อยู่มุมที่ดูเหมือนกันดังภาพด้านล่างที่เค้าได้เขียนบรรยายและถ่ายรูปเก็บไว้

จากรูปภาพและภาพข้างต้นได้แสดงให้เห็นโดยภาพรวมทั้งปัจจัยเรื่องแสงและลายคำ ประชากรตัวอย่างสามารถรับรู้ถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้จนเป็นข้อความที่กล่าวในข้างต้น โดยมีการจินตนาการว่าลวดลาย เทวดา นกและองค์ประกอบๆเกิดเป็นภาพสมมุติเหมือนจริงขึ้นมา ประกอบภาพที่ประชากรตัวอย่างถ่ายเพื่อเปรียบแสงระหว่างช่วงเวลา ยิ่งทำให้เห็นว่าวิหารแห่งนี้มีความสมบูรณ์มากต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่มีปัจจัยบางเรื่องของความทрудโทรมและความสะอาดภายในวิหารเองที่ทำให้ในบางช่วงเวลาที่เก็บข้อมูลนั้นเกิด การสะดุดและขาดตอนในการบรรยายข้อมูลของประชากรตัวอย่างนั่นเอง

⁸⁶ เป็นรายละเอียดในการเก็บข้อมูลในช่วงเวลา 10:00 น.

ภาพที่ 4.31 ภาพรวมลวดลายของลายคำที่ปรากฏบริเวณเสาในวิหารน้ำแต้ม

จากภาพพบว่าลวดลายมีความอ่อนช้อยและแตกต่างกันออกไป แต่ละลายเหมือนเป็นรูปของดอกไม้ที่เลื้อยไปตามเสามีความอ่อนช้อยและประณีตมากเมื่อแสงจากด้านนอกเข้ามามากขึ้น ลายคำที่เสภายในวิหารเริ่มปรากฏตัวเหมือนเสานี้เคลื่อนไหวเล็กน้อยเป็นเกลียวกันไปมาได้ นอกจากนี้ลายที่ประชากรตัวอย่าง 3 ชั้นชอบ คือลายที่บริเวณฐานชุกชุนั้นเป็นลายที่มีลักษณะเหมือนรูปดอกไม้ ซึ่งเค้าบอกว่าเมื่อเห็นแล้วความรู้สึกที่อ่อนไหวมาก ดังรูปภาพที่ 4.32 ด้านล่างนี้

ภาพที่ 4.32 ภาพลวดลายของลายคำในวิหารน้ำแต้ม

แม้บรรยากาศภายในไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงนักเนื่องลายคำภายในวิหารค่อนข้างมีสภาพที่ทรุดโทรมมาก บริเวณที่ยังมีสภาพที่ดีคือ ฉากด้านหลังและเสา แต่ด้านหลังนั้นแสงจากภายนอกก็เข้าไปไม่ถึง ภายในวิหารสว่างมาก บรรยากาศโดยรวมดูเก่าแก่น่าเคารพ หากสภาพภายในวิหารได้รับบูรณะคงจะรู้สึกถึงความสวยงามของลวดลายที่อยู่ภายในวิหารได้มากกว่านี้ บริเวณด้านหลังวิหาร มีลายใบโพธิ์อยู่แต่ลายนั้นหลุดร่อนจนไม่สามารถเห็น ได้แล้ว เมื่อถึงช่วงเย็น บรรยากาศภายในนั้นวังเวงเป็นอย่างมาก ได้ยินเพียงนก และกระดิ่งประคบกับบรรยากาศภายในนั้นทรุดโทรมและดูมีอายุเก่าแก่ทำให้เมื่อเห็นแล้วเกิดความรู้สึกเหมือนมีมนต์ขลังภายในเมื่อแสงจากด้านนอกเข้ามามากขึ้น ลายคำที่เสภายในวิหารเริ่มปรากฏตัวเหมือนเสานี้เคลื่อนไหวเล็กน้อยเป็นเกลียวกันไปมาได้ นอกจากนี้ลายที่ประชากรโดยรวมดูเก่าแก่น่าเคารพ หากสภาพภายในวิหารได้รับบูรณะ

คงจะรู้สึกถึงความสวยงามของลวดลายที่อยู่ภายในวิหาร ได้มากกว่านี้ บริเวณด้านหลังวิหารมีลายใบโพธิ์อยู่แต่ลายนั้นหลุดร่อนจนไม่สามารถเห็นได้แล้ว เมื่อถึงช่วงเย็น บรรยากาศภายในนั้นวังเวงเป็นอย่างมาก ได้ยินเพียงนกและกระดิ่ง ประกอบกับบรรยากาศภายในนั้น ทрудโทรมและคูมีอายุเก่าแก่ทำให้เมื่อเห็นแล้วเกิดความรู้สึกเหมือนมีมนต์ขลังภายใน

ง. รายละเอียดในการเก็บข้อมูลประชากรตัวอย่าง 4

ประชากรตัวอย่าง 4 ได้พูดถึง บรรยากาศที่ดูเก่าแก่มากของวิหาร ภายในมีประดับด้วยลายคำทั่ววิหารแต่ก็แทบจะมองไม่เห็นแล้ว เห็นจากด้านหลังพระพุทธรูปเลื่อนรางแต่คิดว่าจะมีความสวยงาม เมื่อลองเดินเข้าไปมองพบว่าด้านหลังเป็นรูปของต้นโพธิ์ และมีลายแจกันประดับอยู่ทั้งสองข้างดังรูปที่ 4.33 ด้านล่าง

ภาพที่ 4.33 ภาพลวดลายของลายคำในวิหารน้ำเต้า

เรื่องราวของพระพุทธเจ้าที่นั่งอยู่ใต้โพธิ์และตรัสรู้ จึงมองไปรอบๆวิหารจึงลวดลายคำเริ่มปรากฏตัวขึ้นมา ทำให้บรรยากาศภายในเริ่มดูอึมครึมด้วยบรรยากาศของสีทองเลื่อนราง ผู้ร่วมวิจัย 4 ได้บอกว่าได้ใส่จินตนาการเพิ่มเติมเข้าไปเนื่องจากสภาพลายคำ ในวิหาร ณ ตอนนีทรุดโทรมมาก เมื่อมองภาพรวมเหมือนอยู่ในปราสาทสีทองที่ร่วงลือไปด้วยต้นไม้ที่มีเถาวัลย์ล้อมรอบ ด้านหลังเป็นต้นโพธิ์ขนาดใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์นานาชนิด ให้ความรู้สึกที่สงบ และสบายใจอย่างมาก

จากภาพข้างต้นประชากรตัวอย่าง 4 ได้อธิบายว่า เมื่อได้เห็นได้บรรยายออกมาเป็นข้อความดังข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ในครั้งแรกที่ประชากรตัวอย่าง 4 ที่บรรยายถึงความเก่าแก่ และสะดวกที่ลวดลายด้านหลัง พบว่าประชากรตัวอย่าง 4 ได้ให้ความสำคัญของลวดลายด้านหลังเป็น

อย่างมากจนจินตนาการบรรยายออกมาเป็นข้อความข้างต้นได้สำเร็จ จากคำว่า *บรรยากาศของสีทอง* ยิ่งแสดงให้เห็นว่า ณ ช่วงเวลานั้นภายในวิหารสว่างเป็นสีทองก่อให้เกิดความรู้สึกต่างๆ ที่บรรยายในเบื้องต้น ถึงแม้ว่าช่วงบ่ายบรรยากาศภายในไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงนักเนื่องลวดลายภายในวิหารค่อนข้างมีสภาพที่ทรุดโทรมมาก บริเวณที่ยังมีสภาพที่ดีคือ ฉากด้านหลังและเสา แต่ด้านหลังนั้นแสงจากภายนอกก็เข้าไปไม่ถึงภายในวิหารสว่างมาก บรรยากาศโดยรวมดูเก่าแก่น่าเคารพ หากสภาพภายในวิหารได้รับบูรณะคงจะรู้สึกถึงความสวยงามของลวดลายที่อยู่ภายในวิหารได้มากกว่านี้ บริเวณด้านหลังวิหารมีลายใบโพธิ์อยู่แต่ลายนั้นหลุดร่อนจนไม่สามารถเห็นได้แล้ว เมื่อถึงช่วงเย็น บรรยากาศภายในนั้นวังเวงเป็นอย่างมาก ได้ยินเพียงนกและกระดิ่ง ประกอบกับบรรยากาศภายในนั้น ทรุดโทรมและดูมีอายุเก่าแก่ทำให้เมื่อเห็นแล้วเกิดความรู้สึกเหมือนมีมนต์ขลังภายในส่วนลวดลายที่ชอบคือ ลายต้นโพธิ์ เพราะเมื่อมองดูแล้วทำให้นึกถึงพระพุทธเจ้า ทำให้เกิดความรู้สึกศรัทธาและมีความศรัทธาในวิหารมากขึ้น แต่น่าเสียดายที่สภาพในวิหารนี้ทรุดโทรมและสกปรกไปด้วยขึ้นกอยู่เต็มไปหมด

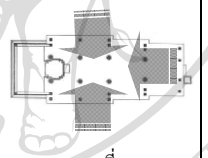

4.2.3 สรุปผลการเก็บข้อมูลวิหารน้ำแต้ม วัดพระธาตุลำปางหลวง จ. ลำปาง

จากการเก็บข้อมูลทั้งหมดของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน พบว่าวิหารเองมีปัญหาของเรื่องความทรุดโทรมของอาคารและลวดลายของลายคำเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นปัญหาและปัจจัยสำคัญที่ส่งผลทำให้ประชากรตัวอย่างไม่สามารถรับรู้และลายคำไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพคือ ความสมบูรณ์ของลวดลายคำที่มีการหลุดร่อนและขาดต่อในการทำความเข้าใจในการการสื่อความหมายของลวดลาย จากรายละเอียดที่ได้จากแบบบันทึกผลวิจัย จะพบว่าประชากรตัวอย่างจะพูดถึงความรู้สึกที่ได้จาก ณ ช่วงเวลา ที่ปรากฏจากแสงกระทบกับลายคำส่งผลให้เกิดบรรยากาศที่ชวนให้คิดถึงและตีความหมายจากเรื่องราวต่างๆ ที่ลายคำอยู่ แต่ประชากรตัวอย่างเกือบทุกคน จะพบว่าความรู้สึกเหล่านี้ไม่ได้ต่อเนื่องกันเลย เมื่อลายคำในบางจุดเกิดการขาดวินและหายไป ทำให้เห็นว่า อย่างไรก็ตามแม้วิหารจะทรุดโทรมแต่ทิศทางของแสงส่งผลกับลายคำก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไป ตัวอาคารเองกลับทรุดโทรมเนื่องจากการดูแลเอาใจใส่ และทำให้ไม่มีการการบูรณะที่ต่อเนื่อง จากประวัติการสร้างพบว่าภายในวิหารไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงเลย แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงคือ สภาพของลวดลายที่อยู่ภายในวิหารเป็นจำนวนมากนั้นได้เลือนหายและหลุดลอกออกไปทำให้ ผู้ที่เข้าไปภายในวิหารไม่สามารถรับรู้ถึงสิ่งที่เคยปรากฏอยู่ได้นั่นเอง ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ก็เป็นสาเหตุและประเด็นสำคัญของวิหารที่แสดงให้เห็นว่า ทางวิหารขาดการบูรณะและดูแลอย่างมากจนทำให้ ปรากฏการณ์ภายในวิหารกำลังจะเลือนหายไปจากโดยสรุปได้ดังนี้ คือ

- 1) ปัญหาทางกายภาพคือ วิหารมีความทรุดโทรมเป็นอย่างมาก พื้นภายในวิหารสกปรก ขาดการเอาใจใส่ ส่งผลให้ ลวดลายคำหายไป ยิ่งทำให้การเก็บข้อมูลโดยพิจารณาจาก ลวดลายคำ ถ่ายทอดเป็นความหมายตามที่เห็นนั้นยากและขาดความต่อเนื่อง
- 2) พื้นภายในวิหารถูกรื้อบูรณะขึ้นใหม่โดยขาดการดูแลรักษาทำให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ ไม่สามารถรับรู้ถึง ความศักดิ์สิทธิ์ พบว่า ผู้คนไม่สามารถรับรู้ จึงไม่ให้เห็นแสดง การเคารพ มักไม่ต้องถอดรองเท้าเข้ามาเพื่อเข้ามากราบพระพุทธรูปภายในวิหาร
- 3) สภาพแสงภายในวิหารที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลง แต่เมื่อประกอบกับลวดลายคำที่ เปลี่ยนแปลงไปตามเวลานั้น สิ่งที่ปรากฏตัวขึ้นแก่ประชากรตัวอย่างมีการขาดตอน ของการจินตนาการต่อเนื่องแก่ประชากรตัวอย่างทุกคน
- 4) ภายในวิหารไม่มีการส่งเสริมทำพิธีกรรมใดๆ จึงทำให้ดูเหมือนเป็นเพียงอาคารหนึ่ง ภายในวัดเท่านั้น

จากทั้ง 4 ข้อที่กล่าวสรุปในเบื้องต้นทำให้เห็นว่า วิหารน้ำแต้มนั้นขาดการดูแลเอาใจ ใจจนทำให้การปรากฏตัวของลายคำนั้น ปรากฏต่อประชากรตัวอย่างได้เป็นเพียงบางช่วงเวลาเท่านั้น เพราะเมื่อพิจารณาผ่านลวดลายที่โครงสร้าง เสา และจากด้านหลังจะพบว่าภายในวิหารนั้นมี ลวดลายที่น่าสนใจและไม่ซ้ำวิหารที่ใดเลย หากความสมบูรณ์ของลายคำยังอยู่ ปรากฏการณ์ที่ เกิดขึ้นต่อประชากรตัวอย่างน่าจะต่อเนื่องมากกว่านี้

ตารางที่ 4.3 การเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมทางกายภาพของวิหาร จากทั้งก่อนและหลังการบูรณะ

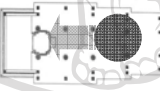
สภาพวิหาร	ปัจจัยที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพที่มีผลต่อการรับรู้				
	จำนวน	โครงสร้างวิหาร	แสงสว่าง	ลายคำ	การดูแลรักษา
อดีต (ก่อนบูรณะ)	มีวิหาร 3 อาคาร เจดีย์ 1 อาคาร ลักษณะเป็นวัด หลวงขนาดใหญ่	สร้างเมื่อ พ.ศ.2044 เป็น วิหารเปิดโล่ง ไม่มีการ เปลี่ยนแปลงทาง โครงสร้าง	อาศัยแสงสว่างจากแสง ภายนอกวิหารและแสง จากเทียนเท่านั้น แต่ก่อนมี ลานทราย	ลายคำปรากฏทั้งวิหาร ทั้ง โครงสร้าง เสา ผนัง	-
ภาพประกอบ	 ตารางภาพที่ 4.3.1 ⁸⁷	 ตารางภาพที่ 4.3.3	-	 ตารางภาพที่ 4.3.6	-
ปัจจุบัน (หลังการ บูรณะ)	ไม่มีการสร้างอาคารเพิ่ม มี การบูรณะบ้างในบางช่วง มีลักษณะเป็นวิหารเปิด ปัจจุบันสภาพภายนอก และภายในทรุดโทรมมาก	เป็นวิหารแบบเปิด และ ภายในขาดการบูรณะอย่าง ต่อเนื่องทำให้สภาพ ปัจจุบันวิหารทรุดโทรม มาก ⁸⁸	ลานทรายหน้าวิหาร หายไป แต่สภาวะแสงก็อยู่ ในปริมาณที่เพียงพอ เนื่องจากเป็นวิหารที่เปิด โล่งประกอบด้วยไม่มีการ เปลี่ยนแปลงทาง โครงสร้างทำให้แสง สามารถเข้าทุกทิศทาง	สภาพลายคำมีการหลุดร่อน เยอะมาก ภายในลายคำ เสียหายเป็นอย่างมาก	มีการจัดการดูแลรักษา อย่างคอบบประมาณที่มี เท่านั้น ประกอบกับในวัด มีวิหารอยู่หลายอาคารจึง ทำให้ขาดการดูแลเอาใจ ใจเท่าวิหารอื่น
ภาพประกอบ	 ตารางภาพที่ 4.3.2 ภาพวิหารในปัจจุบัน	 ตารางภาพที่ 4.3.4	 ตารางภาพที่ 4.3.5 แสดงทิศทางของแสงที่เข้า มาภายในวิหาร	 ตารางภาพที่ 4.3.7	-

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

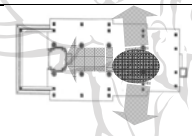

⁸⁷ ภาพตัดแสดงตำแหน่งที่ตั้งสำคัญบนวัดพระธาตุลำปางหลวง (1.พระธาตุเจดีย์ 2.วิหารหลวง 3.ตู้พระเจ้าล้านทอง 4.ประตูโขง) ที่มา
อุมพาร เสริฐพรณี, การศึกษาประตูโขงแบบล้านนาในจังหวัดลำปาง, หน้า 45

⁸⁸ คูรายละเอียดหน้า 56 - 63

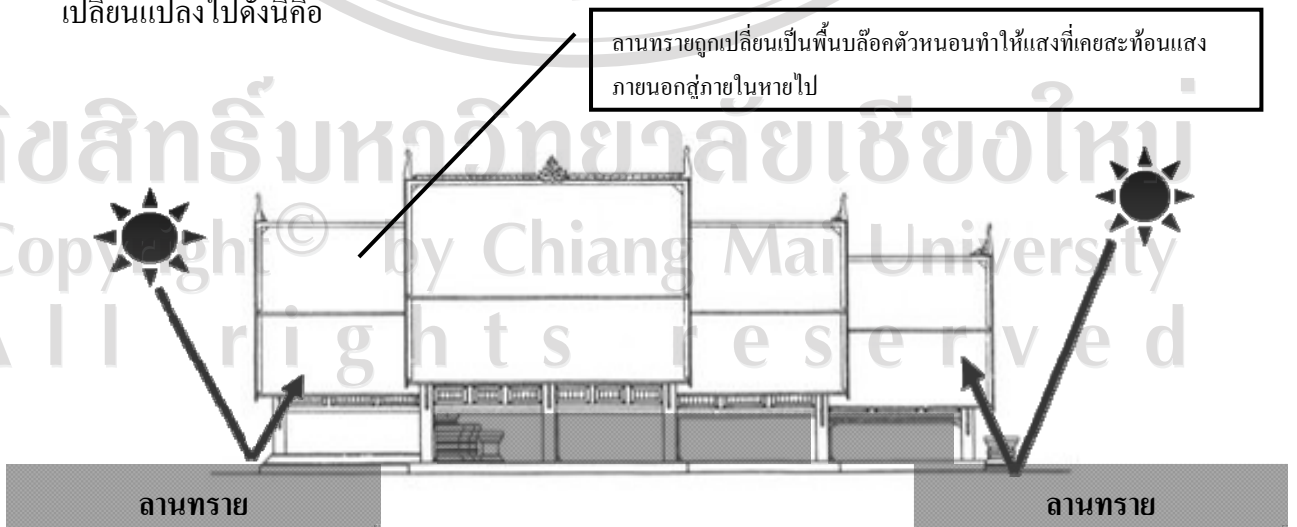
ตารางที่ 4.4 แสดงการเปรียบเทียบปัจจัยและอิทธิพลต่างๆ ที่มีผลต่อการรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และลายคำของประชากรตัวอย่างในวิหารล้านนา

สภาวิหาร	ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้				
	สภาพโดยรอบ	โครงสร้างวิหาร	แสงสว่าง	ลายคำ	ประสบการณ์เดิม / พื้นเพดั้งเดิม
ประชากร ตัวอย่าง 1	บริเวณด้านนอกและในวิหาร โดยรวมดูสงบเงียบ คนไม่พลุกพล่าน	พื้นที่ภายในวิหารทรุดโทรมมาก ทำให้ดูไม่น่าเข้าไปภายในวิหาร	ปริมาณแสงสมดุลกับบรรยากาศโดยแล้วดูเย็นตาและสงบ	พบลายต้นใบโพธิ์และเทวดา และลวดลายบริเวณรอบวิหารตีความว่าเสมือนป่าหิมพานต์ที่มีช้าง กวาง และลายเถาวัลย์ ดูแล้วเป็นเรื่องราวและมีมิติของงานทำให้จินตนาการได้ไกล	มีการนำประสบการณ์เดิมมาตีความ จึงสามารถรับรู้ลายต่างๆ ครบถ้วน ตลอดจนสามารถตีความเป็นเรื่องราวได้อีกด้วย
ภาพประกอบ	-	 ตารางภาพที่ 4.4.1	-	 ตารางภาพที่ 4.4.7	-
ประชากร ตัวอย่าง 2	สภาพของวิหารดูสกปรกและรกร้างมาก	โครงสร้างมีผลต่อการเห็นลายคำทั้งวิหาร ได้ในครั้งแรก ตำแหน่งที่ขึ้นอยู่กลางวิหาร ซึ่งเป็นการสร้างและบังคับพฤติกรรมของผู้ที่เข้ามาในวิหารต้องนั่งลง	แสงสว่างช่วยทำให้เกิดความรู้สึกศรัทธามากยิ่งขึ้น	ลวดลายของเสาดูเหมือนถวัลย์เคลื่อนไหวได้จริง	เนื่องจากวิหารนี้เป็นประจำ จึงทำให้สามารถจินตนาการได้เป็นเรื่องราวมากมาย
ภาพประกอบ	-	 ตารางภาพที่ 4.4.2 แสดงตำแหน่งที่ขึ้นและการมอง	-	 ตารางภาพที่ 4.4.8	-
ประชากร ตัวอย่าง 3	สภาพโดยรอบวิหารดูทรุดโทรมจนสร้างเป็นความรู้สึกกลัวในตอนแรก จนกลายเป็นความรู้สึกขลังน่าเกรงขามในที่สุด	การทรุดโทรมของโครงสร้างทำให้การรับรู้เกิดความไม่ต่อเนื่อง เนื่องจากภาพที่ขาดหายไปส่งผลต่อการตีความและสื่อความหมายของเรื่องราว	แสงที่เข้ามาจากภายนอกไม่สามารถเข้าถึงลายที่อยู่บนท้องไม้ได้ภายในจึงมีลักษณะที่มืด แต่จากด้านหลังนั้นยิ่งแสงจากภายนอกเข้ามาเท่าไร ก็ยิ่งเปล่งประกายสีทองออกมา	ลายคำที่เสนาสนใจมากดูอ่อนไหวและอ่อนช้อยตามไปตามจินตนาการ	มีการระลึกถึงประสบการณ์เก่า นำมาตีความร่วมและสร้างภาพสมมุติขึ้นมา
ภาพประกอบ	-	 ตารางภาพที่ 4.4.3 แสดงความทรุดโทรมของลายคำโดยรวม	 ตารางภาพที่ 4.4.5	 ตารางภาพที่ 4.4.9	-

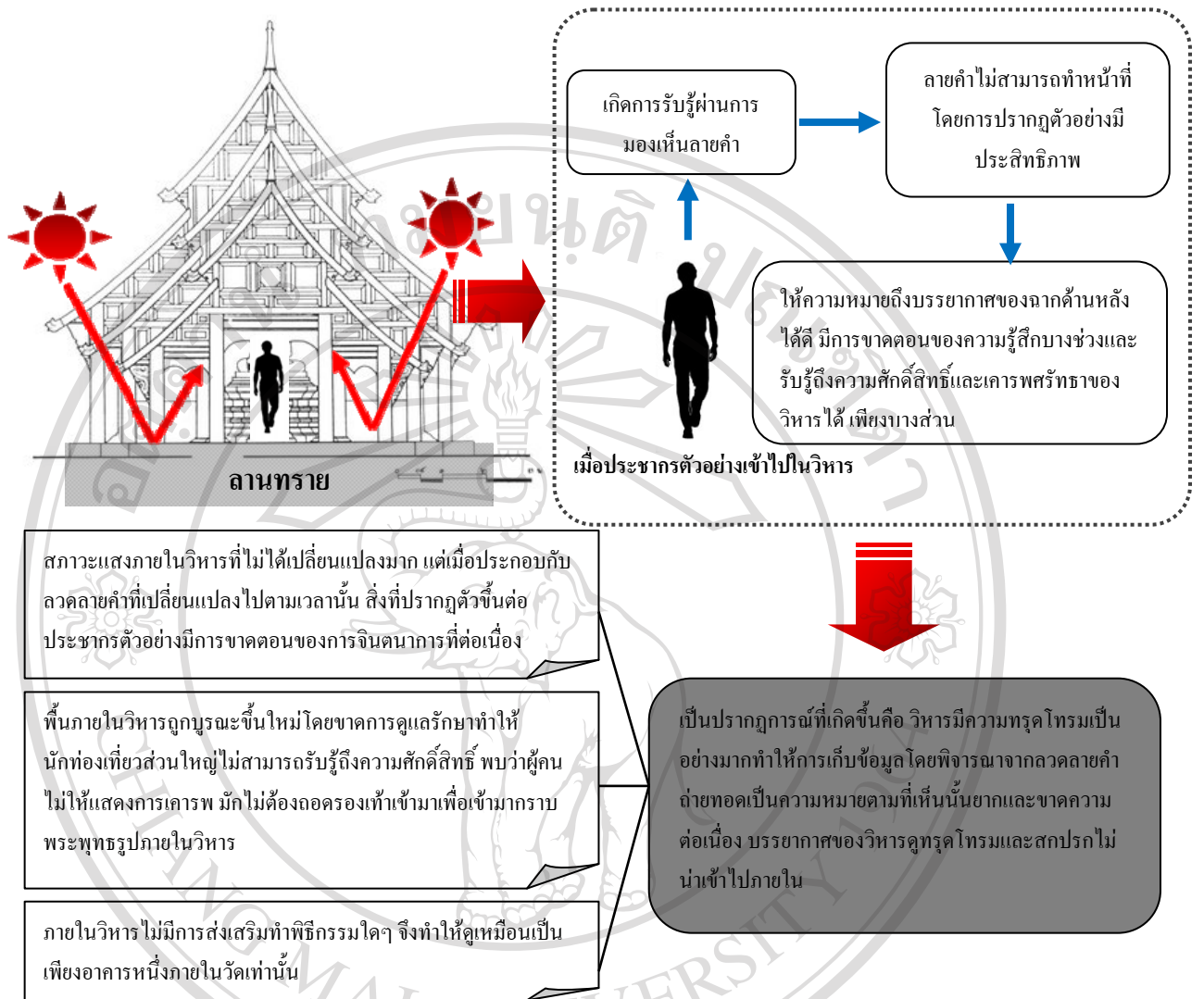
ตารางที่ 4.4 แสดงการเปรียบเทียบปัจจัยและอิทธิพลต่างๆ ที่มีผลต่อการรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และลายคำของประชากรตัวอย่างในวิหารล้านนา (ต่อ)

สภาพวิหาร	ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้				
	สภาพโดยรอบ	โครงสร้างวิหาร	แสงสว่าง	ลายคำ	ประสบการณ์เดิม / พื้นเพดั้งเดิม
ประชากรตัวอย่าง 4	สภาพโดยรอบวิหารดูสกปรกและเก่าแก่มาก	ฉากด้านหลังมีอิทธิพลต่อการรับรู้ในครั้งแรก และถึงแม้วิหารจะทรุดโทรมแต่โครงสร้างและลักษณะทางกายภาพของวิหารก็เอื้ออำนวยต่อแสงจากภายนอกให้เข้ามาภายในวิหาร ทำให้เกิดการตีความและการสำรวจลายคำที่วิหารได้อย่างง่ายและรวดเร็ว	เกิดบรรยากาศสีทอง ทำให้เห็นถึงปริมาณที่พอเพียงจนเกิดเป็นความรู้สึกเช่นนั้น	พบลวดลายต่างๆ ตีความเป็นเรื่องราวตอนพระพุทธเจ้าตรัสรู้ เป็นรูปของความหมายที่มาจากประสบการณ์ของผู้ร่วมวิจัยจนตีความหมายของความรู้สึกศรัทธาตนเอง	-
ภาพประกอบ	-	 ตารางภาพที่ 4.4.4 แสดงตำแหน่งที่ขึ้นและการมอง	 ตารางภาพที่ 4.4.6	 ตารางภาพที่ 4.4.10	นำความรู้มาจินตนาการจนเกิดบรรยากาศสมมุติเกิดขึ้น

จากตารางและข้อมูลทั้งหมดสามารถสรุปกลไกและกระบวนการเกิดปรากฏการณ์ในวิหารน้ำแต้มได้โดยจะคลี่คลายถึงปัจจัยต่างๆ ตลอดจนอุปสรรคที่ทำให้ปรากฏการณ์เกิดการเปลี่ยนแปลงไปดังนี้คือ

แผนภูมิที่ 4.5 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและปัญหาที่มีของวิหารน้ำแต้ม

แผนภูมิที่ 4.6 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและปัญหาที่มีของวิหารน้ำเต้า

จากแผนภูมิด้านบนจะเห็นว่าวิหารน้ำเต้าถูกเปลี่ยนแปลงด้วยการบูรณะทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปคือ ภายในวิหารทรุดโทรมมาก ทั้งพื้น ลายคำที่หลุดร่อนเป็นจำนวนมาก ไม่มีการดูแลรักษา หรือประดับเพิ่มเติม ระบบแสงสว่างไม่มีการเดินระบบไฟเพื่อความสวยงามทำให้ไม่สามารถมองเห็นลายคำได้ชัดเจน ประกอบการบูรณะของวิหารบูรณะเพื่อแก้ ต้องการซ่อมแซมเท่านั้น มีการเปลี่ยนลานทรายด้านนอกเป็นพื้นบล็อควัสดุหินอ่อนทำให้แสงที่เข้ามาได้น้อยลงและติดตั้งไฟที่ไม่สมดุลและให้ความรู้สึกเหมือนแสงธรรมชาติ ทำให้การสะท้อนตัวของสีทองของลายคำไม่สามารถปรากฏและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และปัญหาที่สำคัญที่สุดคือ ทางวัดไม่ได้ส่งเสริมให้วิหารมีกิจกรรมทางศาสนา ทำให้วิหารเหมือนเป็นอาคารแห่งหนึ่งเท่านั้น ภายในวัด

4.3 วิหารลายคำ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จ. เชียงใหม่

4.3.1 ข้อมูลด้านกายภาพ

เหตุผลในการเลือกวิหารในการเก็บข้อมูล วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร เป็นวัดลำดับที่สามที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลเนื่องจากการเรียงลำดับจากการเก็บข้อมูลครั้งแรก ซึ่งวัดพระสิงห์เป็นวัดหลวงในจังหวัดเชียงใหม่ และวัดที่ไม่ถูกจัดเข้าเป็นลายคำโบราณ⁸⁹ จากการวิจัยเรื่องลายคำหลายชิ้น แต่ผู้วิจัยเห็นว่าควรเก็บข้อมูลภายในวิหารลายคำด้วย เนื่องจากสภาพ ณ ปัจจุบันของวิหารเอง อยู่ในสภาพที่เกือบจะสมบูรณ์และได้รับการบูรณะเป็นอย่างดี ซึ่งเป็นวิหารที่กลุ่มประชากรตัวอย่างสามารถรับรู้และตีความจากลายคำและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นใน ณ ช่วงเวลาได้เป็นอย่างดี ซึ่งทำให้เห็นว่าประเด็นวิหาร เรื่องการดูแลรักษาและบูรณะเป็นประเด็นที่จะต้องใส่ใจและคำนึงถึงเพื่อให้ลายคำยังคงหลงเหลือและทำหน้าที่ของมันต่อไป

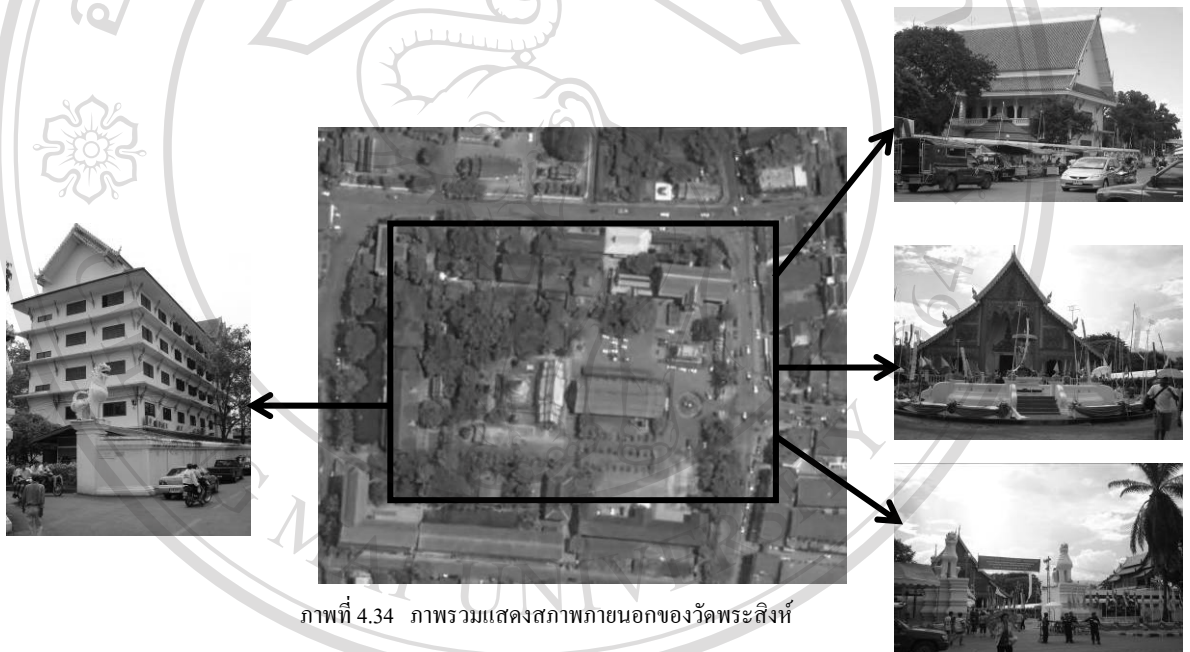
จากการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของวัด ได้สืบค้นจากเอกสารอ้างอิง⁹⁰ ในการศึกษาวิหารลายคำนั้นมีหนังสือและข้อมูลจำนวนมาก แต่ในหลักฐานและหนังสือแต่ละเล่มมีข้อมูลที่ผิดเพี้ยนกันไปบ้าง ดังนั้นผู้วิจัยจึงยึดข้อมูลส่วนใหญ่โดยอ้างอิงและตรวจสอบของหลักฐานบันทึกของกรมศิลปากรเป็นส่วนใหญ่พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของวิหารส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจาก สงครามและการปกครองที่เปลี่ยนแปลงทางอำนาจและนำวัฒนธรรมต่างๆ เข้ามาทางช่างในแต่ละสมัย และเนื่องด้วยวัดพระสิงห์ ถือว่าเป็นวัดหลวงของเมืองล้านนา ทำให้มีการบูรณะบ่อยครั้ง ตามการการเปลี่ยนแปลงทางการปกครองของเจ้าเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน ดังนั้นวิหารลายคำจึงมีลักษณะลวดลายของลายคำและส่วนประกอบอื่นๆ หลากหลายกันไปมีหลายสกุลช่าง ประกอบกับสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปมีการบำรุงรักษาอยู่เสมอ ถ้าดูจากประวัติการบูรณะแล้วจะพบว่ามีมีการบูรณะครั้งใหญ่หลายครั้ง ทำให้สภาพภายใน

⁸⁹สุรพล คำริห์กุล, งานวิจัยเรื่อง “งานศิลปกรรมลายคำประดับอาคารทางศาสนาล้านนา ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20-25”, หน้า 45

⁹⁰ เอกสารอ้างอิงได้แก่ดังนี้ บันทึกการบูรณะ โบราณสถาน กรมศิลปากรเขตที่ 8; การบูรณะ โบราณสถานวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่, รายงาน การประชุมทางวิชาการเชิงปฏิบัติการ วันพฤหัสบดีที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2536 ณ หอสมุดแห่งชาติ รัชมังคลาภิเษก, กรมศิลปากร, ไม่ปรากฏวันที่พิมพ์; จักรพันธ์ ปัญญา, งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาแบบแผนทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมอุโบสถของสงฆ์วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร”, สาขาวิชาศิลปะไทย ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547; ปวีณา ใจคำ, งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบลายคำในวิหารลายคำวัดพระสิงห์”, ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545; ชัยยศ อิมภู่วรพันธุ์ และกาญจกัญญา เลหาสม, *วิหารลายคำ วัดพระสิงห์ : สถาปัตยกรรมและจิตรกรรมฝาผนัง เชียงใหม่* (สำนักพิมพ์ตรีศิวิน, 2543); ทิววรรณ ทั้งยังมี, “ปลุกจิตสำนึกการอนุรักษ์ จิตรกรรมฝาผนัง วิหารลายคำวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาจิตรกรรม ภาควิชาจิตรกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2541)

ยังคงอยู่สภาพที่ดูดีเสมอ มีเพียงแต่กิจกรรมทางพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้นที่ไม่ได้จัดขึ้นภายในวิหารเหมือนเดิม

รายละเอียดในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ของลักษณะกายภาพในปัจจุบัน จากประวัติบูรณะทั้งหมดจะเห็นได้ว่าวิหารลายคำถูกบูรณะหลายครั้ง⁹¹ ทั้งตามสภาพและตามอิทธิพลการปกครองที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ดังนั้นจึงส่งผลถึงสภาพของวิหาร ณ ปัจจุบันส่งผลให้ดูดีมากกว่าวิหารอื่นๆ ที่มีลายคำอยู่ แต่ในการบูรณะที่หลายครั้งนี่เองก็ส่งผลให้ศิลปะสมัยก่อนล้านนา นั้นถูกเปลี่ยนแปลงสภาพไปเช่นเดียวกันทำให้วิหารลายคำและลายคำ ณ ปัจจุบันมีอิทธิพลของช่างรัตนโกสินทร์เป็นอย่างมาก

ภาพที่ 4.34 ภาพรวมแสดงสภาพภายนอกของวัดพระสิงห์

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

⁹¹ ดูรายละเอียดภาคผนวก ข

ภาพที่ 4.35 ภาพรวมแสดงสภาพภายนอกของวิหารลาค้าจะพบว่าบรรยากาศโดยรอบของวิหารดูสะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อยสภาพ ณ ปัจจุบันไม่ได้เปลี่ยนแปลงจากสมัยก่อนมากนักเนื่องจาก วัดพระสิงห์เป็นวัดหลวงจึงมีบูรณะอยู่เสมอ ประกอบกับได้รับการดูแลเป็นอย่างดี จาก พระประจักษ์ วัด ชาวบ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยคำนึงถึงทัศนียภาพทั้งภายนอกและภายในนั้นสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี

ภาพที่ 4.36 ภาพรวมแสดงสภาพภายนอกของวิหารลาค้าจะเห็นว่าการจัดการทางทัศนียภาพไม่ได้มีการจัดการเพียงแต่ภายในและตัวอาคารเท่านั้น แต่มีการจัดการสภาพภูมิทัศน์โดยรอบมีการดูแลรักษาที่ดีและติดตั้งระบบไฟที่คำนึงถึงความสวยงามเมื่อตอนกลางคืน

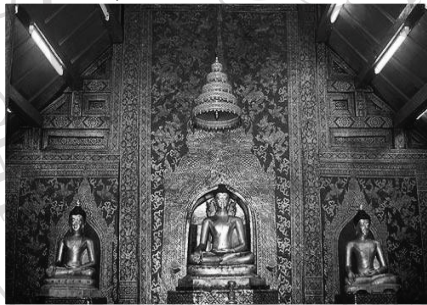
ภาพที่ 4.37 ภาพรวมแสดงสภาพภายในของวิหารลายคำแสดงถึงภาพรวมถึงลายคำและภาพจิตรกรรมฝาผนัง มีอายุที่นานก็จะการหลุคร่อน แม้จะมีการบูรณะหลายครั้งแล้วก็ตาม แต่สภาพอากาศ ณ ปัจจุบัน มีสภาพมลภาวะที่แตกต่างไปจากอดีตมาก ทำให้มีการติดตั้งราว เพื่อป้องกัน ประชาชนสัมผัสและจับดู ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อ จิตรกรรมและลายคำ (ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2551)

ภาพที่ 4.38 ภาพรวมแสดงสภาพภายในของวิหารลายคำที่มาจากบูรณะจะพบว่าการบูรณะภายในวิหารนั้นจัดการ ได้เป็นอย่างดี เพราะสภาพภายในยังคงสภาพไว้อย่างดีมีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่ไม่อาจจะบูรณะได้ ดังรูปภาพที่ 4.16 ด้านขวาจะเห็นว่าม็ร่องรอยของลายคำอยู่แต่ ณ ปัจจุบันไม่อาจจะบูรณะและเขียนขึ้นมากใหม่เนื่องจากลายเดิมหายไปเกือบหมดแล้ว (ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2551)

ภาพที่ 4.39 ภาพรวมแสดงสภาพภายในของวิหารหลายคำที่มาจากการบูรณะแสดงถึงภาพรวมที่ปรากฏให้เห็นถึงสภาพ ณ ปัจจุบันที่แสดงถึงการบูรณะที่มีการคำนึงความสวยงามของทัศนียภาพภายในภาพที่ 4.39 ด้านซ้ายจะเห็นว่ามีการกันเพื่อป้องกันไม่ให้คนเข้าไปจับ เพื่อป้องกันความเสียหายของภาพจิตรกรรมภายในที่มีอายุเก่าแก่มากแล้ว ส่วนภาพด้านขวาเป็นภาพของระบบตู้ไฟฟ้าที่มีการจัดการเป็นอย่างดีพร้อมทั้งคำนึงถึงความสมดุลระหว่างบรรยากาศภายในและของเดิมสังเกตจากสายไฟที่ทาสีแดงเพื่อให้กลมกลืนกับโครงสร้างเสาเดิมเพื่อไม่ให้เกิดการต่อเติมและการบูรณะสร้างความคิดแปลกไปแก่ผู้คนที่เข้ามาภายในวิหารจะเห็นได้ว่าทั้งสภาพภายในและภายนอกของวิหารมีสภาพที่ตีประอบกับการจัดการที่ดีทำให้สภาพของวิหารอยู่ในสภาพสมบูรณ์เกือบ 100% มีในบางส่วนของทรวดโถมไปข้างแต่ทางวัดก็มีได้เขียนขึ้นใหม่หรือต่อเติมเพิ่มเพื่อป้องกันการผิพื่นจากของเก่า (ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2551)

ภาพถ่ายปี 2547

ภาพถ่าย ปี 2550

ภาพที่ 4.40 ภาพแสดงทัศนียภาพภายในของวิหารหลายคำที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของระบบแสงสว่างภายในเนื่องจากวิหารหลายคำได้อยู่ภายใต้การดูแลของกรมศิลปากร ดังนั้นการจัดการที่เกี่ยวข้องกับทัศนียภาพโดยรวม กรมศิลปากรจะเป็นผู้ดูแลและจัดการรวมถึงระบบแสงสว่างภายในวัดมีการบูรณะหลายครั้งจนถึงปัจจุบันมีการจ้าง บริษัทเอกชนเข้ามาดูแลและติดตั้งระบบความปลอดภัยและแสงสว่างที่แสดง ปรับปรุงใหม่ตั้งแต่ปี 2548 เสียใหม่ ถ้าดูจากรูปภาพที่ 4.40 จะพบว่ามี การติดตั้งระบบแสงสว่างที่แตกต่างกันออกไปคือ ภาพถ่ายปี 2547 ได้มีการติดตั้งไฟด้วยไฟนีออนที่ยังไม่คำนึงถึงความสวยงามที่ได้รับผลกระทบจากการติดตั้งระบบไฟฟ้าภายใน ปี2549 ได้มีการบูรณะเปลี่ยนแปลงระบบไฟภายในทั้งหมดทั้งการเดินสายไฟใหม่ และย้ายดวงไฟเสียใหม่เพื่อทัศนียภาพที่สวยงามมากขึ้น

ภาพที่ 4.41 แสดงทัศนียภาพภายในของวิหารหลายคำที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของระบบแสงสว่างและติดตั้งระบบความปลอดภัย เนื่องจากภายในวิหารมีสมบัติที่มีมูลค่าจึงมีการติดตั้งระบบความปลอดภัย แต่ถึงแม้จะมีการติดตั้งระบบความปลอดภัย แต่สร้างความกลมกลืนให้เข้ากับลักษณะทางสถาปัตยกรรมแล้วสังเกตจากรูปภาพที่ 4.41 จะพบว่ามีหลอดไฟที่ติดตั้งให้เข้ากับสภาพภายใน โดยจะไม่ให้เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์ต่างมีผลต่อการตกแต่งและบรรยากาศที่แตกต่างไปจากบรรยากาศเดิมของวิหาร (ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2551)

ภาพที่ 4.42 ภาพแสดงทัศนียภาพภายนอกของวิหารหลายคำตอนกลางคืนการดูแลเรื่องระบบแสงสว่างมิได้ดูแลแค่เพียงภายในเท่านั้น ภายนอกของวิหารยังมีจำลองแสงเสมือนมีการจุดเทียนรอบวิหารเมื่อยังอดีต⁹² ที่แสดงถึงการติดตั้งของระบบแสงสว่างภายนอกและบรรยากาศโดยรอบ

จากการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ชาวบ้านและพระ แล้วสามารถสรุปได้ว่าในเรื่องของระบบแสงสว่างของวิหารหลายคำนั้นมิได้ส่งผลกระทบต่อการใช้เมื่อครั้งยังอดีต แต่กลับช่วยส่งเสริมให้ดูสวยงามและกลมกลืนกับความเป็นจริงมากที่สุดอีกด้วย จากการศึกษาจากเอกสาร

⁹² ได้จากการสัมภาษณ์ ชาวบ้านและพระประจำวัดอาวุโสที่ยังสามารถบอกเล่าถึงบรรยากาศสมัยอดีตได้

เอกอ้างอิงและการลงภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลทางภาพถ่าย และการพูดคุย สัมภาษณ์ พระลูกวัด เจ้าอาวาส และชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียง พบว่าตัววิหารหลายคำได้มีการบูรณะหลายครั้ง โดยการบูรณะจากอดีตจะมีการบูรณะเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองของเจ้าเมือง แต่ลวดลายที่เขียนจะมีสกุลช่างรัตนโกสินทร์มากกว่าช่างเชียงใหม่ เนื่องจากช่วงหลังการปกครองของเมืองเชียงใหม่อยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าเมืองรัตนโกสินทร์ แต่ลายคำของวิหารนั้นมีลวดลายการเขียนที่ผสมผสานระหว่างของพม่ากับรัตนโกสินทร์และผนวกกับปราสาทล้านนาอย่างชัดเจน⁹³ ดังนั้นลวดลายจึงออกเป็น เรื่องของการแต่งกาย ภาพคนและอาคาร ตลอดจนผลงานเรื่องราวเข้าไปเหมือนจิตรกรรมฝาผนังซึ่งแตกต่างจากลายคำของวิหารอื่น แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนเรื่องระบบแสงสว่าง มีการเดินระบบไฟฟ้าภายในวิหาร แต่วัดพระสิงห์และกรมศิลปกรมีการคำนึงถึงผลที่จะตามมาจากการเปลี่ยนแปลงจึงได้มีการตกแต่งภายในและภายนอกให้กลมกลืนและสวยงามเหมือนเมื่อยามอดีต (ดูภาพประกอบที่ 4.42) การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพสามารถสรุปการเปลี่ยนแปลงได้ดังนี้

- 1) สภาพบริบทโดยรอบตัววิหาร ยังคงบรรยากาศเดิม แต่ถูกทำด้วยการบริหารจัดการของคณะวัดและกรมศิลปกรที่ต้องการรักษาสภาพและบรรยากาศเดิมไว้
- 2) สภาพความทรุดโทรมของจิตรกรรมไม่ค่อยพบ เนื่องจาก มีการบูรณะซ่อมแซมอยู่เสมอ แต่พบสาเหตุหลักของการทำให้จิตรกรรมเสียหายคือ อากาศ ลม และความชื้น
- 3) มีพระสงฆ์ที่ประจำอยู่ตลอดเวลา
- 4) มีเวลาปิด-เปิดของวิหารที่แน่นอนคือ ตั้งแต่ 7:00 น. – 18:00 น. ของทุกวัน
- 5) การประดับไฟฟ้าที่มีการคำนึงถึงความเป็นธรรมชาติ และบรรยากาศ และจำเป็นต้องติดตั้งระบบไฟฟ้า ระบบรักษาความปลอดภัย เนื่องจากภายในวิหารมีการทำกิจกรรมทางศาสนาในเวลากลางคืนบ้าง และมีของที่มีค่า ซึ่งอาจจะทำให้ภายในวิหารเสียหายได้จึงจำเป็นต้องปิดช่องเปิดบางช่องลง แต่ใช้แสงจำลองแทน
- 6) สภาพทางกายภาพไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงไปมากนัก แต่ลวดลาย จะเปลี่ยนตามยุคสมัยการปกครอง

จากข้อสรุปเบื้องต้น สรุปได้ว่า สภาพโดยรวม ของวิหารมีการเปลี่ยนแปลงมากแต่ยังคงสภาพเดิมไว้เพราะมีการบูรณะอยู่เสมอ กอปรกับได้รับการบูรณะที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ และคำนึงถึงความสวยงามและบรรยากาศโดยรวมอยู่เสมอประกอบควบคู่ไปกับบูรณะวิหาร และได้เอาใจที่ดีจากทางวัดและชาวบ้านที่ศรัทธา อีกทั้งยังมีการบูรณะครั้งสุดท้ายเมื่อพ.ศ.2549 โดยกลุ่มเซ็นทรัลกรุ๊ปช่วยศรัทธาจัดการบูรณะครั้งใหญ่ ถึงแม้ว่า ณ ปัจจุบัน ภายในวิหารเองทางวัดไม่ได้อนุญาตให้จัดรูปแต่ยังสามารถกราบไหว้ได้ตลอดจนนำเครื่องถวายต่างๆ ได้เหมือนเดิม และ

⁹³ สุรพล คำวิหิตกุล, งานวิจัยเรื่อง “งานศิลปกรรมลายคำประดับอาคารทางศาสนาล้านนา ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20-25”, หน้า 23

ได้มีกำหนดข้อห้ามคือ ห้ามถ่ายรูป เนื่องจากแสงแฟลชจะทำลายภาพฝาผนัง แต่ก็มีนักท่องเที่ยวส่วนน้อยที่ทำตาม สิ่งที่สังเกตได้อีกอย่างจากการลงภาคสนาม พบว่าทางวัด ได้มีการจัดพระลูกวัดให้ดูแลและทำหน้าที่เสมือนเป็นไกด์และพระประจำวิหารเพื่อคอยรับสิ่งที่ชาวบ้านนำมาถวายและพูดคุย ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับประวัติของวิหารหลายคำ เรื่องระบบแสงสว่าง

จากการสัมภาษณ์ ชาวบ้าน ชื่อ แม่ฮ้อย คำหลวง อายุ 89 ปี พบว่า เมื่อครั้งอดีตที่ยังไม่ได้มีการจัดการเรื่องแสงไฟในอาคารก็อาศัยแสงสว่างจากนอกอาคารและความสว่างของลายคำแต่เมื่อเวลาผ่านไปได้มีสร้างอาคารเรียนและศูนย์พระพุทธทางด้านทิศใต้ทำให้เกิดการบังทิศทางของแสงธรรมชาติทำให้เริ่มติดตั้งระบบแสงสว่างขึ้น แต่เนื่องจากภายในวิหารมีสว่างที่เกิดจากลายคำอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นการติดตั้งระบบแสงสว่างจึงเป็นการเพิ่มระดับประดับความสวยงาม แต่ไม่ได้ติดตั้งเพราะภายในวิหารมืด จากการจัดการทั้งหมดของทางวัด ทำให้สรุปได้ว่า สภาพและทัศนียภาพโดยรวมของวิหารอยู่สภาพที่คงเดิมไม่แตกต่างจากสภาพในอดีตมากนัก ทำให้บรรยากาศโดยรวมยังคงเดิม แม้จะไม่มีกิจกรรมที่เคยประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเกิดขึ้นภายในวิหาร ประกอบกับสภาพแวดล้อมโดยรอบของวัดที่เปลี่ยนแปลงไปสภาพของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติก็ก็ตาม แต่วิหารลายคำ ณ ปัจจุบันยังคงสภาพและบรรยากาศที่กลมกลืนและให้ความรู้สึกเมื่อครั้งยังอดีต นอกจากวิหารปราสาทที่มีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาวะแสงภายในบริบทภายในวิหารจนส่งผลให้การรับรู้ของประชากรตัวอย่างนั้น ได้อิทธิพลจากแสงและลายคำเป็นส่วนใหญ่แล้ว ยังพบว่าวิหารลายคำ วัดพระสิงห์วรมหาวิหารมีสภาวะของแสงที่เปลี่ยนแปลงแต่มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และส่งผลต่อการรับรู้ของประชากรตัวอย่าง

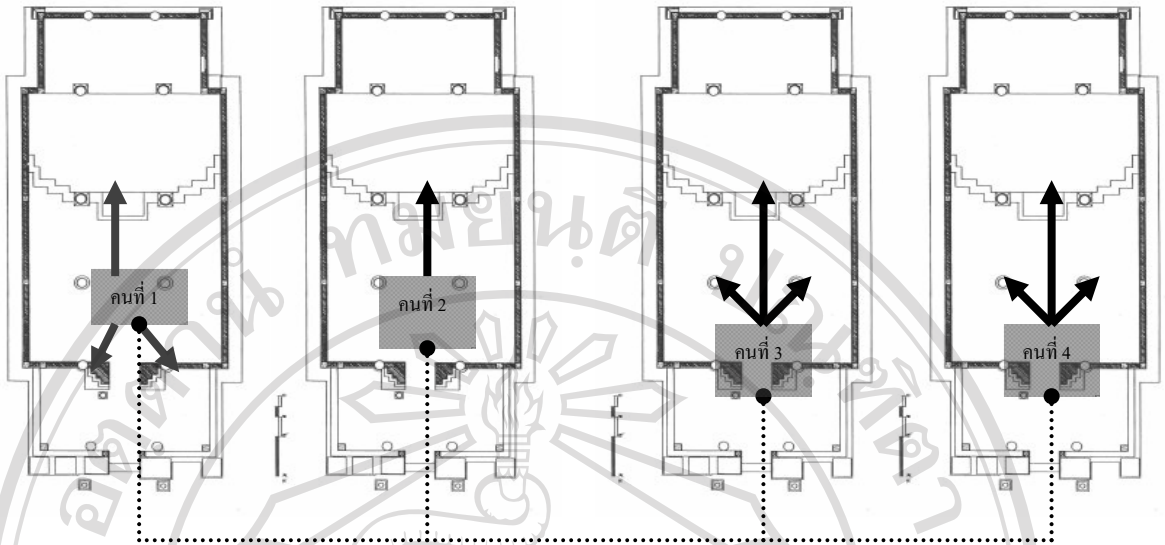
4.3.2 ข้อมูลด้านประสบการณ์การรับรู้

การเก็บข้อมูลของประสบการณ์การรับรู้ภายในวิหารพบว่า แสงสว่างและความสมบูรณ์ของลายคำ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คนอย่างมาก ประสบการณ์แรกประชากรตัวอย่าง 1 ได้บรรยายไว้ว่า ประตู่ทั้งสองข้างก่อนที่จะเดินเข้ามา และความอร่ามของฉากด้านหลังพระพุทธรูปที่รู้สึกว่าจะมีบรรยากาศที่พร้อมไปด้วยสีทอง พอมองไปรอบๆ แล้วรู้สึกว่าวิหารนี้น่าจะมีอายุพอควรและดูจากจิตรกรรมฝาผนังที่ดูเก่าและเลี้ยวหายอย่างมาก ประสบการณ์แรกประชากรตัวอย่าง 2 ได้บรรยายไว้ว่า ฉากด้านหลังที่อยู่หลังพระพุทธรูป และบรรยากาศภายในทั้งหมดที่ประดับประดาไปด้วยทองเกือบทั้งหมด ที่ทำให้รู้สึกถึงความสวยงามนี้มาก ประสบการณ์แรกประชากรตัวอย่าง 3 ได้บรรยายไว้ว่า เป็นลวดลายบนเสาที่ดูมีมิติและเมื่อมองผ่านเข้าไปเห็นพระพุทธรูปองค์เล็กที่รายล้อมด้วยลวดลายสีทองที่เป็นลายคล้ายปราสาทที่เหมือนอยู่บนสวรรค์เนื่องจากมีลายเมฆล้อมรอบอยู่ซึ่งสร้างความประทับใจอย่างมาก ประสบการณ์แรก

ประชากรตัวอย่าง 4 ได้บรรยายไว้ว่า ลายคำบริเวณหลังพระพุทธรูปที่เป็นรูปปราสาท ที่มีลายมังกรอยู่รอบๆ แต่เมื่อมองไปรอบๆ จะเห็นลายคำปรากฏตามเสาตามผนังทั่ววิหารที่มีหลายรูปแบบต่างๆ กัน

จากข้อมูลของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน จะเห็นว่า ประสบการณ์แรกของแต่ละคนนั้นแตกต่างกันไป ประชากรตัวอย่าง 1 เป็นผู้ที่เคยมาพระสิงห์มาแล้วอีกทั้งยังเข้าวัดเป็นประจำและชอบนั่งสมาธิ จึงมีการสังเกตถึงรายละเอียดของวิหารที่ทำจากตั้งแต่ประตูทางเข้าจนถึงฉากด้านหลังที่ให้ความรู้สึกถึงกลิ่นอายและยังมีการสังเกตถึง อายุของวิหารจากภาพฝาผนัง ทำให้เห็นว่า ประชากรตัวอย่าง 1 สามารถเห็นถึงละเอียดต่างๆ ของวิหารได้เพียงในครั้งแรก ส่วนประชากรตัวอย่าง 2 มีความรู้สึกเช่นเดียวกับประชากรตัวอย่าง 1 แต่ยังไม่สามารถรับรู้ถึงรายละเอียดแสดงให้เห็นว่า ประชากรตัวอย่าง 2 เมื่อเข้ามาในวิหารได้มุ่งการมองเข้าไปที่บริเวณตรงกลางวิหาร ส่วนประชากรตัวอย่าง 3 มีการสังเกตตลอดที่เสา และบริเวณตรงกลางจนจินตนาการเหมือนว่าเป็นบรรยากาศบนสวรรค์เมื่อ สืบค้นในการสัมภาษณ์เบื้องต้นจึงรู้ว่า การเข้ามาในวิหารครั้งแรกของประชากรตัวอย่าง 3 ไม่ใช่ครั้งแรก แสดงว่า ประชากรตัวอย่าง 3 มีการนำประสบการณ์ครั้งก่อนมาต่อเนื่องการรับรู้ครั้งนี้ ทำให้สามารถตีความได้ดีกว่าประชากรตัวอย่างอื่นๆ ที่เคยมาวัดเป็นครั้งแรก ประชากรตัวอย่าง 4 มีการบรรยายคล้ายกับประชากรตัวอย่าง 3 เนื่องจากเคยมาวัดแห่งนี้แล้ว ดังนั้นในการรับรู้ครั้งแรกของทั้งคู่ จึงเป็นตีความจากประสบการณ์ครั้งก่อน ทำให้เห็นรายละเอียดที่ชัดเจนกว่าคนอื่นๆ แต่จากการวิเคราะห์พบว่า ประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน จะมุ่งการมองเห็นไปที่ฉากด้านหลังและมีความรู้สึกที่คล้ายๆ กัน แต่มีแตกต่างบ้างในเรื่องของรายละเอียดในบางส่วนดังแผนภูมิที่ 4.4 ดังนี้

มุมมองที่สามารถเกิดขึ้นจากตำแหน่งการขึ้นของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน ภายในวิหาร

ตำแหน่งที่ประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คนขึ้นอยู่ในตอนแรกเมื่อเข้ามาภายใน

แผนภูมิที่ 4.7 แสดงตำแหน่งการขึ้นและมุมมองที่เกิดขึ้นของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน

ก. รายละเอียดในการเก็บข้อมูลประชากรตัวอย่าง 1

ในช่วงเข้าประชากรตัวอย่าง 1 สามารถรับรู้ลึกลับคำได้อย่างดี โดยภาพรวมได้บอกถึงบรรยากาศภายในที่มีความสวยงามระหว่างความสว่างของแสงสีทองจากลายคำและที่เข้ามาจากภายนอก แต่ประชากรตัวอย่าง 1 ได้เสนอว่าแสงที่ทำให้ลายคำส่องสว่างในช่วงเช้านั้นไม่น่าจะเป็นแสงจากภายนอก แต่น่าจะเป็นเพราะสีทองของตัวลายคำเองที่แตกต่างจากวิหารแรกที่เข้าไป⁹⁴ เก็บเนื่องจากลายคำในวิหารนี้สภาพยังสมบูรณ์มาก ประกอบกับหากลองดูดีๆ จะพบว่าภายในวิหารมีการซ่อนไฟที่บริเวณคานด้านบนทำให้ภายในวิหารเกิดความสว่างและสวยงามได้มากขนาดนี้ จนถึงเวลาบ่ายประชากรตัวอย่าง 1 ได้บอกว่าแสงจากภายนอกเริ่มแรงมากขึ้นแต่รู้สึกภายในยังไม่รับอิทธิพลจากภายนอกอยู่ดี มีแค่บริเวณลายคำตรงบริเวณหน้าต่างเท่านั้นที่เปล่งแสงออกมามากขึ้น เมื่อโดนแสงแดดกระทบเข้ามาดังรูปที่ประชากรตัวอย่าง 1 ได้ถ่ายเอาไว้ดังรูปภาพที่ 4.43 ด้านล่างนี้

⁹⁴ วิหารปราสาท วัดปราสาท จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 4.43 ภาพรวมที่ประชากรตัวอย่าง 1 ได้ถ่ายเอาเพื่อแสดงลายคำที่โดนแสงกระทบบริเวณหน้าต่างภายใน โดยรวมจะไม่เปลี่ยนแปลง บรรยากาศโดยรวม รู้สึกเย็นสบาย สงบมาก เมื่อถึงเวลาตอนเย็น นักท่องเที่ยวเริ่มไม่มี ประชากรตัวอย่าง 1 บอกเอาไว้ว่าชอบเวลาช่วงนี้มาก

ทำให้รู้สึกว่บรรยากาศ ณ ตอนนี สบงและทำให้จิตใจ สบายใจมากกว่าตอนที่ม่ นักท่องเที่ยวเข้ามาเยอะเยอะ แต่ส่วนใหญ่เข้ามาถ่ายรูปและออกไป ไม่ค่อยเข้ามากราบ ไหว้พระภายในวิหารซักเท่าไร และยัง ได้กลิ่นเสียงของนกและกลิ่นของดอกไม้จากด้าน นอกซึ่งน่าจะเป็นต้นลีลาวดี ทำให้บรรยากาศช่วงนี้เหมือนในสวรรค์เลย

จากข้อความและรูปภาพเบื้องต้นแสดงให้ว่ประชากรตัวอย่าง 1 รับรู้ถึงบรรยากาศ ภายในที่ให้ความรู้สึกที่องอร่ามทั่วกระจ่ายทั้งห้องในการรับรู้ของประชากรตัวอย่าง 1 มีการพูด ลวดลายในส่วนต่างๆ อย่างละเอียด โดยจะพูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างลายคำกับแสงเสมอแต่ก็ กลับพบว่าแสงที่มาจากภายนอกนั้นไม่มีผลต่อบรรยากาศภายในส่วนใหญ่จะผลต่อลายคำบริเวณ หน้าต่างเท่านั้น ซึ่งน่าจะมาจากสาเหตุที่ภายในวิหารมีไฟประดิษฐ์จากหลอดไฟอยู่แล้วทำให้ บรรยากาศภายในมีความสมดุลกันในเรื่องตลอดทั้งวัน

ข. รายละเอียดในการเก็บข้อมูลประชากรตัวอย่าง 2

ประชากรตัวอย่าง 2 กล่าวว่า มีลายคำปรากฏอยู่บริเวณประตู หน้าต่าง เสาและคาน ทั้งหมดเหมือนเป็นลวดลายที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อจะปกป้องวิหาร และลายต่างๆเหล่านั้น จะปรากฏ ลวดลายของเทวดาอยู่บนบริเวณประตู หน้าต่าง ซึ่งเป็นทางเข้าของคน แสงและ ลมซึ่งลายทั้งหมด เหมือนจะคอยปกป้องพระพุทธรูปที่อยู่ภายใน ในช่วงเวลาตอนเช้าประชากรตัวอย่าง 2 ได้บอกว่มี แสงเข้ามาบางๆ จนถึงจ้ามากจนถึงช่วงบ่าย แต่บรรยากาศภายในกลับดูนวลตาเหลือองอร่ามเท่าๆ กัน

ตลอดเวลาจนอยู่เหมือนด้านนอกกับด้านในนั้นอยู่คนละที่กันเลย ซึ่งประชากรตัวอย่าง 2 ได้ถ่ายภาพเอาไว้เพื่อเปรียบเทียบ ในแต่ละช่วงเวลาว่า บรรยากาศภายในแทบจะไม่เปลี่ยนแปลงตั้งแต่เช้าจนถึงเวลาช่วงเย็นดังภาพที่ 4.44 ด้านล่างนี้

เวลา 10:00 น.

เวลา 13:00 น.

เวลา 16:00 น.

ภาพที่ 4.44 ประชากรตัวอย่าง 2 ได้ถ่ายเอาไว้เพื่อแสดงถึงบรรยากาศภายใน

ประชากรตัวอย่าง 2 กล่าวว่า สภาพในช่วงเช้าบรรยากาศภายในเงียบ จนทำให้เกิดความรู้สึกที่สงบ ศรัทธา แต่ความรู้สึกแตกต่างกับความรู้สึกที่วิหารปราสาทที่เกิดความรู้สึกศรัทธา แต่ก็มีความรู้สึกกลัว แต่ที่วิหารลายคำกลับรู้สึก สงบ ศรัทธาและเคารพ จนบอกไม่ถูก ซึ่งลวดลายภายในก็สวยงามมากแทบจะทุกส่วนที่มีลวดลายอยู่ แสงที่มาจากด้านนอกเมื่อกระทบกับลวดลายภายในแล้วทำให้รู้สึกว่าลวดลายเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องมีแสงจากภายนอกก็ได้ เพราะบรรยากาศภายในของแสงดวงที่มากตั้งแต่เช้ายันเย็น และถึงแม้ว่าภายในจะไม่อนุญาตให้จุดธูปแต่ที่หน้าแปลกคือกลับได้กลิ่นของธูปและดอกไม้ แต่ด้านนอกกลับมีอากาศที่ดูแห้งๆ แต่ภายในกลับรู้สึกอบอุ่นเหมือนได้แสงและพลังจากลายคำที่เปล่งออกมาโดยรอบ⁹⁵ จนถึงช่วงเวลาตอนบ่าย แสงแดดจากด้านนอกแรงมาก แต่ภายในวิหารยังคงสภาพบรรยากาศไว้คงเดิม

สรุปผลการเก็บข้อมูล คือในช่วงเช้าประชากรตัวอย่าง 2 สามารถรับรู้ถึงลายคำปรากฏอยู่บริเวณ ประตู หน้าต่าง เสาและคานได้ภายในระยะอันสั้น ซึ่งทั้งหมดเหมือนเป็นลวดลายที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อจะปกป้องวิหาร และลายต่างๆ เหล่านี้ จะปรากฏลวดลายของเทวดา อยู่บนบริเวณประตู หน้าต่าง ซึ่งเป็นทางเข้าของคน แสงและ ลมซึ่งลายทั้งหมดเหมือนจะคอยปกป้องพระพุทธรูปที่อยู่ใน ภายใน ในช่วงเวลาตอนเช้าประชากรตัวอย่าง 2 ได้บอกว่ามีแสงเข้ามาบ้างจนถึงจ้ามกจนถึงช่วง บ่าย แต่บรรยากาศภายในกลับดูนวลตา เหลืองอร่ามเท่าๆ กันตลอดเวลาจนอยู่เหมือนด้านนอก กับ ด้านในนั้นอยู่คนละที่กันเลย ซึ่งประชากรตัวอย่าง 2 ได้ถ่ายภาพเอาไว้เพื่อเปรียบเทียบ แสดงให้

⁹⁵ เป็นคำพูดของประชากรตัวอย่าง 2

เห็นว่าประชากรตัวอย่าง 2 มีความสนใจและเห็นความสำคัญของเรื่องแสงต่อการรับรู้ของตนเองที่ผลต่อความรู้สึก ณ ช่วงเวลานั้นๆ อย่างมากจึงได้สนใจและถ่ายรูปเอาไว้

ค. รายละเอียดในการเก็บข้อมูลประชากรตัวอย่าง 3

ประชากรตัวอย่าง 3 ได้อธิบายถึงบรรยากาศภายในที่ดูสว่าง ด้วยความสงสัยที่แม้ภายนอกเวลาจะเปลี่ยนไป แต่ภายในระดับแสงยังคงเดิมประชากรตัวอย่าง 3 จึงเดินสำรวจแล้วก็พบจุดติดไฟในจุดต่างๆ ประกอบกับสังเกตเห็นว่าฉากด้านหลังของวิหารนั้นแสงคงระดับไว้ตลอด จึงสังเกตหลอดไฟฟ้าที่ติดอยู่ด้านหลังดังภาพที่ 4.45

ภาพที่ 4.45 ตำแหน่งไฟที่ทำให้บรรยากาศภายในสว่าง

เมื่อลองสังเกตดีๆ กลับพบช่องแสงที่คล้ายกัน จึงคิดว่าช่องแสงเหล่านี้จะเป็นจุดกำเนิดของแสงในสมัยก่อนตอนที่ยังไม่มีไฟฟ้า แต่เนื่องจากในปัจจุบันมีอาคารสร้างมากขึ้นทำให้วิหารไม่สามารถรับแสงจากภายนอกมาใช้ภายในได้จึงต้องติดไฟฟ้าภายในวิหาร

ภาพที่ 4.46 ภาพรวมช่องแสงที่ทำให้บรรยากาศภายในสว่างในสมัยก่อน

จนถึงเวลาช่วงบ่าย ระดับแสงภายในเริ่มสว่างขึ้นบ้างเล็กน้อย ฉากด้านหลังของพระพุทธรูปดูเหมือนนูนออกมาคลุมพระเอาไว้ ให้ความรู้สึกว่ายาวพวกนี้ลอยออกมาได้ ทำให้เกิดความรู้สึกที่ประทับใจและศรัทธามาก แสงจากภายนอกเริ่มเข้ามาบ้างในช่องหน้าต่าง ประชากร

ตัวอย่าง 3 บอกไว้ว่าลวดลายเทวดาตรงหน้าต่างเริ่มมีประกายแสงสีทองออกมาอย่างชัดเจน แต่ภายในยังคงสภาพระดับแสงไว้เท่าเดิม เมื่อลองเดินสำรวจจึงพบลวดลายที่น่าสนใจนั้นคือ ลายด้านหลังของพระพุทธรูปที่ 4.47

ภาพที่ 4.47 ภาพของลายคำบริเวณฉากด้านหลังของวิหาร

ซึ่งลวดลายที่เขียนอยู่ด้านหลังนี้ ให้ความรู้สึกเหมือนทั้งวิหารนี้เป็นสวรรค์ เป็นปราสาททองและเสภาภายในวิหารก็ทำหน้าที่เหมือนต้นไม้บนสวรรค์ที่เบ่งแสงสีทองออกมาทำให้รู้สึกอยู่ในฝันรู้สึกสงบ และศรัทธาพระพุทธศาสนามากขึ้นไป ทำให้นึกถึงภาพเป็นปราสาททองร่องลอยอยู่บนเมฆ ทำให้รู้สึกชอบบรรยากาศตอนนี้มากๆ ในเวลาต่อมาที่กำหนดให้มองแสงจากด้านซ้ายและด้านขวา เมื่อสังเกตดูก็พบว่า

แสงจากภายนอกและภายนอกเมื่อกระทบกับลายคำยิ่งเปล่งแสงออกมาทำให้บรรยากาศ ณ ตอนนี้นำเกรงขาม ลึกลับ แต่น่าเคารพมากขึ้นซึ่งไม่เหมือนกับวิหารปราสาทที่ดูน่ากลัว^{๙๖}

ในตอนที่เราสรุปในตอนท้าย ประชากรตัวอย่าง 3 สรุปข้อมูลได้คือ ในตอนแรก สามารถรับรู้ถึงมิติที่ลายคำปรากฏตัวออกมาผ่านแสงและให้บรรยากาศเป็นสีทอง สร้างความรู้สึกประทับใจให้อย่างมาก เมื่อเวลาผ่านไปทั้งวัน บรรยากาศภายในวิหารยังอยู่ และเพิ่มมากขึ้น ยิ่งทำให้รู้สึกศรัทธาและเกิดความรู้สึกหวงแหนในที่สุด ส่วนลายคำที่ประชากรตัวอย่าง 3 สามารถรับรู้มีมีลายของเสา ฉากด้านหลัง ในบางช่วงได้อธิบายถึง ความรู้สึกที่ได้เห็นฉากด้านหลังอย่างชัดเจนว่าเหมือนลวดลายเหล่านี้มีชีวิตและมีมิติออกมาทำให้ยังรู้สึกศรัทธามากขึ้นยิ่ง อุปสรรคส่วนใหญ่ที่ผลต่อการรับรู้ของ ในตอนที่สรุปในตอนท้าย ประชากรตัวอย่าง 3 น่าจะเป็นเรื่องของจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าเป็นจำนวนมาก ที่รบกวนสมาธิในการรับรู้ตัวเองโดยภาพรวมประชากรตัวอย่าง 3 สามารถรับรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างลายคำกับแสงที่กระทบได้เป็นอย่างดีและต่อเนื่องกัน ใน

^{๙๖} เป็นรายละเอียดในการเก็บข้อมูลในช่วงเวลา 15:00 น.

บางช่วงมีการพูดถึงระบบแสงสว่างภายใน ได้บรรยายถึงข้อห้ามที่อยู่ภายในวิหาร ตลอดจนความรู้สึกที่หวงแหนลายคำ ซึ่งเป็นความรู้สึกเช่นเดียวกับ ประชากรตัวอย่าง 3 มีการตีความหมายจากลายคำไม่ว่าจะเป็น ลายเทวดา ลายมังกร ลายหงส์ และลายกนกที่บริเวณเสาและฉากหลังที่ประชากรตัวอย่าง 3 ได้ตีความหมายบรรยากาศ ณ ช่วงนี้ว่าเหมือนอยู่ในวังค์ เหมือนลวดลายเหล่านั้นมีมิติ นูนออกมาคล้ายวิหารปราสาททองที่อยู่บนหมู่เมฆ และร้ายล้อมไปด้วยมังกร และหงส์เต็มไปหมด ซึ่งให้รู้สึกว่า ณ บริเวณนี้เป็นอาณาเขตแดนของความศักดิ์สิทธิ์อย่างแท้จริง

ง. รายละเอียดในการเก็บข้อมูลประชากรตัวอย่าง 4

ในช่วงเช้าที่ให้ทุกคนสำรวจลายคำรอบๆวิหาร ประชากรตัวอย่าง 4 สามารถสำรวจลายคำโดยรอบได้เร็วกว่าประชากรตัวอย่างคนอื่น เนื่องจากประชากรตัวอย่าง 4 ได้บรรยายไว้ว่า เห็นลายเสาอยู่ทั่วไปทั้ง เสา ผนัง กาน แต่ที่สะดุดตาที่สุดคือ ลายเทวดาตรงบริเวณด้านซ้ายมือที่แปลกแตกต่างจากบานอื่นที่เป็นรูปเทวดายืนถือดาบ แต่เทวดาในหน้าต่างบานนี้เป็นรูปพนมมือ ส่วนรูปเทวดาบริเวณทางเข้ามีลักษณะของร่องรอย การจางหายไปบ้าง คาดว่าสาเหตุน่าจะมาจากนักท่องเที่ยว จับ จากคำพูดของประชากรตัวอย่าง 4 พบว่ามีการคาดหมายถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ การเสียหายแสดงให้เห็นถึงความละเอียดของการสังเกตของสิ่งที่ปรากฏต่อประชากรตัวอย่าง 4 ในช่วงเวลาบ่าย แสงที่เข้ามากระทบลายคำยิ่งแรงมากยิ่งขึ้นแต่ระดับแสงภายในวิหารยังคงเท่าเดิม แต่แสงที่เข้ามามากยิ่งขึ้นดังกล่าวที่ว่า

ยังทำให้รู้สึก สดใสมากยิ่งขึ้นเนื่องจากแสงที่เปล่งออกมาสว่างและเหมือนมีรัศมีสีทองแผ่ไปทั่วทั้งวิหาร⁹⁷

จากข้อความเบื้องต้นแสดงให้เห็นว่า สภาวะของแสงภายในวิหารนั้นส่งผลในทางที่ดีต่อความรู้สึกนึกคิดของประชากรตัวอย่างอย่างมาก ยังทำให้เห็นภาพว่าภายในวิหารนั้นสว่างไสวด้วยการตกกระทบของแสงและลายคำมาก จนผู้ร่วมวิจัยเกิดความรู้สึกที่สดใสเป็นอย่างมาก สิ่งที่ประชากรตัวอย่าง 4 สรุปไว้ดังนี้คือ ตอนแรกที่เข้ามา สะดุดตากับฉากด้านหลังมากเป็นพิเศษ เนื่องจากมีการตกแต่งที่วิจิตรการตาเป็นอย่างมาก เมื่อมองทางหน้าต่างก็พบลวดลายทองที่เป็นรูปเทวดา ที่สวยงาม อ่อนช้อยเหมือนต้องการจะสื่อว่า ปกป้องวิหารวิหารนี้อยู่ ในการเก็บข้อมูลของประชากรตัวอย่าง 4 พบว่า สามารถเก็บข้อมูลได้เร็วและรับรู้ได้มากกว่าคนอื่นเนื่องจากมีการพบ

⁹⁷ เป็นรายละเอียดในการเก็บข้อมูลในช่วงเวลา 14:00 น.

และสำรวจเจอลาวคล้ายที่ต่างกัน ใน 1 ชั่วโมงแรกที่เข้ามา อีกทั้งมีการสำรวจรายละเอียดที่ลึกซึ้ง สังเกตลาวคล้ายทุกๆลาวคล้าย พร้อมทั้งบรรยายไว้อย่างละเอียดอีกด้วย

4.3.3 สรุปผลการเก็บข้อมูลวิหารลายคำ วัดพระสิงห์ จ. เชียงใหม่

ในการเก็บข้อมูลของประชากรตัวอย่าง 4 คนในวิหารลายคำ ประเด็นส่วนใหญ่ที่ประชากรตัวอย่างจะพูดถึงเหมือนกันคือ เรื่องของแสงสว่างที่คงที่ภายในวิหารที่ทำให้บรรยากาศโดยรวมดูไม่เปลี่ยนแปลงตั้งแต่เข้ายื่นยื่นซึ่งเป็นประเด็นที่แตกต่างโดยสิ้นเชิงกับวัดวิหารปราสาท แสดงให้เห็นว่า ประชากรตัวอย่างได้รับรู้ถึงประสบการณ์ภายในวิหารได้เป็นอย่างดี ซึ่งการรับรู้ทั้งหมดนี้ของทั้ง 2 วิหารทำให้เห็นว่า สภาพของแสงในบริบทของวิหารนั้นมีอิทธิพลต่อระหว่างลายคำและประชากรตัวอย่างอย่างมาก จากการเก็บภาคสนามทั้ง 2 ส่วนพบว่าวิหารปราสาทเป็นวิหารที่ถูกการบูรณะเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพไปจนส่งผลให้สภาพแสงภายในเปลี่ยนแปลงไปเช่นเดียวกัน แต่นอกเหนือจากสภาพแสงและสภาพกายภาพเปลี่ยนแปลงไปแล้ว ยังส่งผลให้ปรากฏการณ์ภายในวิหารที่ส่งผลต่อการรับรู้ของคนที่เข้าไปในวิหารนั้น ทำงานได้อย่างไม่สมบูรณ์ อีกทั้งยังมีอิทธิพลต่อลายคำที่ไม่สามารถทำหน้าที่ของวัตถุ ที่จะปรากฏตัวต่อประชากรตัวอย่างทำให้เกิดปรากฏการณ์ ณ ช่วงเวลานั้นๆ ได้อีก เมื่อลองวิเคราะห์ในส่วนการเก็บข้อมูลทั้งด้านกายภาพและการบูรณะของวิหารลายคำตลอดจน การเก็บข้อมูลด้านประสบการณ์ของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน พบว่าระดับและปริมาณแสงภายในวิหารนั้น ส่งผลการรับรู้ที่สม่ำเสมออย่างมาก เนื่องจากการบูรณะและการเอาใส่ที่ดูแลเป็นอย่างดีของวัดทำให้สภาพแสงภายในนั้นไม่มีปัญหาต่อการรับรู้ของประชากรตัวอย่างทำให้การเก็บข้อมูลส่งผลให้ประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คนสามารถบรรยายภาพต่อสิ่งที่เห็นและรู้สึกไปอย่างต่อเนื่องและได้ผลลัพธ์ไปในทางดี นอกจากนี้ แสงจะมีผลต่อระยะการรับรู้ของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คนแล้ว แสงยังทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างเวลา และสถานที่อีกด้วย ดังในตอนหนึ่งของประชากรตัวอย่าง 3 ของวิหารลายคำที่ได้พูดถึงบรรยากาศ ณ ตอนที่แสงตกกระทบที่ลายคำและบรรยากาศโดยรอบทำให้เค้าหวนคิดถึงตอนสมัยเป็นเด็กที่ได้มาวัดพร้อมกับแม่ แสดงให้เห็นว่านอกจากแสงจะมีอิทธิพลต่อการเห็นและรู้สึกของประชากรตัวอย่างระหว่างลายคำและสถานที่แล้ว แสงยังทำหน้าที่เป็นตัวต้นที่เชื่อมสานความสัมพันธ์ระหว่างเวลาและสถานที่⁹⁸ ทำให้ประชากรตัวอย่างสามารถย้อนและสำนึกถึงความรู้สึกเมื่อครั้งอดีตได้ แสดงให้เห็นว่า สภาพแสงในบริบทของวิหารนั้น ไม่ทำหน้าที่แค่เพียงส่องแสงสว่างสร้างความชัดเจนแก่วัตถุที่โดนตกกระทบเท่านั้น แต่ยังสร้างปรากฏการณ์ต่างๆ ที่สำคัญต่อการรับรู้ได้อีกด้วย

⁹⁸ พัชรา โสมดี, “ปรากฏการณ์แห่งแสงในสถาปัตยกรรมกรณีศึกษา การออกแบบพื้นที่อยู่อาศัย จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาสถาปัตยกรรม, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546), หน้า 2-3

ดังนั้นจากการเก็บข้อมูลทั้ง 3 วิหารที่ได้กล่าวไปในข้างต้นทำให้เห็นว่า ความสำคัญของแสงระหว่าง 2 วิหารคือ วิหารปราสาทและวิหารลายคำนั้นได้สร้างความแตกต่างในทางลบ⁹⁹ และทางบวก¹⁰⁰ ซึ่งเห็นได้ชัดเจนในเรื่องของสถานะแสงที่มีผลอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของกายภาพและการบูรณะที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิงทั้ง 2 วิหาร ซึ่งทำให้เกิดผลของปรากฏการณ์ที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนในข้างต้น ดังนั้นความสำคัญของแสงคงไม่ได้เป็นเพียงแค่ทำหน้าที่ส่องแสงสว่างภายในวิหารวิหารเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อลายคำ หากแสงไม่เพียงพอย่อมมีผลกระทบต่อลายคำที่มีสภาพไม่สมบูรณ์อันเนื่องมาจากกาลเวลา ทำให้การทำงานของลายคำนั้นย่อมไม่สมบูรณ์เช่นเดียวกัน แต่หากถ้ามีการบูรณะและการเอาใจใส่เป็นอย่างดีย่อมเห็นผลลัพธ์ในทางตรงกันข้าม ดังเช่นกรณีของวิหารลายคำกับวิหารปราสาท ส่วนวิหารน้ำแต้มได้รับปัจจัยที่ส่งผลต่อวิหารในเรื่องของการบูรณะเช่นเดียวกับวิหารปราสาท คือขาดการบูรณะและเอาใจใส่ของลวดลายและวิหาร จนส่งผลให้ลายคำไม่สามารถทำหน้าที่ปรากฏตัวให้ประชากรตัวอย่างรับรู้ได้นั่นเอง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

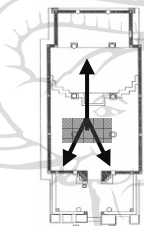

⁹⁹ เปลี่ยนแปลงโดยได้รับผลกระทบต่อกายภาพทำให้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเปลี่ยนแปลงไปทางที่ไม่ได้ดี คือ ลายคำไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ ไม่สามารถปรากฏตัวต่อประชากรตัวอย่างแล้วตีความเป็นความรู้สึกที่ศรัทธาและเคารพได้

¹⁰⁰ เปลี่ยนแปลงโดยได้รับผลกระทบต่อกายภาพทำให้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเปลี่ยนแปลงไปทางที่ดี คือทำให้เกิดปรากฏการณ์ระหว่างลายคำกับพื้นที่ที่ส่งผลให้ประชากรตัวอย่างเกิดความรู้สึก ชื่นชอบศรัทธา

ตารางที่ 4.5 การเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมทางกายภาพของวิหาร จากทั้งก่อนและหลังการบูรณะ

สภาพวิหาร	ปัจจัยที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพที่มีผลต่อการรับรู้				
	จำนวน	โครงสร้างวิหาร	แสงสว่าง	ลายคำ	การดูแลรักษา
อดีต (ก่อนบูรณะ)	ภายในวัด ประกอบไปด้วยโบสถ์ 1 หลัง วิหาร 3 หลัง มีการบูรณะอยู่เสมอ แต่มีการจัดการโดยหน่วยงานของราชการตั้งแต่อดีต	มีการบูรณะเรื่อยแต่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง	-	เป็นศิลปะฝีมือช่างรัตนโกสินทร์ เนื่องมีการบูรณะเรื่อยมา	มีการดูแลรักษาตลอดมา ตั้งแต่อดีต เนื่องจากเป็นวัดหลวงและเป็นวิหารที่ใช้ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ
ภาพประกอบ					
ปัจจุบัน (หลังการบูรณะ)	มีการสร้างอาคารเพิ่ม อยู่ข้าง แต่ก็มี การดูแลรักษา บริบทโดยรอบอย่างดี เพื่อให้สอดคล้องซึ่งกันและกัน บูรณะครั้งสุดท้ายเมื่อ พ.ศ.2549	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพความทรุดโทรมของจิตรกรรมไม่ค่อยพบ เนื่องจาก มีการบูรณะซ่อมแซมอยู่เสมอ แต่พบสาเหตุหลักของการทำให้จิตรกรรมเสียหายคือ อากาศ ลม และความชื้น	การประดับไฟที่มีการคำนึงถึง ความเป็นธรรมชาติ จำเป็นต้องคิดไฟ เนื่องจากบางที่สภาพแวดล้อมอาจจะทำให้ภายในเสียหายได้จึงจำเป็นต้องปิดช่องเปิดบาง แต่ใช้แสงจำลองแทน	สภาพทางกายภาพไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงไปมากนัก แต่ลวดลายมีการบูรณะ และปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยการปกครอง	มีการจัดการดูแลรักษาอย่างดี คือ มีการจัดระบบรักษาความปลอดภัย ดูแลเรื่องความสวยงาม ระบบไฟฟ้า ความสะอาดและความสมบูรณ์ของวิหาร อีกทั้งเมื่อมีการติดตั้งอุปกรณ์ก็คำนึงถึงความกลมกลืนภายในวิหาร
ภาพประกอบ	 ตารางภาพที่ 4.5.1 ภาพวิหารในปัจจุบัน	 ตารางภาพที่ 4.5.2	 ตารางภาพที่ 4.5.3	 ตารางภาพที่ 4.5.4	 ตารางภาพที่ 4.5.5

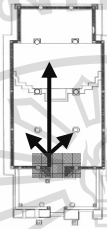

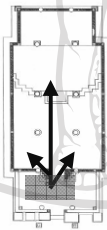

ตารางที่ 4.6 แสดงการเปรียบเทียบปัจจัยและอิทธิพลต่างๆ ที่มีผลต่อการรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และลายคำของประชากรตัวอย่างในวิหารล้านนา

สภาพวิหาร	ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้				
	สภาพโดยรวม	โครงสร้างวิหาร	แสงสว่าง	ลายคำ	ประสบการณ์เดิม / พื้นหลังเดิม
ประชากร ตัวอย่าง 1	บริเวณด้านนอกและในวิหาร โดยรวม ดูสงบ เงียบ คนไม่พลุกพล่าน	โครงสร้างและตำแหน่งของลายคำที่ปรากฏทำให้สำรวจลายคำได้ทั้งวิหารในเวลาอันรวดเร็ว ฉากด้านหลังเป็นตำแหน่งที่น่าสนใจและดึงดูดได้ในครั้งแรก	ปริมาณแสงสมดุลกับบรรยากาศโดยแล้วดูเย็นตาและสงบ	ลายคำภายในวิหารเปล่งประกายสีทอง ทำให้รู้สึกสงบและชื่นชอบเป็นอย่างมาก	เคยมาวิหารนี้ประจำอยู่แล้ว ผู้ร่วมวิจัยจึงสามารถรับรู้ปรากฏการณ์ได้อย่างดี ดังคำพูด แสงที่เข้ามาทำให้รู้สึกศรัทธาถึงความอร่ามของสีทอง ได้เป็นอย่างดีก็เสมือนอยู่บนสวรรค์
ภาพประกอบ	 ตารางภาพที่ 4.6.1	 ตารางภาพที่ 4.6.3	 ตารางภาพที่ 4.6.7	 ตารางภาพที่ 4.6.11	
ประชากร ตัวอย่าง 2	บริเวณด้านนอกวิหาร โดยรวม ดูสงบ	โครงสร้างเอื้ออำนวยให้ฉากด้านหลังปรากฏตัวในครั้งแรก และมีการจัดการตั้งราว เพื่อป้องกันลวดลาย	แสงสว่างภายในวิหารมีปริมาณแสงสมดุลกันตลอดทั้งวัน	สามารถรับรู้ถึงลวดลายบริเวณ เสาประตูและผนังได้ครบ ทำให้รู้สึกเหมือนเข้ามาเดินแดนสวรรค์โดยมีเทวาคุ้มครองอยู่	เนื่องจากวิหารนี้เป็นประจักษ์ทำให้ สามารถจินตนาการได้เป็นเรื่องราวมากมาย ¹⁰¹ ดังคำพูด ลวดลายทั้งหมดดูเป็นเรื่องราวเสมือนมีเทวคาปกป้องกันรักษาและรู้สึกอบอุ่น
ภาพประกอบ	 ตารางภาพที่ 4.6.2	 ตารางภาพที่ 4.6.4	 ตารางภาพที่ 4.6.8	 ตารางภาพที่ 4.6.12	
ประชากร ตัวอย่าง 3	-	โครงสร้างอยู่สภาพที่ดีมาก ทำให้สามารถดึงดูดความสนใจไปที่ฉากด้านหลังเป็นอันดับแรก	แสงที่เข้าจากภายนอกและแสงจากระบบไฟฟ้าภายในวิหารสมดุลซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี	รับรู้ลวดลายได้อย่าง โดยเฉพาะฉากด้านหลังที่เมื่อรับรู้แล้วบอกว่าเหมือนอยู่ในปราสาททอง ¹⁰²	นำประสบการณ์เก่า นำมาตีความร่วมและสร้างความต่อเนื่อง และเกิดความหวงแหนลายคำด้วย ดังคำพูด ...บรรยากาศตอนนี้เหมือนอยู่บนสวรรค์เสมือนปราสาททองอยู่บนเมฆ

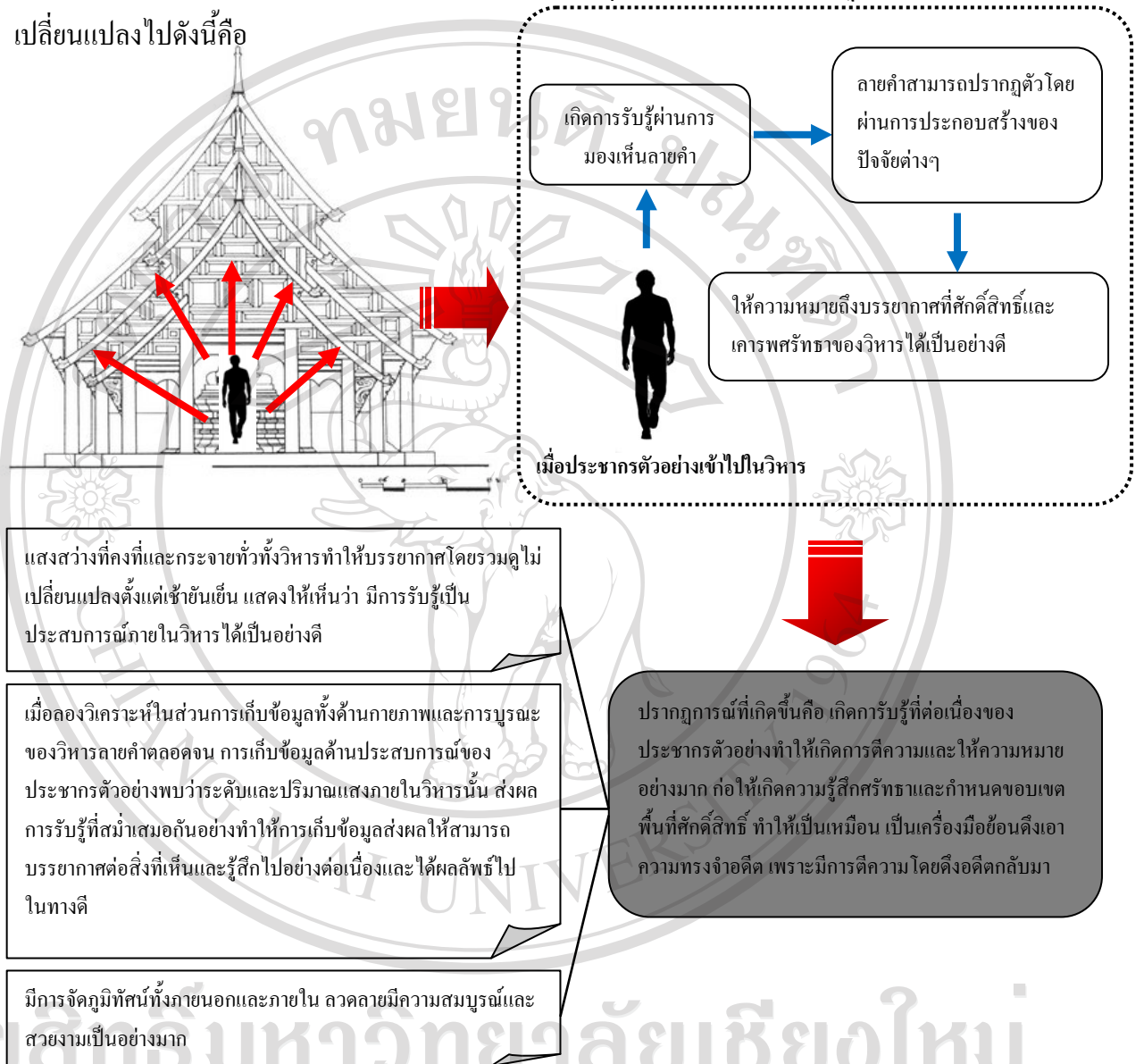
¹⁰¹ คุรยละเอียดหน้า 80

¹⁰² คุรยละเอียดหน้า 83 - 84

ตารางที่ 4.6 แสดงการเปรียบเทียบปัจจัยและอิทธิพลต่างๆ ที่มีผลต่อการรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และลายคำของประชากรตัวอย่างในวิหารล้านนา (ต่อ)

สภาพวิหาร	หน่วยวิจัยที่มีผลต่อการรับรู้				
	สภาพโดยรอบ	โครงสร้างวิหาร	แสงสว่าง	ลายคำ	ประสบการณ์เดิม / พื้นหลังเดิม
ภาพประกอบ	-	 ตารางภาพที่ 4.6.5	 ตารางภาพที่ 4.6.9	 ตารางภาพที่ 4.6.13	-
ประชากรตัวอย่าง 4	-	โครงสร้างส่งผลให้เห็นการปรากฏตัวของลายคำที่วิหารได้ในช่วงแรกตั้งรูปด้านล่าง	แสงภายในวิหารคงระดับคงที่ทั้งวันทำให้การรับรู้เกิดความต่อเนื่องตลอดการทำงานเก็บข้อมูล	พบลวดลายทิวตาทางเข้าและบริเวณบานหน้าต่าง	เคยมาวิหารแห่งนี้แล้วจึงมีการนำประสบการณ์เก่านำมาตีความร่วมและสร้างความต่อเนื่อง ดังคำพูด ... ทั้งวิหารดูสงบและน่าสัมผัส แสงที่เปล่งออกมาแผ่สีทองไปทั้งวิหาร
ภาพประกอบ	-	 ตารางภาพที่ 4.6.6	 ตารางภาพที่ 4.6.10	 ตารางภาพที่ 4.6.14	-

จากตารางและข้อมูลทั้งหมดสามารถสรุปกลไกและกระบวนการเกิดปรากฏการณ์ในวิหารลายคำได้โดยจะคลี่คลายถึงปัจจัยต่างๆ ตลอดจนอุปสรรคที่ทำให้ปรากฏการณ์เกิดการเปลี่ยนแปลงไปดังนี้คือ

ลิขสิทธิ์ © มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University
A Publishing House

แผนภูมิที่ 4.8 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและปัญหาที่มีของวิหารลายคำ จากแผนภูมิด้านบนจะเห็นว่า วิหารลายคำมีวิธีบูรณะและการจัดการดูแลวิหารเป็นอย่างดี ระบบ ดังนั้นวิหารลายคำน่าจะเป็นต้นแบบแก่วิหารอื่นๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่วิหารมีเวลาปิด-เปิด และจัดระเบียบขององค์ประกอบภายในวิหารเป็นระบบ ตกแต่งระบบไฟฟ้าเป็นแบบแผนงาน คำนึงถึง สีของแสง และการวางตำแหน่งของไฟ สร้างความกลมกลืนของอุปกรณ์ต่างๆ อีกทั้งลวดลายมีความสมบูรณ์เนื่องจากช่างที่มีฝีมือและมีความรู้ในการบูรณะ มีการจัดภูมิทัศน์ทั้งภายในและรอบวิหาร สุดท้ายมีการจัดตั้งกฎระเบียบและส่งเสริมกิจกรรมภายในวิหารอยู่เสมอ

4.4 วิหารพระนางจามเทวี วัดปงยางคก จังหวัด ลำปาง

4.4.1 ข้อมูลด้านกายภาพ

เหตุผลในการเลือกวิหารในการเก็บข้อมูล วิหารแห่งนี้นับได้ว่าเป็นวิหารที่มีความเก่าแก่มากที่สุดและยังคงอนุรักษ์ประเพณีและวิหาร โดยชาวบ้านได้เป็นอย่างดี ประเด็นที่น่าสนใจภายในวิหารแห่งนี้คือ ความน่าสนใจของลายคำและการตีความหมายจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายในวิหารต่อกลุ่มประชากรตัวอย่างประกอบกับวิถีประเพณีที่ชาวบ้านยังคงอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดีแม้กาลเวลาจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ชาวบ้านและทางวัดก็ไม่ได้ละเลยถึงหน้าที่ของวิหารที่ค้ำจนถึงจุดประสงค์อันที่สร้างขึ้นมา ปัจจุบันวิหารยังคงถูกใช้งานตามปกติเรื่อยมาไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงถึงแม้ว่าจะมีการสร้างวิหารขึ้นมาใหม่แต่ชาวบ้านก็ได้ช่วยกันกันอนุรักษ์วิหารเก่าเป็นอย่างดีตามแบบวิถีของชาวบ้าน ส่วนประเด็นด้านกายภาพที่น่าสนใจคือ สภาพของลายคำมีความทรุดโทรมมาก เนื่องจากวิหารมีความเก่าแก่เป็นอย่างมาก อีกทั้งพื้นที่ที่ตั้งมีระดับที่ต่ำมีปัญหาร่องน้ำท่วมอยู่เสมอ ทำให้มีความจำเป็นต้องบูรณะเกี่ยวกับ โครงสร้างส่วนล่างอยู่เสมอ

จากการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของวัด ได้สืบค้นจากเอกสารอ้างอิง ทั้งหลักฐานจากการบันทึกบูรณะ และหนังสือต่างที่ได้ทำการวิจัยค้นคว้าข้อมูลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นตำนาน เรื่องราวการเปลี่ยนแปลงต่างๆ¹⁰³ แต่เนื่องจากวิหารพระนางจามเทวีเป็นวิหารที่เก่าแก่ที่สุด ดังนั้นข้อมูลในการค้นคว้าจึงค่อนข้างหายาก

รายละเอียดในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ของลักษณะกายภาพในปัจจุบัน

ภาพที่ 4.48 ภาพแสดงที่ตั้งของวิหารพระนางจามเทวี วัดปงยางคก

¹⁰³ เอกสารอ้างอิงได้แก่ ดังนี้ บันทึกการบูรณะโบราณสถาน กรมศิลปากรเขตที่ 8; เรียบเรียงจาก กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร พ.ศ.2532 และสำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน วิหารจามเทวี วัดปงยางคก พ.ศ. 2530, *จารึกวัดปงยางคก ศิลปจารึก 826* (ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์และวันที่จัดทำ); วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์, *วิหารล้านนา* (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2544); สรัสวดี อ๋องสกุล, *ประวัติศาสตร์ล้านนา* (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2544); ราชบัณฑิตยสถาน, *วิหารจามเทวี วัดปงยางคก* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2530); กรมวิชาการ, *ลำปาง นครเขลางค์แห่งลุ่มน้ำวัง* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2541)

ภาพที่ 4.49 เป็นภาพรวมของสภาพภายนอกของวิหาร จะพบว่าวิหารมีลักษณะต่ำกว่าพื้นดิน เนื่องจากพื้นที่สูงขึ้น¹⁰⁴ ทำให้ไม่สามารถบูรณะโดยทำการยกขึ้นได้เนื่องจากวิหารมีสภาพที่เก่าแก่ประกอบมียู่มากกว่าพันกว่าปี ซึ่งเป็นเรื่องยากที่ทำการย้ายวิหารขึ้น ไปด้านบน จึงต้องทำแนวกันน้ำรอบวิหารดังรูปภาพที่อยู่ข้างต้น (ภาพถ่ายโดย ผู้วิจัย วันที่ 4 มีนาคม 2551)

ภาพที่ 4.50 ภาพรวมแสดงสภาพภายนอกของวิหารพระนางจามเทวี วัดปรางค์ก่ จากภาพจะเห็นว่าสภาพภายนอกของวิหารนั้นทรุดโทรมเป็นอย่างมาก ประกอบ ณ ปัจจุบันได้มีการสร้างวิหารใหม่ขึ้นเนื่องจาก วิหารเดิมมีขนาดเล็กและเก่าไม่สามารถรองรับชาวบ้านเพื่อทำพิธีต่างๆ ได้ จึงต้องสร้างวิหารขึ้นมาใหม่ สภาพทั่วไปจะเห็นว่าบรรยากาศ โดยรวมเป็นวัดชนบททั่วไป พื้นของวัดยังไม่มีเทคอนกรีตใดๆ ไม่มีการจัดการเรื่องที่จอดรถของชาวบ้านและท้องที่เมื่อเข้าภายในวัด ส่วนใหญ่จึงจอดรถข้างวิหารพระนางจามเทวี ทำให้ขาดระเบียบภายในวัด (ภาพถ่ายโดย ผู้วิจัย วันที่ 4 มีนาคม 2551)

ภาพที่ 4.51 แสดงถึงบรรยากาศภายในวิหาร จะเห็นว่าภายในเกิดการทรุดของลวดลายและองค์ประกอบอื่น ภายในมีการประดิษฐานพระคาของชาวบ้านและทางวัดเป็นอย่างดี มีการนำผ้าคลุมโต๊ะหมู่บูชา ตกแต่งด้วยดอกไม้ พร้อมทั้ง ภายในยังสามารถจตุรูปให้ภายในวิหารได้อีกด้วย ซึ่งให้เห็นว่าชาวบ้าน ยังคงใช้สอยวิหารแห่งนี้ในทางพิธีกรรมอยู่เสมอ อีกทั้งภายในยังมีเครื่องอาสนะและซุ้มประตูโขงอยู่ตั้งแต่สร้างวิหารโดยไม่ได้เคลื่อนย้ายไปไหน (ภาพถ่ายด้านซ้ายถ่ายโดยผู้วิจัยร่วมวิจัย 1 และ 2 วันที่ 4 มีนาคม 2551)

¹⁰⁴ โปรดดูรายละเอียดในหน้า 94

ภาพที่ 4.52 เป็นรูปของลายคำภายในวิหาร ณ ปัจจุบัน ภาพด้านซ้ายเป็นภาพที่ชาวบ้านนำทองคำเปลวมาติดเนื่องจากเสภายในวิหารเกิดคดมัน ด้วยความเชื่อจึงนำทองคำมาติด ซึ่งภายในวิหารเสเกิดคดมันแทบทุกต้น โดยการติดทับทองคำเปลวได้ปิดทับลวดลายของเดิมลงไปจากการสอบถามเจ้าอาวาส ได้บอกว่า ในทุกปีเสภายในวิหารจะคดมันและเป็นความเชื่อของชาวบ้านที่จะทำเช่นนี้มาตั้งแต่โบราณแล้ว ส่วนรูปตรงกลางและรูปด้านขวาแสดงถึงลวดลายคำที่อยู่ทั่วทั้งวิหารที่ยังคงสภาพของลวดลายชัดเจนแม้เวลาจะผ่านไปพันกว่าปีก็ตาม สภาพโดยรวมของลายคำส่วนที่เป็นลวดลายด้านบน โครงสร้างหลังคายังคงสภาพที่ดี แต่ในภาคด้านหลังพระประธานเกิดความทรุดโทรมอย่างมากดังภาพที่ 4.53 (ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 4 มีนาคม 2551)

ภาพที่ 4.53 ภาพรวมแสดงสภาพของลายคำที่ทรุดโทรมภายในวิหารพระนางจามเทวี วัดปงยางคก จากภาพ แสดงถึงสภาพของลายคำบริเวณด้านหลังของวิหารที่เกิดความทรุดโทรมจนหลุดร่อนออกไป ซึ่งไม่สามารถที่จะบูรณะได้เนื่องการแตกนี้เกิดจากการบูรณะบ่อยครั้งทับกันจนเกิดเป็นชั้นปูนที่หนา เมื่อเจอความชื้นแผ่นดินนั้นก็หลุดลงมา แต่สภาพโดยรวมของวิหารอยู่ในการจัดการที่ดีของทางวัดและชาวบ้าน เมื่อเทียบกับวิหารน้ำแต้มที่ความเก่าแก่ไม่น้อยกว่าวิหารแห่งนี้ มีรูปทรงคล้ายๆ กันและมีการบูรณะที่นัยขึ้นสูงเหมือนกัน แต่พื้นที่วิหารพระนางจามเทวีกลับได้รับการดูแล ที่สะอาด จนผู้ที่พบเห็นอยากจะเข้ามาและกราบไหว้โดยแสดงความเคารพด้วยการถอดรองเท้าเข้ามาภายในวิหาร ซึ่งแตกต่างจากวิหารน้ำแต้มเป็นอย่างมากที่มีสภาพสกปรก ทำให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่เข้าไปภายในวิหาร (ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 17 ธันวาคม 2551)

ภาพที่ 4.54 รูปของวิหารพระนางจามเทวี วัดปงยางคก ก่อนการบูรณะครั้งใหญ่เมื่อพ.ศ.2539¹⁰⁵

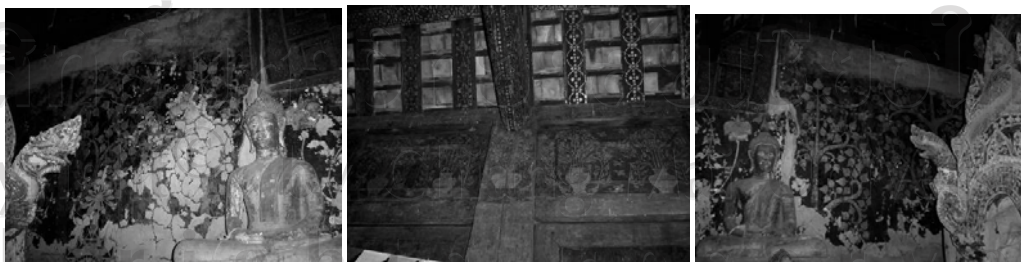
¹⁰⁵ สรัสวดี อ๋องสกุล, *ประวัติศาสตร์ล้านนา*, หน้า 73

ภาพที่ 4.55 ภาพของวิหารพระนางจามเทวี วัดปงยางคก หลังจากบูรณะแล้ว จากภาพที่ 4.54 กับภาพที่ 4.55 เป็นภาพความแตกต่างระหว่างวิหารที่ยังไม่ได้บูรณะและบูรณะแล้ว เนื่องจากการบูรณะวิหารแห่งนี้มีจำนวนหลายครั้งเนื่องจากวิหารมีอายุที่เก่าแก่มาก แต่ในปีพ.ศ. 2487 วิหารได้ทรุดตัว เจ้าอาวาสในสมัยนั้นต้องการรื้อวิหารมาบูรณะใหม่แต่เนื่องจากเงินทางวัดไม่พอจึงยกเลิกไป ต่อมาปี พ.ศ. 2539 พื้นดินนอกของวิหารมีลักษณะสูงมากขึ้นประกอบกับวิหารมีอายุมากจึงไม่สามารถจะทำการบูรณะวิหารขึ้นไปได้จึงต้องปล่อยให้พื้นของวิหารต่ำลงซึ่งทำให้หลังคาของวิหารเฉยลงมากอีกประมาณ 1 ฟุตเศษ ซึ่งมีขนาดกว้าง 3 ห้อง ยาว 5 ห้อง (กว้าง 7.50 เมตร ยาว 15.20 เมตร สูง 8.50 เมตร) ทำฝั่งพื้นแบบย่อเก็จ วิหารนี้มีการทำฝาผนังเพียงครั้งเดียว ยกเว้นห้องทำวิหาร ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ตั้งของมณฑป ดังนั้นพื้นภายในจึงต่ำกว่าพื้นดินนอกดังภาพที่ 4.56 (ภาพถ่ายโดย ผู้วิจัย วันที่ 4 มีนาคม 2551)

ภาพที่ 4.56 รูปของสภาพพื้นของวิหารพระนางจามเทวี วัดปงยางคก หลังจากบูรณะแล้วจากรูปสิ่งที่ได้จากการบูรณะ ไม่มีเพียงแค่พื้นที่ต่ำลงเท่านั้น แต่สภาพภายในวิหารก็ได้บูรณะใหม่โดยทำฐานรอบสูงขึ้นไปประมาณ 80 เซนติเมตรทำให้ลดความสูงของเดิมหายไป (ภาพถ่ายโดย ผู้วิจัย วันที่ 4 มีนาคม 2551)

ภาพที่ 4.57 สภาพลายนาค ณ ปัจจุบันของวิหารพระนางจามเทวี วัดปงยางคก จากภาพพบว่าลายนาคโดยรวมยังคงสภาพที่ดีเว้นแต่บริเวณด้านหลังตรงฐานชุกชีที่มีการเสื่อมโทรมอย่างมากตรงบริเวณผนังด้านซ้ายและด้านขวาเป็นของทั้งสองข้างของผนังที่มีการหลุดร่อนจำนวนมาก เนื่องจากวิหารแห่งนี้มีอายุที่มาก ประกอบการบูรณะครั้งล่าสุดเมื่อนานมาแล้วตั้งแต่ปี 2541 ทำให้ลายนาคส่วนนี้หลุดหายไปและทางวัดเองเป็นวัดเล็กไม่มีเงินพอที่จะบูรณะ จึงเรื่องที่น่าเสียดายที่ลายนาค ณ บริเวณนี้จะหายไป แต่ลายนาคส่วนอื่นๆของวิหารดังรูปตรงกลางของภาพที่ 4.57 จะเห็นว่าลายนาคยังอยู่ในสภาพที่ดี แสดงให้เห็นถึงการดูแลเอาใจใส่ที่ดีของทางวัดเองนั่นเอง (ภาพถ่ายโดย ผู้วิจัย วันที่ 4 มีนาคม 2551)

ภาพที่ 4.58 บรรยากาศภายใน ณ ปัจจุบันของวิหารพระนางจามเทวี วัดปงยางคก เนื่องจากโครงสร้างของวิหารเป็นวิหารแบบโล่ง แม้ว่าจะมีลักษณะของอาคารที่เตี้ยลงแต่รอบข้างก็มีช่องแสง โดยรอบ ประกอบกับภายในวิหารมีลวดลายค้ำคองอยู่ทั่วทั้งภายในวิหาร จึงทำให้วิหารแห่งนี้แม้ในเวลากลางคืนจึงลักษณะที่ไม่มีม่านก เมื่อเทียบกับวิหารอื่นที่ได้เก็บข้อมูลมาแล้ว (ภาพถ่ายโดย ผู้วิจัย วันที่ 4 มีนาคม 2551)

จากการศึกษาจากเอกสาร เอกอ้างอิง และการลงภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูล โดยการ สัมภาษณ์ พระลูกวัด เจ้าอาวาส และชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียง โดยผู้วิจัย ระหว่างวันที่ 17 ธันวาคม 2550 และวันที่ 4 มีนาคม 2551 ถึงแม้ว่าสภาพทางกายภาพวิหารจะถูกเปลี่ยนแปลงไปมากมี ลวดลายถูกลบเลือนจากบูรณะ ไปบ้างก็ตาม แต่บรรยากาศโดยรวมของวิหารไม่ได้เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการทำพิธีกรรม จุฑารูปเทียน ทางวัดยังคงไว้เหมือนเดิมตลอดมา สิ่งที่น่าวิตก ในการเปลี่ยนแปลงคือ เรื่องงบประมาณและการเอาใจใส่จากทางการที่จัดการเรื่องอนุรักษ์ เนื่องจากในการบูรณะในแต่ละปีมีค่าใช้จ่ายที่สูงประกอบกับทางวัดเป็นวัดขนาดเล็กและอยู่ใน ชนบทจึงไม่มีเงินและมีช่างที่มีความรู้พอที่บูรณะได้ สภาพใน ณ ปัจจุบัน จึงสามารถบูรณะได้ตาม สภาพเท่านั้น ในส่วนที่หลุดร่อนหายไป ทางวัดต้องปล่อยให้ตามสภาพ ใน ณ ปัจจุบัน สภาพวิหาร เกิดการทรุดอย่างหนักเนื่องจากหลังคาที่มีน้ำหนักมากจากจำนวนชั้นของหลังคาและโครงสร้างที่มี อายุมากถึงพันกว่าปีทำให้ ณ ปัจจุบัน โครงสร้างภายในจึงไม่มั่นคง ทางวัดเองเกรงว่า หากปล่อยให้ ชาวบ้านเข้าไปใช้สอยจะส่งผลกระทบต่อวิหารได้จึงได้ทำการสร้างวิหารแทนขึ้นวิหารเดิม สภาพบริบท โดยรอบตัววิหาร สภาพยังคงเดิม บรรยากาศต่างๆไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่งสามารถสรุปการเปลี่ยนแปลง ทั้งหมดได้ดังนี้

- 1) มีการสร้างวิหารใหม่บริเวณด้านซ้ายของวิหารเดิม โดยมีระยะห่างอาคารเพียง 2.00 เมตร เท่านั้น จึงทำให้แสงสามารถเข้าไปภายในวิหารเพียงด้านหน้าและด้านขวาเท่านั้น
- 2) มีการบูรณะที่น้อยครั้ง ทำให้ลวดลายบางส่วนหลุดและขาดหายไปทำให้เกิดความไม่ ต่อเนื่องของลวดลาย เนื่องจากงบประมาณที่ได้รับนั้นมียุทธศาสตร์ห่างกันหลายปี¹⁰⁶

¹⁰⁶ ดูประวัติการบูรณะจากภาคผนวก ก, หน้า 2

- 3) โครงสร้างวิหารมีลักษณะที่ต่ำลงเนื่องจากระดับพื้นดินภายนอกวิหาร มีการถมที่และน้ำท่วมบ่อยครั้งทำให้ระดับพื้นดินภายนอกสูงกว่าภายในวิหาร¹⁰⁷

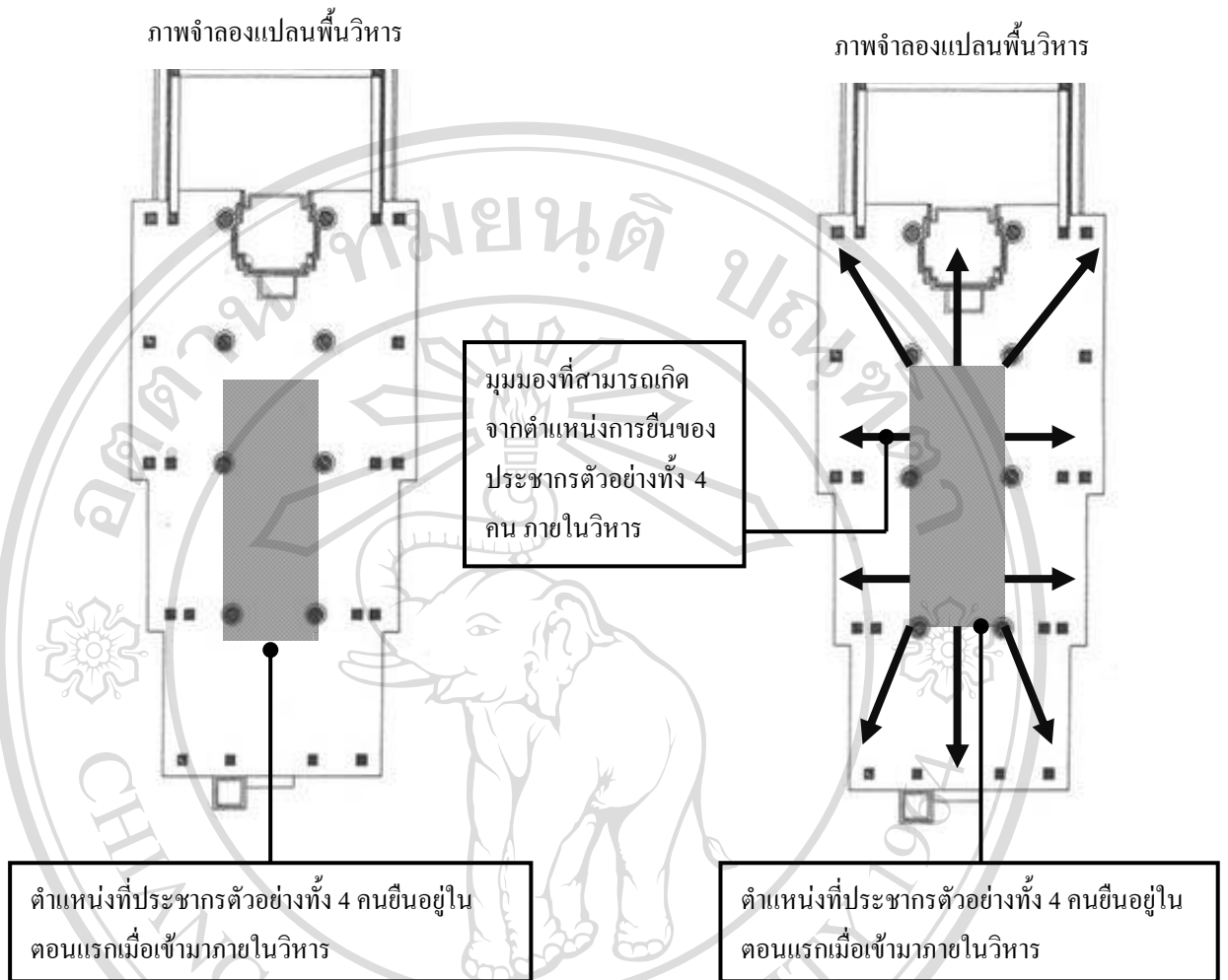
ปัญหาโดยรวมของวิหารพระนางจามเทวี คือเรื่องงบประมาณในการบูรณะจากทางการ เพราะเมื่อพิจารณาจากประวัติการบูรณะจะพบว่าในการบูรณะแต่ละครั้งห่างกันเป็นเวลาหลายสิบปี ซึ่งเป็นระยะเวลาที่นานเกินเมื่อเปรียบกับการบูรณะวิหารอื่นที่อยู่ใกล้เคียงกัน หากปล่อยให้วิหารแห่งนี้จะทรุดโทรมจนไม่สามารถบูรณะได้อีกต่อไป แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันวิหารได้รับการดูแลรักษาจากทางวัดและชุมชนเป็นอย่างดี โดยทำให้บริเวณวิหารโดยรอบสะอาด เรียบร้อยถึงแม้จะมีงบประมาณที่ไม่มากนักก็ตาม ซึ่งเป็นแบบอย่างของชุมชนที่มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสมบัติทางวัฒนธรรมของชาติที่ควรได้รับการยกย่องเป็นอย่างยิ่ง แต่เนื่องจากทางวัดสามารถบูรณะได้เพียงบางส่วนเท่านั้น จึงมีหลายค่าบางส่วนมีสภาพที่หลุคร่อนและเสียหายไป อีกทั้งโครงสร้างของวิหารมีลักษณะที่ต่ำลงและมีการสร้างวิหารใหม่ จนบดบังแสงสว่างบางส่วนด้านซ้ายของวิหาร ทำให้เกิดปัญหาเรื่องสภาวะแสงภายในวิหาร อยู่บ้าง เพราะเมื่อมีแสงสว่างเข้ามาได้เพียงเล็กน้อย ย่อมไม่สามารถช่วยทำให้หลายค่าเปล่งแสงและแสดงตัวจึงทำให้หลายค่าถูกทำให้ลดความสำคัญลงไป จากปัญหาทั้ง 3 ปัจจัยที่กล่าวไปแล้วข้างต้นทำให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดกับความสัมพันธ์ระหว่างลายคำและพื้นที่ในวิหาร การพิจารณาข้อมูลการบูรณะทางกายภาพด้านเดียวนั้น อาจจะทำให้ความรู้สึกต่างๆที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ของวิหารสูญหายไป การนำเอาข้อมูลที่ได้จากความรู้สึก การรับรู้และประสบการณ์ตรงที่เกิดขึ้นในวิหารจะสามารถช่วยสร้างความเข้าใจต่อปัจจัยและองค์ประกอบต่างๆ ที่มีผลต่อการสร้างความรู้สึคนั้นได้

4.4.2 ข้อมูลด้านประสบการณ์การรับรู้

ประสบการณ์แรกของประชากรตัวอย่าง 1 ที่ได้เข้าไปภายในพื้นที่ของวิหาร ได้บรรยายไว้ว่า *บรรยากาศที่ดูอึมครึม ด้วยความเก่าแก่ของวิหาร และวิหารมีขนาดเล็กทำให้รู้สึกว่าภายในดูเหมือนมีความขลัง น่าเกรงขามมาก ประสบการณ์แรกประชากรตัวอย่าง 2 สิ่ง que เห็นสิ่งแรกคือขนาดของวิหารที่เล็ก และบรรยากาศที่ดูเก่าแก่มากของวิหาร ภายในมีการประดับด้วยลายคำทั่ววิหารแต่ก็แทบจะมองไม่เห็นแล้ว ประสบการณ์แรกของประชากรตัวอย่าง 3 สิ่ง que เห็นสิ่งแรกคือบรรยากาศที่ดูเงียบสงบลักษณะเป็นวิหารเล็กๆ มีเสียงนกร้องให้บรรยากาศที่ดูเป็นวิหารที่เก่าแก่ดี ประสบการณ์แรกของประชากรตัวอย่าง 4 สิ่ง que เห็นสิ่งแรกคือ ขนาดของวิหารที่เตี้ย และบรรยากาศที่ดูเก่าแก่มากของวิหาร ภายในวิหารมีลายคำทั่ววิหารดูแล้วขลัง และน่าเคารพดี*

¹⁰⁷ ดูรายละเอียดหน้า 91-95

จากข้อมูลของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน จะเห็นว่า ประสบการณ์แรกของแต่ละคนนั้นค่อนข้างเหมือนกันไป ประชากรตัวอย่าง 1, 2, 3 และ 4 สิ่งแรกที่พูดเหมือนกันคือ ขนาดของวิหารที่เล็กและความเก่าแก่ของวิหารที่ส่งผลทำให้เกิดความรู้สึกที่คล้ายคลึงกันคือ ขลัง น่าเกรงขาม (ประชากรตัวอย่าง 1) ขลังและน่าเคารพ (ประชากรตัวอย่าง 4) ส่วนประชากรตัวอย่าง 2 และ 3 รู้สึกถึงความสงบ จากประสบการณ์แรกของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คนทำให้รู้ถึงจุดที่ยืนแรกและความรู้สึกเมื่อเข้าวิหารในครั้งแรก จะเห็นว่าประสบการณ์แรกของประชากรตัวอย่าง 1 และ 4 มีความรู้สึก *ขลัง น่าเกรงขามมาก* แต่มีการสังเกตถึงรายละเอียดของวิหารที่เก่าแก่จนได้ความรู้สึกคือ *ขลังและเคารพ* เนื่องจากภายในวิหารมีลักษณะที่ต่ำเมื่อเข้าไปจะต้องก้มหัวลงต่ำแล้วเงยหน้ามองขึ้นไป ทำให้เกิดมุมที่บังค้ำให้มองเห็นลวดลายจากด้านล่างสู่ที่สูงจนเห็นลวดลายทั่วทั้งวิหาร ประกอบกับภายในแทบจะไม่มีแสงเลย ทำให้เห็นว่าประชากรตัวอย่างทั้งสองเกิดความรู้สึกที่กลัวจนเป็นความรู้สึกที่เคารพนั่นเอง แต่มุมมองประชากรตัวอย่าง 2 มีลักษณะที่แตกต่างจากคนอื่นคือ ที่พูดถึงลวดลายที่แทบจะมองไม่เห็น สะท้อนให้เห็นว่าสถานะแสงในช่วงนั้นน่าจะมีแสงสว่างที่น้อยจนทำให้เห็นลวดลายต่างๆ จึงเป็นเรื่องของสถานะแสงสว่างภายในวิหารนั่นเอง จากประสบการณ์แรกของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คนทำให้รู้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพของวิหาร และสภาพสิ่งแวดล้อมใกล้เคียงนั้นมีผลต่อการรับรู้ในครั้งแรก คือ เมื่อโครงสร้างวิหารต่ำลงมุมมองของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน จึงเป็นในทิศทางเดียวกันคือมองจากด้านล่างสู่ที่สูงเนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์เมื่อเจอสถานะบริบทรอบตัวที่แคบและต่ำ มนุษย์จะสนใจและค้นหาพื้นที่ที่ใหญ่และสูงกว่าเสมือนเป็นการหาพื้นที่ให้กับตัวเอง ดังนั้นจุดยืนแรกของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คนน่าจะอยู่ในตำแหน่งที่ใกล้เคียงกัน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพทางโครงสร้างของวิหารดังแผนภูมิที่ 4.9

แผนภูมิที่ 4.9 แสดงตำแหน่งการยืนและมุมมองที่เกิดขึ้นของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน

จากแผนภูมิข้างต้น ทำให้เห็นว่า ประสบการณ์แรกๆของประชากรตัวอย่างเกิดจากปัจจัยทางด้านกายภาพจนมีอิทธิพลต่อปัจจัยด้านประสบการณ์เป็นอย่างมาก ดังในข้อมูลด้านประสบการณ์ของประชากรตัวอย่างแต่ละคนดังนี้

ก. รายละเอียดในการเก็บข้อมูลประชากรตัวอย่าง 1

ในช่วงเช้า ประชากรตัวอย่าง 1 ได้บอกว่า “เมื่อเข้าภายในวิหารก็จะเห็นลายคำเต็มไปหมดทั่ววิหารและภายในวิหารก็ดูเก่าแก่มากๆ หากไม่ได้มาที่นี่คงเสียดายแย่ เพราะเป็นวิหารที่เก่าแต่สวยงามมาก”¹⁰⁸ ในช่วงเช้าของการเก็บข้อมูลผู้วิจัยกำหนดให้ประชากรตัวอย่างสังเกตลายคำในจุดต่างๆ ที่ตนเองสนใจ พบว่าประชากรตัวอย่าง 1 สนใจลวดลายของลายคำที่บริเวณเสา เนื่องจากมี

¹⁰⁸ เป็นรายละเอียดในการเก็บข้อมูลในระยะเวลา 8:00 น.

ลวดลายแตกต่างกันในแต่ละเสาแต่บริเวณที่ตั้งของวิหารมีน้ำท่วมบ่อยครั้งจึงทำให้ต้องบูรณะฐานเสาใหม่¹⁰⁹ ทำให้ประชากรตัวอย่าง 1 สนใจลายคำจากมุมด้านล่างสูงมุมที่สูง ดังภาพที่ 4.59

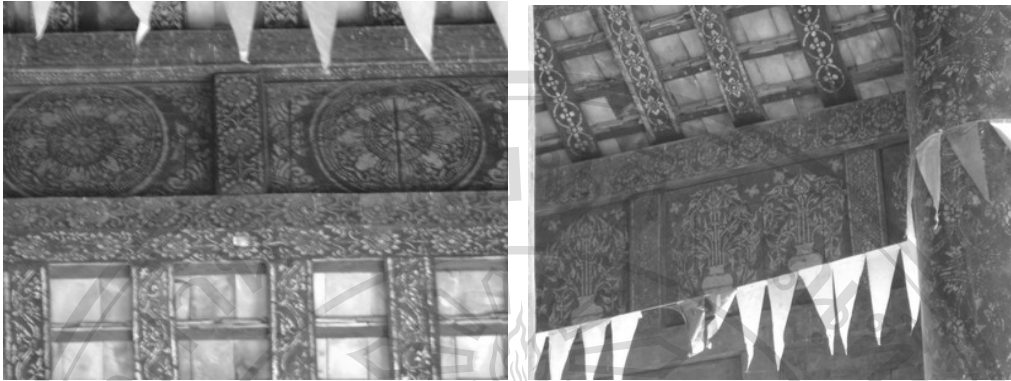
ภาพที่ 4.59 รูปภาพลวดลายบริเวณเสาของลายคำในวิหาร

จากภาพและข้อความข้างต้น ทำให้เห็นจุดที่ประชากรตัวอย่างสนใจและมองลายคำว่าเกิดจากมุมมองในมุมสูงเท่านั้น เนื่องจากการบูรณะฐานเสาทำให้ลายคำบริเวณเสาและผนังในระดับสายตาที่คนยืนปกติไม่สามารถมองเห็นได้ จึงทำให้ประชากรตัวอย่างต้องมองลายคำในมุมที่อยู่ในระดับที่สูงขึ้นไปเท่านั้น นอกจากลวดลายที่เสาแล้วประชากรตัวอย่าง 1 ยังพบว่ามีลวดลายบริเวณฝาผนังวิหารที่ปรากฏรูปของพระพุทธรูปเจ้าในอิริยาบถต่างๆแล้วยังมีลายพระอาทิตย์ล้อมรอบด้วยดวงดาว และปฐมนักษะ (หม้อดอก) ดังปรากฏในภาพที่ 4.60 และ 4.61 จากลวดลายในข้างต้น ประชากรตัวอย่าง 1 ได้วิเคราะห์ไว้ว่า ลวดลายต่างๆน่าจะมีความหมายที่แตกต่างกันออกไปเช่น ลายพระพุทธรูป ลายกัจจกร และลายหม้อปฐมนักษะจะปรากฏอยู่ในส่วนฝาผนังรอบวิหารด้านบน คิดว่าน่าจะเขียนเพื่อแสดงว่าอาณาเขตแห่งนี้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นเขตของพุทธศิลป์ และอุดมสมบูรณ์เจริญก้าวหน้าช่วงสมัยโบราณจึงเขียนไว้บริเวณฝาผนังรอบวิหาร

ภาพที่ 4.60 รูปภาพลวดลายของลายคำในวิหารที่ประชากรตัวอย่าง 1 สนใจ (ภาพถ่ายโดย ประชากรตัวอย่าง 1 วันที่ 4 มีนาคม 2551)

¹⁰⁹ ดูรายละเอียดที่ภาพที่ 4.56 หน้า 111

ภาพที่ 4.61 รูปภาพลวดลายของลายคำในวิหารที่ประชากรตัวอย่าง 1 สนใจ (ภาพถ่ายโดยประชากรตัวอย่าง 1 วันที่ 4 มีนาคม 2551)

ในช่วงเวลาตั้งแต่ 13:00 น.- 15:00 น. ผู้วิจัยได้กำหนดให้ประชากรตัวอย่างทุกคนสังเกตจากแสงภายนอกที่เข้ามาภายในวิหาร เนื่องจากปัจจุบันวิหารมีลักษณะที่ต่ำลงไปมากประกอบกับมีการสร้างวิหารใหม่บริเวณด้านซ้ายโดยมีระยะห่างกับวิหารเดิมเพียง 2.00 เมตรเท่านั้น ดังนั้นจะมีแสงที่เข้ามาจากด้านขวาและด้านหน้าเท่านั้น ซึ่งเสาภายในวิหารได้ถูกบูรณะมาใหม่โดยการปกเสาปูนขึ้นมาตามภาพที่ 4.62 ประชากรตัวอย่าง 1 ได้วิเคราะห์ไว้ว่า

เนื่องจากวิหารมีลักษณะที่ต่ำมาก ในตอนแรกที่เข้ามาพบว่าต้องแหงนมองหาลวดลายด้านบนเท่านั้น จนเวลานี้ยังพบอีกว่าแสงที่เข้ามาภายในวิหารสามารถเข้ามาได้เพียงด้านขวาและด้านหน้าเท่านั้น อีกทั้งแสงที่เข้ามานั้นสามารถทำให้บรรยากาศภายในวิหารสว่างได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่ไม่มีผลต่อลายคำเลยเนื่องจากลายคำที่ปรากฏให้เห็นอยู่นั้นอยู่สูงเกินไป ส่วนลายคำบริเวณด้านล่างนั้นก็ไม่มีลวดลายใดๆ หลงเหลืออยู่เลย ... ต้องอาศัยแสงจากภายนอกที่เข้าจากด้านหน้าวิหาร ณ ตอนนี้องบบรรยากาศภายในดูสว่างไสวด้วยแสงที่เข้ามากระทบกับลายคำที่บริเวณเสา และ โครงสร้างอื่นๆ ทำให้รู้สึกว่ภายในวิหารคูมีความสวยงามแบบมีมนต์ขลัง ทำให้รู้สึกประทับใจ เพราะลวดลายคำที่อยู่ด้านบน เสาและฝาผนัง เหมือนแย่งกันปรากฏตัวออกมา เห็นแล้วรู้สึก สรรทหาวิหารแห่งนี้เป็นอย่างมาก¹¹⁰

¹¹⁰ เป็นรายละเอียดในการเก็บข้อมูลในช่วงเวลา 13:00 - 15:00 น.

ภาพที่ 4.62 รูปภาพลวดลายของลายคำในวิหาร (ภาพถ่ายโดย ประชากรตัวอย่าง 1) วันที่ 4 มีนาคม 2551

เมื่อพิจารณาจากข้อความและภาพข้างต้นพบว่า โครงสร้างวิหารที่ต่ำลงทำให้แสงในช่วงเช้าไม่สามารถเข้าถึงภายในวิหารได้ และลายคำจะสามารถปรากฏตัวได้ จนถึงช่วงเวลา 13:00 น. - 15:00 น. ประชากรตัวอย่าง 1 ถึงรับรู้ปรากฏการณ์ระหว่างลายคำกับพื้นที่จากสภาวะแสงที่เกิดขึ้นในเวลานั้น ดังข้อความที่ว่า

..ลวดลายคำที่อยู่ด้านบน เสาและฝาผนัง เหมือนแย่งกันปรากฏตัวออกมา เห็นแล้วรู้สึกศรัทธาวิหารแห่งนี้เป็นอย่างมาก...เมื่อ ได้ยินเสียงนกและกระดิ่งรอบวิหารฟังแล้วสงบมาก ๆ...

จากข้อความเบื้องต้นเมื่อวิเคราะห์พบว่า ประชากรตัวอย่าง 1 รอคอยปัจจัยที่ทำให้ลายคำปรากฏตัวออกมานั้นก็คือ แสง นั่นเองที่ช่วยประกอบและส่งเสริมให้ลายคำปรากฏตัวมากยิ่งขึ้น นอกจากข้อความข้างต้นยังมีประเด็นที่น่าสนใจคือ เรื่องของเสียงที่ได้ยินเสียงนก และระฆังอันน้อยที่ติดรอบวิหารใหม่ตั้งอยู่เป็นระยะ เหมือนฟังเสียงระฆังและมองบรรยากาศภายในวิหาร ทำให้รู้สึกศรัทธาและสบายใจ บรรยากาศรอบวิหารเงียบสงบทั้งวัน มีชาวบ้านและนักท่องเที่ยวเข้ามาบ้างเป็นระยะ แต่ก็ไม่พลุกพล่าน ภายในวิหารยังกลิ่นของรูปเทียนตลอดเวลา ทำให้ประชากรตัวอย่าง 1 รู้สึกแตกต่างจากวิหารที่เคยเก็บข้อมูลมา ที่ไม่เคยมีกลิ่นและบรรยากาศแบบนี้เลย ¹¹¹ ภายในวิหารยังคงมีองค์ประกอบต่างๆ อยู่ครบ เช่น ธรรมมาสน์ และมณฑปของพระนางจามเทวีที่มีอายุเก่าแก่

¹¹¹ เนื่องจากวิหารอื่นในการเก็บข้อมูล ไม่อนุญาตให้จุดรูปเทียนภายในวิหาร

มากพันกว่าปีมาแล้ว ซึ่งโดยภาพรวมแล้ว ประชากรตัวอย่าง 1 เกิดความรู้สึกประทับใจวิหารหลังนี้มากที่สุด เนื่องจากมองดูจากภายนอกแล้วเป็นแค่วิหารไม้ธรรมดา แต่เมื่อเข้ามาภายในกลับรู้สึกทึ่งกับสิ่งที่ปรากฏมาก จนถึงช่วงเวลาเย็นของการเก็บข้อมูลผู้วิจัยให้ประชากรตัวอย่างสรุป ความรู้สึกที่มีต่อวิหารซึ่งประชากรตัวอย่างได้บรรยายไว้ว่า

เมื่อบรรยายเสร็จเริ่มเย็นลง รู้สึกว่าน่ากลัวขึ้น เนื่องจากภายในวิหารเป็นไม้สีดำและมีลายคำที่หลุมคร่อนทำให้บรรยากาศโดยรวมดูน่ากลัว แต่ภายในความน่ากลัวนั้น กลับมีความรู้สึกที่มีมนต์ขลังบางอย่างอยู่ภายในคิดว่าน่าจะมาจากการที่เราได้รับรู้ว่า เราอยู่ภายในวิหารที่เป็นอาณาเขตของความศักดิ์สิทธิ์ของพุทธสถานก็เป็นได้

เมื่อพิจารณาจากข้อความข้างต้นพบว่าประชากรตัวอย่าง 1 มีการตีความถึงอาณาเขตของความศักดิ์สิทธิ์แสดงให้เห็นว่า ประชากรตัวอย่างสามารถรับรู้ถึงการปรากฏตัวของลายคำ จนตีความออกมาได้ แต่เมื่อรับรู้ถึงอาณาเขตได้แล้วกลับรู้สึกกลัวถึงความขลังที่มาจากความศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากวิหารมีลายคำที่มีความเก่าแก่ประกอบสภาพแวดล้อมโดยรวมยิ่ง ทำให้บรรยากาศโดยรวมมีความศักดิ์สิทธิ์และขลัง เนื่องจากตอนแรกสิ่งที่ประชากรตัวอย่าง 1 สามารถรับรู้ได้คือ วิหารมีความเก่าแก่ บรรยากาศที่อึมครึม ดูขลังและเกรงขาม แต่เมื่อเข้ามาแล้วกลับรู้สึกชื่นชอบ และทิ้งกับบรรยากาศภายในที่มีลวดลายคำปรากฏอยู่ถึงแม้ว่าลวดลายเหล่านั้นจะมีความทรวดโถมไปบ้างแล้วก็ตาม ซึ่งภายในวิหารมีเสาหลวงที่มีลวดลายแตกต่างกันในแต่ละคน ซึ่งมีลวดลายที่แปลกตาไม่เหมือนกับวิหารอื่นประกอบกับภายในวิหารมีความหลากหลายของลวดลายลายคำเป็นอย่างมาก ถึงแม้ว่าวิหารมีลักษณะที่ต่ำลงจนแสงจากด้านข้างไม่สามารถเข้ามาได้นักแต่พอช่วงบ่ายก็มีแสงจากด้านหน้าเข้ามาช่วยให้ลายคำนั้นปรากฏตัวออกมาจนทำให้รู้สึกว่า ลายคำเหล่านั้นแย่งที่ปรากฏตัวกันออกมา จากข้อมูลทั้งหมดของประชากรตัวอย่าง 1 ในการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า ประเด็นที่สำคัญในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายในวิหารที่ประชากรตัวอย่าง 1 พบเจอคือ ลักษณะของโครงสร้างวิหารที่มีลักษณะต่ำ เมื่อเข้าไปภายในเสมือนประชากรตัวอย่าง 1 ถูกบังคับมุมมองให้มองขึ้นสู่มุมที่สูง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพดังนั้น ความรู้สึกในช่วงแรกของการเก็บข้อมูลจึงเพียงแต่สนใจตำแหน่งและลักษณะของลายคำในจุดต่างๆเท่านั้น เมื่อเวลาผ่านไปจนถึงช่วงบ่ายเมื่อแสงสว่างจากดวงอาทิตย์เริ่มเคลื่อนตัวมาแสงที่กระทบเข้ามาภายในวิหารจากเคยเคลื่อนตัวจากบริเวณด้านซ้ายของวิหารกลับถูกบังด้วยวิหารอาคารหลังใหม่ ดังนั้นแสงจึงเข้ามาได้เพียงด้านหน้าเท่านั้นและด้านขวาเพียงเล็กน้อย ทำให้ลายคำปรากฏตัวได้เพียงช่วงบ่าย แต่เนื่องจากโครงสร้างที่ต่ำจึงทำให้แสงกระทบกับลายคำได้เพียงบางส่วนทำให้บรรยากาศในส่วนสรุปของ

ประชากรตัวอย่าง 1 ในตอนท้ายจึงบอกว่า *น่ากลัว และมีมนต์ขลังบางอย่าง* จนตีความเป็นความศักดิ์สิทธิ์ และขลังในที่สุด

ข. รายละเอียดในการเก็บข้อมูลประชากรตัวอย่าง 2

เมื่อเข้ามาภายในวิหารก็จะเห็นลายคำเต็มไปหมดทั่ววิหารและภายในวิหารก็ดูเก่าแก่
 มากๆ ...ลวดลายต่างๆคือ ลายเทพดา แจกัน กงจักร และลายแจกัน รอบวิหารประดับด้วย
 ลายคำที่พื้นสีแดงตัดกันระหว่างสีทองของลายคำทำให้เมื่อเห็นบรรยากาศตอนนี้แล้ว
 รู้สึกว่าถูกร่ายล้อมด้วยอาณาเขตแห่งความศักดิ์สิทธิ์ เมื่อมองไปด้านหลังของวิหารพบ
 ลายต้นโพธิ์ที่คล้ายกับวิหารน้ำแต้มแต่ที่มีสภาพที่ทรุดโทรมกว่า คาดว่าน่าจะเป็นฝีมือ
 ช่างกลุ่มเดียวกัน

ภาพที่ 4.63 ภาพลวดลายของลายคำบริเวณด้านหลังภายในวิหาร (ภาพถ่ายโดย ประชากรตัวอย่าง 2) วันที่ 4 มีนาคม 2551

จากข้อความและภาพในเบื้องต้นนั้น เป็นความรู้สึกที่ประชากรตัวอย่าง 2 ซึ่งได้อธิบายไว้ในช่วงเช้า แสดงให้เห็นว่าประชากรตัวอย่าง 2 รับรู้ถึงการปรากฏตัวของลายคำจนเกิดเป็นความรู้สึกอยู่ในอาณาเขตศักดิ์สิทธิ์โดยมีการตั้งประสบการณ์ร่วมในวิหารน้ำแต้มมาใช้และเปรียบเทียบกัน ดังภาพที่ 4.63 ประเด็นที่น่าสนใจคือ การปรากฏตัวของลายคำที่มีเรื่องของสีแดงกับสีทองที่ตัดกันและลวดลายต่างๆ ประกอบกัน จนสร้างจุดสนใจเกิดเป็นความรู้สึกที่ประทับใจแล้ว

ตีความออกมาเป็นการรับรู้ถึงความศักดิ์สิทธิ์ของอาณาเขตนั้นเอง ต่อมาในเวลาช่วงบ่ายของการเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้กำหนดให้ประชากรตัวอย่างทุกคนสังเกตจากแสงภายนอกที่เข้ามาภายในวิหารว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพเกิดผลกระทบอย่างไรบ้างพบว่าประชากรตัวอย่าง 2 สามารถรับรู้ได้ว่าแสงที่เข้านั้นมาจากเพียงด้านหน้าและด้านขวาของวิหารเท่านั้น แต่เนื่องจากลวดลายที่ประชากรตัวอย่าง 2 สนใจอยู่บริเวณฝาผนังที่เป็นลายของแจกันดอกไม้ เพราะภายในวิหารมีลายนี้อยู่มากมายซึ่งมีลวดลายที่แตกต่างกันออกไป คุณมีความอ่อนช้อย อีกทั้งยังพบว่าแสงที่เข้านั้นไม่แตกต่างกันมากนักจากช่วงเช้า เพียงแค่ช่วงบ่ายนั้นทำให้เห็นลายคำชัดเจนมากขึ้น

ลายบริเวณคาน โครงสร้างข้างบน เมื่อมองดูดีๆจะพบว่าเป็นลวดลายที่ไม่ที่วิหารไหนเลย มีลักษณะคล้ายกัจจกร และดอกบัว ซึ่งแสดงถึงฝีมือที่ประณีตของสถา และเมื่อมองโดยรอบแล้ว ให้ความรู้สึกเหมือนถูกรายล้อมด้วยสีทองอร่าม ให้ความรู้สึกที่อบอุ่นมาก

ภาพที่ 4.64 ภาพลวดลายของลายคำภายในวิหารที่ประชากรตัวอย่างสนใจ (ภาพถ่ายโดย ประชากรตัวอย่าง2) วันที่ 4 มีนาคม 2551

จากข้อความและภาพในเบื้องต้นนั้นเป็นความรู้สึกที่ประชากรตัวอย่าง 2 ได้อธิบายไว้ ในช่วงท้ายของการเก็บข้อมูล แสดงให้เห็นว่าประชากรตัวอย่าง 2 สามารถรับรู้ถึงปรากฏตัวของลายคำได้อย่างครบถ้วน ถึงแม้ว่าในช่วงเช้าจะสนใจแค่เพียงลวดลายบริเวณฝาผนังเท่านั้น อีกทั้งมีการเปรียบว่าความรู้สึกเหมือนอยู่ในจินตนาการที่รู้สึกอบอุ่น ถ้าลองสังเกตดีๆจะพบว่า ถึงแม้ช่วงบ่ายประชากรตัวอย่าง 2 เพิ่งจะสนใจและรับรู้ลายคำบริเวณด้านบนและเรื่องของแสงสว่างนั้น ยังน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญในการรับรู้ครั้งนี้ เมื่อพิจารณาตามข้อความในข้างต้นพบว่าการพูดถึงสีทองที่ให้ความรู้สึกอบอุ่นแสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างแสงและสีทองของลายคำมีอิทธิพลต่อการรับรู้จนออกมาในรูปของความรู้สึกที่อบอุ่น ดังนั้นประเด็นที่น่าสนใจในการเก็บข้อมูลของประชากรตัวอย่าง 2 คือเรื่องของรายละเอียดของการมองเห็นผ่านองค์ประกอบทางสีกับแสงและ

ลวดลายคำที่กระตุ้นให้ประชากรตัวอย่างเกิดความรูสึกอบอุ่นและรับรู้ถึงอาณาเขตความศักดิ์สิทธิ์ได้นั่นเอง

ค. รายละเอียดในการเก็บข้อมูลประชากรตัวอย่าง 3

ในช่วงเช้าประชากรตัวอย่าง 3 บอกว่า *บรรยายภาคโดยรอบวิหารที่บอกว่าดูเก่าแก่ และหลังดี ดูลักษณะแล้วเป็นวิหารที่เคยสูงกว่านี้มาก่อน แต่น่าจะโดนลมที่ทับ ปัจจุบันเลยเป็นวิหารที่เตี้ย* ลวดลายที่ปรากฏทั่ววิหาร คือ *บริเวณเสา คาน ผนัง และฐานชุกชี* ซึ่งสรุปได้ว่าประชากรตัวอย่าง 3 เห็นการปรากฏตัวของลายคำว่ามีอยู่ในทุกที่ของวิหารนั่นเอง สิ่งที่น่าสนใจในช่วงของการเก็บข้อมูลของประชากรตัวอย่าง 3 ในช่วงเช้า คือ การรับรู้ถึงลวดลายของลายคำที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละต้น ประเด็นที่น่าสนใจคือ ประชากรตัวอย่าง 3 บอกว่า *เสาที่พอกออกมาด้วยปูนที่ดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่ทำเข้ามาใหม่เพราะดูแล้วไม่มีความต่อเนื่องกันเลย* ดังภาพที่ 4.65

ภาพที่ 4.65 ภาพลักษณะของเสาที่พอกด้วยปูนเมื่อมองจากนอกวิหาร

อีกทั้งมีการสังเกตเห็นเรื่องของแสงสว่างคือ ประชากรตัวอย่าง 3 ได้บอกว่า แสงแดดที่ส่องมาจากด้านข้างนั้นไม่สามารถเข้ามาด้านในได้เนื่องจากฝาผนังที่ทึดลงต่ำมากจน ทำให้แสงนั้นเข้ามาในวิหารได้เพียงเล็กน้อย แต่เนื่องจากบริเวณด้านหน้าวิหารนั้นเปิดโล่งทำให้สามารถรับแสงสว่างได้เต็มที่ทำให้ภายในวิหารนั้นไม่มีตึบ และเรื่องพื้นของวิหารที่เป็นแบบปูนเปลือย แต่ก็ดูสะอาดกว่าวิหารน้ำแต้มมากแม้ว่าพื้นจะเป็นปูนเปลือยเหมือนกัน

ภาพที่ 4.66 ภาพบรรยากาศภายในวิหาร

จากภาพที่ 4.66 ประชากรตัวอย่าง 3 ได้พบว่าภายในวิหารมีกราบไหว้และประกอบพิธีกรรมอยู่ ซึ่งเป็นเรื่องแปลก เพราะตั้งแต่เก็บข้อมูลมาแต่ละวิหารจะให้จุดรูปเทียนข้างนอกวิหารทั้งสิ้น ยิ่งทำให้ประชากรตัวอย่าง 3 รู้สึกศรัทธาวิหารมาก เพราะเมื่อประกอบกับการเดินดูลวดลายคำภายในวิหารในช่วงบ่ายแล้ว ทำให้ผู้ร่วมวิจัยเกิดความรู้สึกว่า ..มีกลิ่นของรูปเทียนตลอดเวลา อีกทั้งลวดลายบริเวณฝาผนังที่เป็นลายของแจกันดอกไม้ยิ่งดูอ่อนช้อย เสมือนมีลายแจกันอยู่รอบวิหารและแต่ละลายก็เขียนได้เท่ากันและเหมือนทำให้ทั้งในฝีมือของช่างอย่างมาก ยิ่งทำให้รู้สึกความศักดิ์สิทธิ์ของวิหารอย่างมาก ...จนอยากจะได้เดินดูลวดลายคำมากยิ่งขึ้น จากข้อความจะเห็นว่าประชากรตัวอย่าง 3 มีการตีความจากประสบการณ์ของการรับรู้กลิ่นและเน้นการก่อสร้างเรื่องราวที่ต่อเนื่องกัน ถึงแม้ลวดลายในบางส่วนจะขาดหายไปทำให้การจินตนาการนั้นขาดตอนไปบ้างก็ตาม ทำให้พบว่าการคงอยู่ของกิจกรรมของพิธีกรรมทางศาสนาล้วนมีผลต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นผ่านการรับรู้ทางสายตา จมูกและการสัมผัสทางประสบการณ์ เพราะการได้เห็นข้าวของที่ใช้ประกอบพิธีกรรมนั้น น่าจะนำประสบการณ์เก่าของประชากรตัวอย่าง 3 ในการกราบไหว้และจินตนาการย้อนรอยไปถึงเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดความรู้สึก ที่ยิ่งศรัทธามากยิ่งขึ้นจนอยากเห็นอีกเรื่อยๆ ประกอบกับในช่วงเย็นของการเก็บข้อมูลประชากรตัวอย่าง 3 ได้บรรยายถึงลายพระพุทธรูปที่อยู่ด้านหลังทำให้เกิดความรู้สึกคิดถึงเรื่องราวของพระพุทธเจ้าครั้งตรัสรู้ที่มีอยู่ใต้ต้นโพธิ์และลวดลายทั้งหลายบนชื่อ ฝาผนังและเสาทั้งหลายนั้น เหมือนจะเล่าออกมาเป็นเรื่องราวและเมื่อมีแสงสะท้อนกับลายคำทำให้เกิดความรู้สึกศรัทธามากยิ่งขึ้น สรุปรูปปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับประชากรตัวอย่าง 3 คือ การรับรู้จากปรากฏการณ์ที่เกิดจากลายคำและปัจจัยอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของโครงสร้างที่ต่ำลง แสงที่เข้ามาภายในวิหารที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้าง ประเพณีทางศาสนา ความประณีตของลวดลาย และรายละเอียดของลวดลายในแบบต่างๆ ล้วนสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จนก่อให้เกิดความรู้สึกศรัทธา และศักดิ์สิทธิ์

ง. รายละเอียดในการเก็บข้อมูลประชากรตัวอย่าง 4

เมื่อเข้าภายในวิหารก็จะเห็นลายคำเต็มไปหมดทั้งวิหารและภายในวิหารก็ดูเก่าแก่มากๆ ลวดลายที่นี้แตกต่างจากวิหารอื่นคือ ลายบนคานด้านบนที่เป็นลักษณะของลายคล้าย กงจักร และดอกบัว ทั่วทั้งวิหาร ซึ่งยังมีสภาพที่อยู่มาก¹¹²

ภาพที่ 4.67 รูปภาพลายคานบนคานด้านบนวิหาร

จากคำพูดและภาพที่ 4.67 ที่แสดงข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่าประชากรตัวอย่าง 4 ให้ความสนใจต่อลวดลายคานบน โครงสร้างอย่างมากเมื่อพิจารณาถึงประสบการณ์แรกพบว่าเนื่องจากวิหารมีลักษณะที่ดำทำให้ประชากรตัวอย่างต้องก้มหัวเข้ามาจึงทำให้เกิดการบังกับมุมมองในครั้งแรกคือ มองในมุมที่สูงจึงทำให้ประชากรตัวอย่าง 4 สนใจลายคำบริเวณด้านบนเป็นพิเศษของการเก็บข้อมูล ในช่วงเช้า เมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่าจุดขึ้นของประชากรตัวอย่างน่าจะอยู่กลางวิหารแล้วมองไปรอบๆ เพื่อมองการปรากฏตัวของลายคำบริเวณด้านบนนอกจากลายบนคานแล้ว ยังพบลายที่อยู่บริเวณเสา อีกด้วย ซึ่งเป็นลายที่ประชากรตัวอย่าง 4 ชอบอีกด้วย คือ ลักษณะลายเป็นเหมือนรูปเกาวัลย์ ซึ่งเป็นลายที่มีความอ่อนช้อย ดูแล้วเหมือนลายดอกไม้เพลิงดูเหมือนมันเคลื่อนไหวได้จริงๆ ดังภาพที่ 4.68

¹¹² เก็บข้อมูลในเวลา 9:00 น.

ภาพที่ 4.68 รูปภาพลายฉลุบนเสาภายในวิหาร

ในช่วงบ่าย แสงจากภายนอกที่เริ่มเข้ามาขึ้น แต่เนื่องจากเป็นวิหารที่เตี้ยมากดังนั้น แสงที่เข้ามาจากด้านขวาและด้านหน้าจะกระทบลายฉลุบริเวณเสาเท่านั้น ทำให้ภายในไม่รับแสงจากภายนอกเท่าไร เมื่อถึงช่วงเย็นบรรยากาศได้เริ่มเย็น ภายนอกเริ่มมืด ภายในวิหารก็เริ่มมืดตามแต่ยังสามารถมองเห็นลวดลายคำได้ สิ่งที่ประชากรตัวอย่างสนใจอีกอย่างคือ ในวิหารมีเสาหลวงเกิดตคน้ำมันทุกต้น ดังภาพที่ 4.69 ด้วยความเชื่อของชาวบ้านกื่อนำทองมาปิด ซึ่ง ณ ตอนนี้องที่ประชากรตัวอย่าง 4 บอกว่ารู้สึกกลัวขึ้นมา ไม่กล้าที่จะทำอะไรลงไปเพราะไม่น่าเชื่อที่ทุกเสาจะเกิดตคน้ำมันทุกต้น เป็นปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นว่า ทองที่ชาวบ้านนำมาติดนั้นแตกต่างจากลวดลายทองที่อยู่บนเสานั้นได้อย่างไรจนทำให้ประชากรตัวอย่าง 4 เกิดความที่แตกต่างกันเช่นนี้

ภาพที่ 4.69 รูปภาพเสาตคน้ำมันภายในวิหาร

เมื่อเข้ามาภายในวิหารกลับรู้สึกทึ่งกับสิ่งที่ปรากฏมาก ทำให้รู้สึกเหมือนอยู่วัดในชนบท และย้อนเวลาไปสมัยเป็นเด็ก ทำให้นึกถึงเวลาที่ทำบุญและไปงานวัดสมัยก่อน ที่รู้สึกอยากเข้าวัดตลอดเวลา

จากข้อความในเบื้องต้นเป็นสิ่งที่ประชากรตัวอย่าง 4 ได้สรุป ซึ่งประเด็นที่น่าสนใจคือ เมื่อย้อนไปดูพื้นฐานของประชากรตัวอย่าง 4 พบว่าไปวัดและทำบุญเป็นประจำอยู่แล้ว จึงทำให้ประชากรตัวอย่าง 4 สามารถนำความทรงจำเดิมมาตีความหมายต่อเนื่องและพิจารณาว่าลวดลายแต่ละส่วนแตกต่างกันอย่างไร และส่งผลให้เกิดความรู้สึกค้างค้ำตันได้เช่นไร ประเด็นที่น่าสนใจของประชากรตัวอย่าง 4 คือ เรื่องของความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากปรากฏการณ์ภายในวิหาร คือ ปรากฏการณ์ในช่วงแรกที่เกิดจากมุมมองในที่สูงความรู้สึกที่เหมือนลวดลายเคลื่อนไหวได้ ความรู้สึกกลัวเมื่อเห็นทองคำเปลวทั้งที่เป็นสีทองและอยู่ระดับประตาศาเหมือนลายคำ แต่กลับเกิดความรู้สึกที่ต่างกันไป และความรู้สึกสุดท้ายที่ย้อนให้หวนคิดถึงประสบการณ์เก่าสมัยเด็ก จะเห็นว่าประชากรตัวอย่าง ได้รับรู้และตีความหมายและจินตนาการจนเป็นความรู้สึกในข้างต้นจากลายคำตำแหน่งของการปรากฏตัวในรูปแบบต่างๆ ทั้งสิ้น

4.4.3 สรุปผลการเก็บข้อมูล วิหารพระนางจามเทวี วัดปงยางคก จังหวัดลำปาง

ในการเก็บข้อมูลของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คนในวิหารพระนางจามเทวี วัดปงยางคก จังหวัดลำปาง ประเด็นส่วนใหญ่ที่จะพูดถึงเหมือนกันคือ เรื่องของโครงสร้างของวิหารที่มีลักษณะเตี้ยส่งผล ทำให้แสงแดดเข้าไปภายในวิหารได้เพียงเล็กน้อย ทำให้ปรากฏการณ์ตอนแรกโดยภาพรวมดูขลังและน่าเกรงขาม ซึ่งมีประเด็นคล้ายกับ วิหารปราสาท ถึงแม้ว่าการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างวิหารมีสาเหตุมาจากการเกิดน้ำท่วม และการถมที่ที่สูงขึ้นของถนนจากด้านนอก ทำให้ภายในวิหารมีพื้นที่ต่ำกว่าระดับถนน ประกอบกับงบประมาณที่ใช้ในการบูรณะมีจำนวนที่น้อย สามารถบูรณะได้ตามสภาพที่เสียหายเท่านั้น และเนื่องจากวิหารมีความเก่าแก่ไม่สามารถบูรณะโดยการยกและถอดโครงสร้างมาได้ การเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพ ส่งผลให้การเก็บข้อมูลการรับรู้พบว่าประชากรตัวอย่างมีความรู้สึกที่คล้ายกันคือความเตี้ยของวิหารซึ่งเมื่อแสงน้อยลายคำที่เกิดความทึบโตรวมและไม่สมบูรณ์จึงไม่สามารถอาศัยแสงช่วยให้ปรากฏตัวออกมาได้ จึงไม่ถึงจุดใจประชากรตัวอย่างเมื่อแรกเห็น นอกจากนี้สภาพทางกายภาพยังส่งผลต่อการรับรู้ถึงตัวตนของประชากรตัวอย่างจากทั้ง 4 คนพบว่าในการรับรู้ในตอนแรกประชากรตัวอย่างจะเห็นลายคำปรากฏตัวเฉพาะสายที่อยู่ด้านบนเท่านั้น ซึ่งน่าจะเกิด โครงสร้างที่ต่ำลงไปทำให้เมื่อเข้าไปต้องเงยหน้ามอง ซึ่งเป็นปฏิกิริยาตอบสนองของคนเมื่ออยู่ที่แคบนั้นเอง ทำให้เกิดจุดยืนและตำแหน่งที่มองปรากฏการณ์ระหว่างลายคำกับพื้นที่ในวิหารเหมือนทั้ง 4 คนในตอนแรก ทำให้สามารถวิเคราะห์และสรุปได้ว่า

- 1) สภาพทางกายภาพเกิดการเปลี่ยนแปลง คือ วิหารมีระดับของหลังคาที่ต่ำลงไปและเกิดการสร้างอาคารใหม่ทางด้านซ้ายทำให้ปริมาณแสงภายในวิหารด้านซ้ายน้อยลงไป

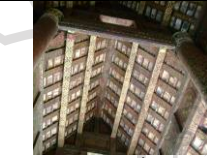

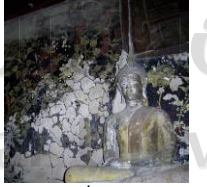
- 2) สภาพทางกายภาพของวิหารที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทิศทางและปริมาณของแสงที่เข้ามา
- 3) สภาพทางกายภาพของวิหารที่เปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดผลกระทบต่อมุมมองที่เกิดขึ้นภายในวิหาร
- 4) เมื่อสถานะของแสงสว่างภายในน้อยลง ย่อมส่งผลทำให้ลายคำปรากฏตัวและทำหน้าที่ได้ไม่เหมือนเดิม¹¹³
- 5) ความไม่ต่อเนื่องของลวดลายที่เกิดจากการทรุดโทรมส่งผลต่อปรากฏการณ์ที่เกิดทำให้ประชากรตัวอย่างสามารถรับรู้เป็นเพียงช่วงๆ ไม่ต่อเนื่องกันเป็นเรื่องราว

จากข้อสรุปทั้ง 5 ข้อเบื้องต้นพบว่า ปัจจัยทั้งหมดส่งผลซึ่งกันและกันอย่างมาก เพราะถึงแม้จะมีที่หลากหลายแตกต่างกันไป แต่การรับรู้ของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน ก็รับรู้แตกต่างกันไป เพราะเมื่อสถานะของแสงภายในบริบทของวิหารเปลี่ยนแปลงไป การรับรู้และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างประชากรตัวอย่างกับพื้นที่นั้นก็ขึ้นอยู่กับสถานะแสงนั้นๆ อีกด้วย แต่อย่างไรก็ตามเรายังไม่สามารถสรุปได้ว่า สถานะของแสงนั้นส่งผลต่อการรับรู้ของลายคำได้หมด เนื่องจากนอกจากเรื่องแสงแล้วยังมีปัจจัยอื่นที่ทำให้ลายคำไม่สามารถปรากฏตัวได้ เมื่อพิจารณาจากปรากฏการณ์ในช่วงแรกที่เกิดจากมุมมองในที่สูง ความรู้สึกที่เหมือนลวดลายเคลื่อนไหวได้ ความรู้สึกกลัวเมื่อเห็นทองคำเปลวทั้งที่เป็นสีทองและอยู่ระดับประดาเสาเหมือนลายคำ แต่กลับเกิดความรู้สึกที่แตกต่างกัน และความรู้สึกสุดท้ายที่ย้อนให้หวนคิดถึงประสบการณ์เก่าสมัยเด็ก จะเห็นว่าประชากรตัวอย่างได้รับรู้และตีความหมายและจินตนาการจนเกิดเป็นความรู้สึกจากการมองเห็นลายคำตำแหน่งต่างๆ ของการปรากฏตัวในรูปแบบที่หลากหลายนั่นเอง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

¹¹³ ดูรายละเอียดหน้า 91-95

ตารางที่ 4.7 การเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมทางกายภาพของวิหาร จากทั้งก่อนและหลังการบูรณะ

สภาพวิหาร	ปัจจัยที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพที่มีผลต่อการรับรู้				
	จำนวน	โครงสร้างวิหาร	แสงสว่าง	ลายคำ	การดูแลรักษา
อดีต (ก่อนบูรณะ)	มีวิหาร 1 หลัง เจดีย์ 1 หลัง และกุฏิ 1 หลัง ไม่มีการสร้างอาคารเพิ่ม	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภายใน เนื่องจากวิหารสร้างตั้งแต่พ.ศ.2275	อาศัยแสงสว่างจากแสงภายนอกวิหารและแสงจากเทียนเท่านั้น	ลายคำปรากฏทั้งวิหาร ทั้งโครงสร้าง เสา ผนังและเครื่องประดับ โดยที่ช่างในอดีตมีแนวคิดจำลองเขียนลวดลายคำให้เหมือนคดวงคานทองฟ้า ¹¹⁴ โดยเฉพาะลายบริเวณคอสอง เป็นรูปร่างกลมใหญ่ มีรัศมีแผ่กระจายออกจากศูนย์กลางอันหมายถึงดวงอาทิตย์ แวดล้อมด้วยดวงจันทร์	เนื่องจากวิหารมีการใช้สอยจากชาวบ้านอยู่เสมอ จึงได้รับการดูแลด้านกายภาพเป็นอย่างดี ถึงแม้ว่าจะได้รับการบูรณะจากทางการห่างกันเป็นเวลาหลายปีก็ตาม ¹¹⁵
ภาพประกอบ	 ตารางภาพที่ 4.7.1 ภาพก่อนการบูรณะ ¹¹⁶	 ตารางภาพที่ 4.7.3 ภาพก่อนการบูรณะ ¹¹⁷	 ตารางภาพที่ 4.7.5	 ตารางภาพที่ 4.7.7 ลายคำบริเวณคอสอง	-
ปัจจุบัน (หลังการบูรณะ)	มีการสร้างวิหารเพิ่มเติมอยู่บริเวณด้านขวาของวิหารเนื่องจากวิหารหลังเก่ามีสภาพเก่าแก่มากไม่สามารถใช้และรองรับชาวบ้านได้ สภาพบริบทโดยทั่วไปไม่มีการเปลี่ยนแปลง นอกจากเรื่องระดับของพื้นที่ดินที่สูงขึ้น ที่เกิดจากน้ำท่วมที่พัดดินเข้ามา	มีการบูรณะเปลี่ยนแปลงฐานเสาและพื้นของวิหารและทำฐานรอบวิหารเพื่อกันน้ำท่วมเนื่องจากระดับพื้นดินที่สูงขึ้นทำให้วิหารภายในดูเตี้ยลงอย่างมาก (สังเกตจากรูปด้านล่าง มีการทำฐานเสาและระดับพื้นของวิหารต่ำกว่าระดับพื้นดินด้านนอกวิหารอย่างมาก)	ปัจจุบันไม่มีการคิดไฟฟ้าภายในวิหารแต่เนื่องจาก โครงสร้างที่มีลักษณะต่างทำให้ภายในวิหารสามารถรับแสงสว่างจากภายนอกได้น้อยลงดังภาพตัวอย่าง	ลายคำภายในวิหารโดยเฉพาะบริเวณเสาและผนังภายในวิหารมีสภาพทรุดโทรมเป็นอย่างมาก เนื่องจากเวลาและขาดการบูรณะ ลายคำอย่างต่อเนื่อง ทำให้ลวดลายภายในวิหารขาดความต่อเนื่องของลวดลาย (สังเกตจากภาพด้านล่าง)	แต่เนื่องจากงบประมาณบูรณะจากทางการที่น้อย จึงทำให้สามารถดูแลรักษาและบูรณะได้ตามสภาพเท่านั้นจึงทำให้ลวดลายบางส่วนหายไป แต่อย่างไรก็ตามทางวัดและชาวบ้านได้ดูแลวิหารเป็นอย่างดีทั้งเรื่องความสะอาดและการสืบสานวัฒนธรรม
ภาพประกอบ	 ตารางภาพที่ 4.7.2 ภาพวิหารในปัจจุบัน	 ตารางภาพที่ 4.7.4 ภาพวิหารในปัจจุบัน	 ตารางภาพที่ 4.7.6	 ตารางภาพที่ 4.7.8	

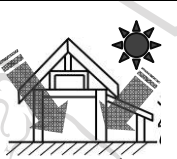

¹¹⁴ Lks. “วัดพระนางจามเทวี วัดปงยางคก จ.ลำปาง” [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.lks.ac.th/teacher/suree/02/23.html> (14 กรกฎาคม 2552).

¹¹⁵ คูประวัติการบูรณะภาคผนวก ก

¹¹⁶ สรัสวดี อ๋องสกุล. *ประวัติศาสตร์ล้านนา*, หน้า 73

¹¹⁷ วรลัญจก์ บุญสุรัตน์. *วิหารล้านนา*, หน้า 146

ตารางที่ 4.8 แสดงการเปรียบเทียบปัจจัยและอิทธิพลต่างๆที่มีผลต่อการรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และลายคำของประชากรตัวอย่างในวิหารล้านนา

สภาพวิหาร	ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้				
	สภาพทางกายภาพ	โครงสร้างวิหาร	แสงสว่าง	ลายคำ	ประสบการณ์เดิม / พื้นเพดั้งเดิม
ประชากร ตัวอย่าง 1	บริเวณด้านนอกและในวิหารไม่มีการเปลี่ยนแปลง โดยรวม ดูสงบ เยียบ คนไม่พลุก่าน ทำให้รู้สึกศรัทธาและสบายใจ ดังภาพด้านล่าง	โครงสร้างวิหารที่ดำทำให้ช่วงแรกสังเกตเห็นลายคำ บริเวณด้านบน ดังภาพด้านล่าง	ทำให้ลายคำปรากฏตัวได้ชัด ซึ่งพบในช่วงบ่ายเป็นปัจจัยที่ผู้ร่วมวิจัยรอคอย ¹¹⁸ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เห็นและรับรู้ลายคำได้ดีที่สุดเมื่อแสงสว่างเข้ามา	พบลวด ลายพระอาทิตย์ ล้อมรอบดาวดั่งภาพด้านล่าง มีการตีความว่าลวดลายต่างๆ ¹¹⁹ ที่พบแสดงถึงอาณาเขตพื้นที่ที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยความตั้งใจของช่าง ก่อให้เกิดความรู้ศรัทธาเป็นอย่างมาก	ถึงแม้ว่าจะไม่เคยมาที่วิหารนี้ แต่เนื่องจากเป็นคนที่ชอบเข้าวัดและเรียนด้านจิตรศิลป์มาจึงสามารถรับรู้ลายต่างๆครบถ้วนตลอดจนเข้าใจถึงความหมายของลวดลายต่างๆอีกด้วย
ภาพประกอบ	 ตารางภาพที่ 4.8.1	 ตารางภาพที่ 4.8.4	 ตารางภาพที่ 4.8.8	 ตารางภาพที่ 4.8.12	-
ประชากร ตัวอย่าง 2	ได้รับผลกระทบจากการสร้างวิหารใหม่เนื่องจากช่วงเช้า ไม่สามารถมองเห็นลายคำบริเวณด้านบนได้ชัดเจน ดังภาพด้านล่าง	สังเกตเห็นลายคำทั้งวิหารได้ในครั้งแรก เนื่องจากวิหารมีลักษณะเล็กและดำ ทำให้เมื่อเข้าไปจึงสามารถรับรู้การปรากฏตัวของลายคำได้ทั่ววิหาร ดังภาพด้านล่าง	แสงทำให้สามารถรับรู้ปรากฏการณ์ของลายคำด้านบนได้ชัดเจน จนตีความเป็นความรู้สึกถึงความศักดิ์สิทธิ์ได้ ¹²⁰ ในช่วงเช้าสนใจลายคำบริเวณด้านล่างจนช่วงบ่ายจึงสนใจลาย บริเวณด้านบน	พบหลายเทวดา กงจักร และแจกัน ในช่วงแรก ต่อมามีการพิจารณาลายต้นโพธิ์และลวดลายบริเวณด้านบน ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสีทองและแสงอย่างชัดเจน จนตีความว่าถึงอาณาเขตความศักดิ์สิทธิ์ได้	นำประสบการณ์ร่วมในวิหารนี้มาเติมมาเปรียบเทียบและตีความร่วมกัน เนื่องจากเคยมาวิหารแห่งนี้แล้ว จึงมีการจินตนาการถึงดินแดนศักดิ์สิทธิ์ที่มีต้นโพธิ์ปรากฏอยู่
ภาพประกอบ	 ตารางภาพที่ 4.8.2	 ตารางภาพที่ 4.8.5	 ตารางภาพที่ 4.8.9	 ตารางภาพที่ 4.8.13	-
ประชากร ตัวอย่าง 3	ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม จนระดับดินสูงกว่าพื้นของวิหารจึงทำให้เกิดการพอกเสาปูนขึ้น	เห็นการปรากฏตัวของลายคำทั้งวิหารได้ในช่วงเช้า รู้สึกขาดความเนื่อง จากเสาที่พอกด้วยปูนดังภาพด้านล่าง	ทำให้สามารถรับรู้ปรากฏการณ์ของลายคำด้านบนได้ชัดเจนในช่วงบ่ายที่แสงเริ่มเข้ามาในวิหาร ดังภาพด้านล่าง	เน้นการดูลวดลายแล้วนำมาร้อยเรื่องราวให้ต่อเนื่องแล้วเล่าออกมา ¹²¹ ไม่เจาะจงลวดลายใดลวดลายหนึ่ง	นำความรู้เรื่องพระพุทธรูปเข้ามาประกอบกับการรับรู้ลายต้นโพธิ์ ด้านหลังว่าเสมือนเหตุการณ์ครั้งพระพุทธรูปเจ้าศรีสุ

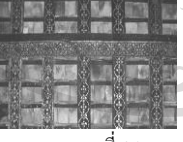

¹¹⁸ คุราชละเอียดหน้า 91

¹¹⁹ พบลวดลายรูปพระพุทธรูปเจ้า ลายพระอาทิตย์ล้อมดาว ลายกงจักรและลายหม้อปฐมนะฎะ คุราชละเอียดภาพที่ 4.59 - 4.61

¹²⁰ คุราชละเอียดหน้า 95

¹²¹ คุราชละเอียดหน้า 96

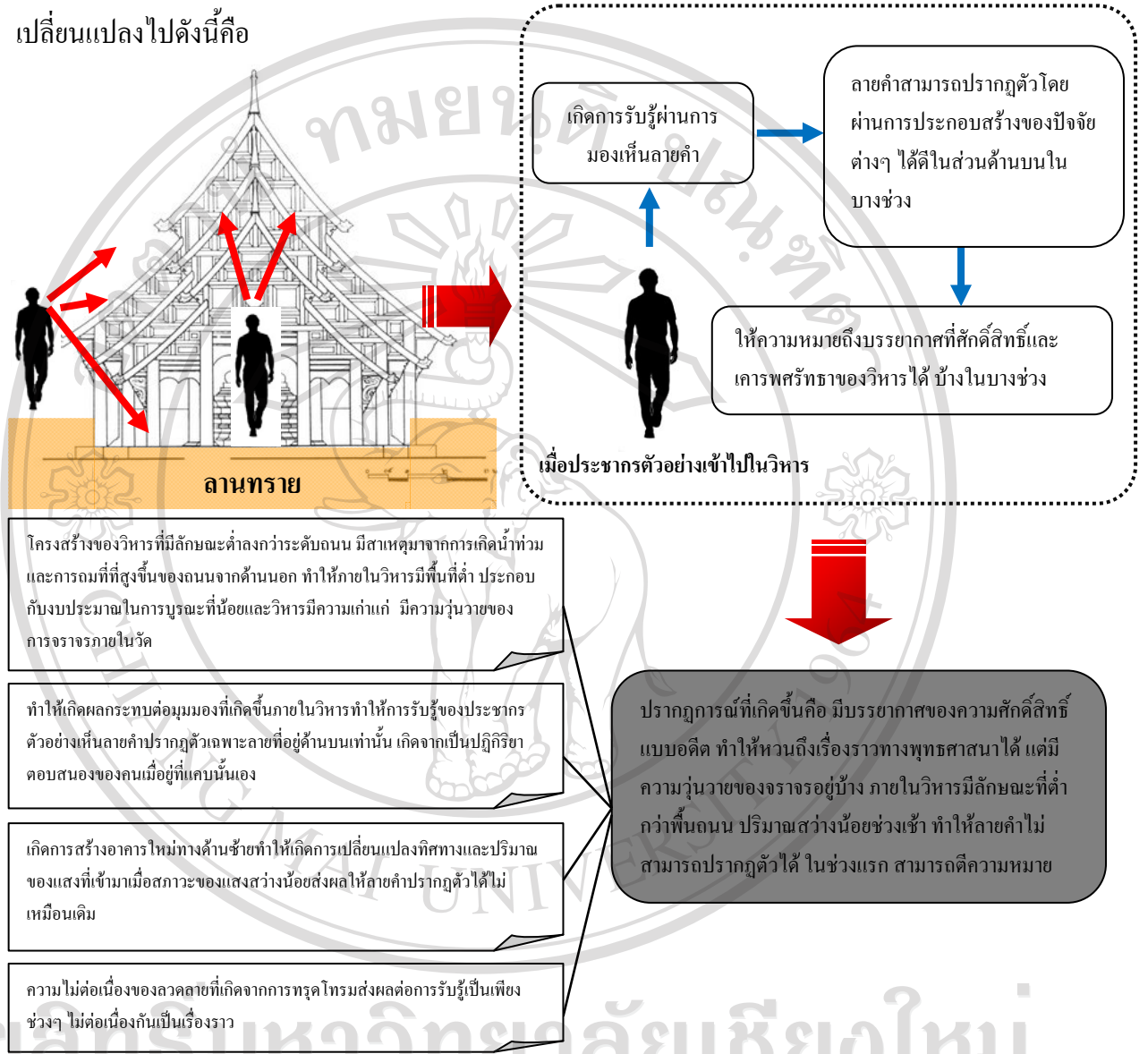
ตารางที่ 4.8 แสดงการเปรียบเทียบปัจจัยและอิทธิพลต่างๆที่มีผลต่อการรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และลายคำของประชากรตัวอย่างในวิหารล้านนา (ต่อ)

สภาพวิหาร	ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้				
	สภาพทางกายภาพ	โครงสร้างวิหาร	แสงสว่าง	ลายคำ	ประสบการณ์เดิม / พื้นเพดั้งเดิม
ภาพประกอบ	 ตารางภาพที่ 4.8.3	 ตารางภาพที่ 4.8.6	 ตารางภาพที่ 4.8.10	 ตารางภาพที่ 4.8.14	-
ประชากรตัวอย่าง 4	-	วิหารมีลักษณะที่ดำทำให้ผู้ร่วมวิจัยต้องก้มหัวเข้ามาจึงทำให้เกิดการบังคืบมุมมองในครั้งแรกคือ มองในมุมที่สูงจึงทำให้ประชากรตัวอย่าง 4 สนใจลายคำบริเวณด้านบนเป็นพิเศษ	ทำให้สามารถรับรู้ปรากฏการณ์ของลายคำบริเวณด้านบนและเสาได้ชัดเจน	มีการคิดถึงความรู้สึกความอ่อนช้อยของลวดลายเหมือนเคลื่อนไหวได้ มีประเด็นที่น่าสนใจคือ เรื่องทองคำเปลวที่ชาวบ้านนำมาติด แสดงให้เห็นความแตกต่างว่า ถึงแม้จะมีสีทองเหมือนกันแต่จุดประสงค์ในการทำที่แตกต่างกันก็ไม่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่เหมือนกันได้	มีการระลึกถึงประสบการณ์สมัยเด็ก นำมาตีความร่วมและสร้างความต่อเนื่องเสมือนลวดลายต่างๆเคลื่อนไหวได้จริง ¹²²
ภาพประกอบ	-	 ตารางภาพที่ 4.8.7	 ตารางภาพที่ 4.8.11	 ตารางภาพที่ 4.8.15	-

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

¹²² ดูรายละเอียดหน้า 108 - 125

จากตารางและข้อมูลทั้งหมดสามารถสรุปกลไกและกระบวนการเกิดปรากฏการณ์ในวิหารปรางค์กู่ได้โดย จะคลี่คลายถึงปัจจัยต่างๆ ตลอดจนอุปสรรคที่ทำให้ปรากฏการณ์เกิดการเปลี่ยนแปลงไปดังนี้คือ

แผนภูมิที่ 4.10 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและปัญหาที่มีของวิหารปรางค์กู่

จากแผนภูมิด้านบนจะเห็นว่าวิหารปรางค์กู่มีเปลี่ยนแปลงเนื่องจากความเก่าแก่ของวิหาร อีกทั้งขาดการบูรณะอย่างต่อเนื่องทำให้ลวดลายหายไปบางส่วน พื้นของวิหารต่ำกว่าถนนทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปคือ ทำให้คนที่เข้ามาต้องก้มหัวลงและรับรู้ มองลายคำได้เฉพาะส่วนด้านบน เนื่องจากเป็นปฏิกิริยาตอบสนองของคน ลวดลายส่วบริเวณเสาหายไป เนื่องจากเกิดน้ำท่วมเป็นประจำ ลายคำมีสภาพที่ทรุดโทรม ทางวัดไม่มีการจัดระบบ และภูมิทัศน์ที่ส่งเสริม เพราะเมื่อคนเข้ามาในวิหารจะจอดรถรอบบริเวณวิหาร ทำให้ความไม่เรียบร้อยและความสกปรก

ของฝุ่นที่เข้ามา ทำให้ประชากรตัวอย่างเมื่อเข้าไปใช้เวลาในการตีความและให้ความหมายเป็นเวลานาน

4.5 วิหารหลวง วัดโหล่หินหลวง จังหวัด ลำปาง

4.5.1 ข้อมูลด้านกายภาพ

เหตุผลในการเลือกวิหารในการเก็บข้อมูล ความน่าสนใจของวิหารแห่งนี้ คือ ลวดลายที่อยู่ภายในวิหาร โดยเฉพาะลวดลายข้างบน หลังคาที่สื่อเรื่องราวที่สลับซับซ้อนมากมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวในพุทธประวัติ ในเรื่องของบูรณะพบว่าวิหารแห่งนี้ได้รับการบูรณะเป็นอย่างดีภายในช่วง 60 ปีหลัง เนื่องจากเพิ่งมีการค้นพบหลักฐานที่ยืนยันว่าวิหารแห่งนี้มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์มาก แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงจากการบูรณะบ้าง เช่น ลวดลายบนเสาไม้ ที่เคยมี แต่ได้บูรณะโดยทำการปกปิดทับและไม่ได้เขียนลวดลายเข้าไปใหม่ แต่ทางวัดและชาวบ้านก็ได้ดูแลรักษาวิหารเป็นอย่างดีตามวิถีของชาวบ้านและงบประมาณที่มี ทำให้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มประชากรตัวอย่างใน บางช่วง ไม่ได้ปะติดปะต่อกันมาก นักแต่ก็ทำให้ กลุ่มประชากรตัวอย่างบางคน สามารถรับรู้ถึงลวดลายที่ปรากฏขึ้นได้เป็นอย่างดี

จากการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของวัด ได้สืบค้นจากเอกสารอ้างอิง ทั้งหลักฐานจากการบันทึกบูรณะ และหนังสือต่างที่ได้ทำการวิจัยค้นคว้าข้อมูลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ตำนาน เรื่องราว การเปลี่ยนแปลงต่างๆ¹²³ ส่วนใหญ่วิหารแทบจะไม่บูรณะเพิ่มเติมจากครั้งที่บูรณะเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ เมื่อพ.ศ.2439 ที่มีการเพิ่มศาลาคด เปลี่ยนหลังคา ซ่อมฟ้า ก็ไม่เคยบูรณะเพิ่มเติมอีกเลย จนเมื่อปี พ.ศ.2548 ได้เข้ารับการจัดระเบียบและวิธีการดูแลรักษาจากกรมศิลปากร ทางวัดจึงมีระเบียบแบบแผนในการดูแลวิหารมากยิ่งขึ้น โดยแสดงให้เห็นถึงสภาพปัจจุบัน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

¹²³ เอกสารอ้างอิงได้แก่ ดังนี้ บันทึกรบูรณะโบราณสถาน กรมศิลปากรเขตที่ 8; เรียบเรียงจาก กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติวัดท่าราชอาณาจักร พ.ศ.2532 และสำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน วิหารจามเทวี วัดปกยางคก พ.ศ. 2530, *จารึกวัดปกยางคก ศิลาวารึก 826* (ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์และวันที่จัดทำ); วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์, *วิหารล้านนา* (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2544); สรัสวดี อ๋องสกุล, *ประวัติศาสตร์ล้านนา* (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2544); ราชบัณฑิตยสถาน, *วิหารจามเทวี วัดปกยางคก* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2530); วิชากร, กรม, *ลำปาง นครเขลาค์แห่งลุ่มน้ำวัง* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2541)

รายละเอียดในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ของลักษณะกายภาพในปัจจุบัน

ภาพที่ 4.70 ภาพแสดงที่ตั้งของวิหาร ไหล่หิน วัดไหล่หิน จ.ลำปาง

ภาพที่ 4.71 ภาพด้านซ้ายเป็นภาพด้านหน้าและภาพด้านขวาเป็นรูปด้านหลังของสถาปัตยกรรมของวิหารวัดไหล่หินเป็นรูปภายนอกของวิหารทั้งด้านหน้าและด้านหลังของวิหาร จากการสำรวจพบว่าสภาพโดยรวม ได้รับการดูแลรักษาอย่างดี เป็นระเบียบเรียบร้อยดี ภายนอกมีที่จัดไว้เพื่อจำหน่ายรูปเทียนและจุดรูปเทียนไว้ ณ เดิมตั้งแต่ครั้ง โบราณ ลักษณะของวิหารค่อนข้างมีขนาดเล็กและเตี้ย ซึ่งเป็นลักษณะของวิหารแบบล้านนาโบราณ แต่ลักษณะภายนอกโดยทั่วไปได้รับอิทธิพลจากแบบ รัตนโกสินทร์ เสียส่วนใหญ่ (ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 5 มีนาคม 2551)

ภาพที่ 4.72 ภาพรวมส่วนประดับรูปปั้นต่างๆของวิหารวัดไหล่หินวิหารภายนอกประดับประดาด้วยศิลปะแบบปูนปั้นแบบล้านนา ส่วนใหญ่เป็นรูปสัตว์หิมพานต์ต่างๆ ปัจจุบันได้เสียหายไปบางส่วนแต่ก็มีการบูรณะซ่อมแซมอยู่เสมอ สถาปัตยกรรมของวิหารอยู่ในสภาพที่ดี และมีบรรยากาศที่เงียบสงบดี (ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 5 มีนาคม 2551)

ภาพที่ 4.73 สภาพภายในของวิหารวัดไหล่หินภายในวิหารมีลายคำประจำคาฝาผนังและโครงสร้างหลังคา ลายคำที่สำคัญอยู่บริเวณหลังพระประธานเป็นรูปลายใบโพธิ์เขียนด้วยลวดลายสวยงาม สภาพภายในเป็นระเบียบเรียบร้อยดี พื้นปูด้วยกระเบื้อง มีป้ายอธิบายประวัติต่างๆอย่างเรียบร้อย (ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 5 มีนาคม 2551)

ภาพที่ 4.74 ภาพรวมแสดงถึงสภาพของลายคำในวิหารวัดไหล่หินสภาพของลายคำยังอยู่ในเกณฑ์ที่ดีดังรูปที่ 4.74 มีลวดลายบางส่วนหายไปบ้าง ภายในเขียนลวดลายเป็นเรื่องของป่าหิมพานต์ มีลวดลายของสัตว์ต่างๆ อยู่มากมาย ลวดลายคำที่เห็นมีการผสมระหว่างฝีมือช่างเชียงตุงและรัตนโกสินทร์ เนื่องได้รับอิทธิพลครั้งที่บูรณะครั้งใหญ่นั่นเอง (ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 5 มีนาคม 2551)

ภาพที่ 4.75 ภาพด้านซ้ายเป็นส่วนที่ตกแต่งใหม่และด้านขวาเป็นภาพที่ตกแต่งเก่าเพิ่มเติมในวิหารวัดไหล่หิน จะเห็นว่าภาพด้านซ้ายคือส่วนที่ชาวบ้านกับชาวักเขียนใส่ผ้าไว้เพื่อต้องการตกแต่งเพิ่มเติมในเทศกาลเข้าพรรษาเพื่อให้สอดคล้องกับลวดลายคำจากด้านหลังของพระประธานในภาพด้านขวา จากการสัมภาษณ์พบว่าชาวบ้านอยากทำการตกแต่งวิหารเพิ่มเติม แต่วิหารมีอายุที่เก่าจึง

ไม่กล้าซ่อมแซม จึงเขียนเป็นภาพลงฝาใบแล้วนำมาแขวนที่ฝาผนังแทน ทำให้เห็นถึงการดูแลเอาใจใส่ระหว่างชาวบ้านและวัด มีการให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี (ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 5 มีนาคม 2551)

ภาพที่ 4.76 ภาพรวมของสภาพภายในวิหารวัดโหล่หินสภาพที่ดี (ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 5 มีนาคม 2551)

ภาพที่ 4.77 ภาพของตุงภายในวิหารวัดโหล่หินการดูแลรักษาไม่ได้ดูแลแต่เพียงเรื่องของลวดลายเท่านั้น แม้แต่ส่วนประกอบทางอาคารต่างๆเช่น ตุงไม้ ตุงกระดาษ ก็ยังคงสภาพที่ดีไว้คงเดิม (ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 5 มีนาคม 2551)

ภาพที่ 4.78 รูปของฉากด้านหลังของด้านขวาที่ลวดลายค่าได้หายไปจนแทบไม่เห็นร่องรอยในวิหารวัดโหล่หิน ถึงแม้จะมีการดูแลรักษาที่ดี แต่ไม่ได้ใส่ใจกับกาลเวลาได้ ลายค่าที่หายไปเนื่องจากกาลเวลาที่นาน และขาดความรู้ในการรักษา บูรณะวิหารในตอนแรกทำให้ลายค่าบางส่วนถูกลบหายไปจนไม่สามารถบูรณะได้ (ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 5 มีนาคม 2551)

ภาพที่ 4.79 แสดงการติดตั้งของระบบไฟฟ้าในวิหารวัดไหล่หินในเรื่องของแสงธรรมชาติภายในวิหารไม่มีปัญหา เนื่องจากวิหารนี้เป็นวิหารแบบเปิดโล่งประกอบกับมีเวลาปิดที่แน่นอนทำให้ในเวลากลางคืนไม่จำเป็นต้องใช้ไฟฟ้างั้น ภายในวิหาร จะพบว่าไม่มีการติดตั้งไฟใดๆ เลยมีแต่เพียงมีการติดตั้งปลั๊กเพียง 1 จุดเท่านั้นดังภาพด้านบน แต่ทางวัดก็เดินสายและซ่อนจุดที่เพิ่มเติมจนกลมกลืนจนเหมือนไม่มีการเดินสายไฟฟ้า จากการสอบถามชาวบ้านพบว่า ถ้ามีพิธีกรรมในตอนกลางคืนจะใช้เปิดบริเวณศาลาคัดแทน และภายในวิหารจะใช้เทียนพรรษาจุด ดังนั้นไฟฟ้างั้นไม่จำเป็นวิหารนี้เลย เนื่องจากในเวลากลางวันภายในวิหารมีแสงเพียงพอต่อการใช้ในทุกที่ดังภาพด้านล่างนี้ รูปที่ 4.80 (ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 5 มีนาคม 2551)

ภาพที่ 4.80 ภาพรวมแสดงบรรยากาศแสงสว่างภายในวิหารวัดไหล่หิน (ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 5 มีนาคม 2551)

จากข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพวิหารไหล่หิน วัดไหล่หินหลวง จ.ลำปาง สภาทางกายภาพโดยทั่วไปของวิหารยังคงในสภาพที่ดี มีแค่เพียงลวดลายต่างๆ ในบางที่ภายในวิหารเริ่มถูกกลืนเลือนไปบ้าง ประกอบกับกิจกรรมของวัดส่งเสริมกิจกรรมของชาวบ้านให้เข้าร่วมพิธีการต่างๆ ในวิหารทำให้ชาวบ้านรู้จักรักษาและดูแลวิหารเป็นอย่างดี วิหารไหล่หินโดยรวมแล้วได้รับการดูแลรักษาเป็นอย่างมาก ทำให้การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพค่อนข้างมีน้อยเนื่องจากได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ไปแล้วเมื่อ 40 ปีก่อน เพื่อให้ศิลปะทั้งของเก่าและของใหม่เข้ากัน ดังนั้นการเสื่อมโทรมของตัวอาคารและลวดลายของลวดลายจึงพบได้น้อยมาก อีกทั้งยังไม่มีปัญหาเรื่องแสงสว่างเนื่องจากไม่มีการติดตั้งระบบแสงสว่างภายในวิหาร ส่วนเรื่องของแสงจากธรรมชาติภายในวิหารไม่มีปัญหาเลย เนื่องจากวิหารนี้เป็นวิหารแบบเปิดโล่งประกอบกับมีเวลาปิดที่แน่นอนทำให้ในเวลากลางคืนไม่จำเป็นต้องใช้ไฟฟ้างั้น ภายในวิหาร จะพบว่าไม่มีการติดตั้งไฟใดๆ เลยมีแต่เพียงมีการติดตั้งปลั๊กเพียง 1 จุดเท่านั้น สภาพภายในเป็นระเบียบเรียบร้อยดี พื้นปูด้วยกระเบื้อง มี

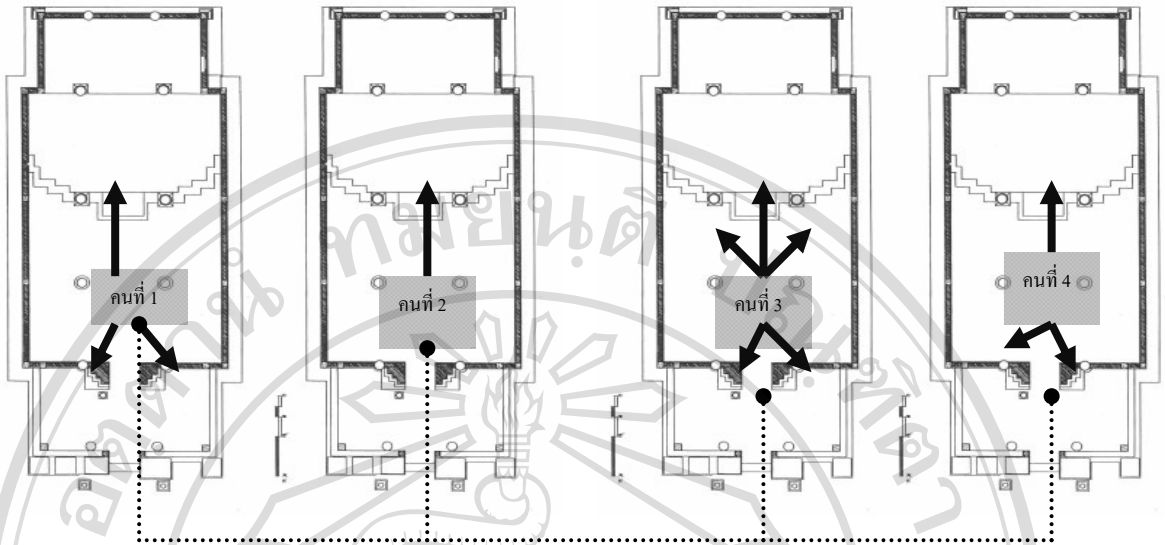
ป่าขอธิบายประวัติต่างๆอย่างเรียบร้อย บรรยากาศรอบวิหารเงียบสงบทั้งวัน มีชาวบ้านและนักท่องเที่ยวเข้ามาบ้างเป็นระยะแต่ก็ไม่เยอะ ในช่วงบ่ายบรรยากาศภายในไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงนัก เนื่องจากวิหารนี้เป็นวิหารแบบเปิดโล่งทำให้มีแสงเข้ามาตลอดทั้งวันบรรยากาศโดยรวมเงียบสงบ

4.5.2 ข้อมูลด้านประสบการณ์การรับรู้

ประชากรตัวอย่าง 1 ได้บรรยายไว้ว่า *บรรยากาศที่ดูเก่าแก่มากของวิหาร ภายในมีประดับด้วยลายคำทั่ววิหาร ดูสงบ และเรียบร้อยดี* ประสบการณ์แรกประชากรตัวอย่าง 2 ได้บรรยายไว้ว่า *เป็นวิหารขนาดเล็กมาก ดูเก่าแก่มีพระพุทธรูปตรงกลางเป็นลายคำลายต้นโพธิ์กลางวิหาร* ประสบการณ์แรกประชากรตัวอย่าง 3 ได้บรรยายไว้ว่า *ลักษณะความเก่าแก่ของวิหารภายในดูเรียบง่ายเสามีลายคำอยู่เห็นลายตรงกลางด้านพระพุทธรูปเป็นใบโพธิ์* ประสบการณ์แรกประชากรตัวอย่าง 4 ได้บรรยายไว้ว่า *วิหารมีขนาดเล็กมากและภายในตกแต่งลายคำพื้นเป็นสีแดงให้ภายในดูอบอุ่นและเก่าแก่ดี แต่ลายคำบริเวณตรงกลางเป็นสีแดงขนาดใหญ่*

จากข้อมูลของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน จะเห็นว่าประสบการณ์แรกของแต่ละคนนั้นแตกต่างกันไปในคนละมุมมอง แต่จะพบว่าประชากรตัวอย่าง 1 มีการพูดถึงบรรยากาศโดยรวมที่สงบเรียบร้อย สามารถรับรู้ถึงลายคำได้ในครั้งแรกเมื่อเข้าภายในวิหาร แสดงให้เห็นถึงตำแหน่งจุดการมองของประชากรตัวอย่าง 1 ที่มีการสำรวจรอบๆ วิหารซึ่งตำแหน่งการที่ยืนน่าจะอยู่กลางวิหาร ส่วนประชากรตัวอย่าง 2 มีการพูดถึงลักษณะด้านกายภาพและลายตรงกลางแสดงให้เห็นของมุมมองที่มุ่งเฉพาะตรงกลางของวิหาร ส่วนประชากรตัวอย่าง 3 พูดถึงลายตรงกลางเหมือนกัน และประชากรตัวอย่าง 4 พูดถึงด้านกายภาพและลวดลายตรงกลางเหมือนประชากรตัวอย่าง 2 และ 3 แต่จากคำพูดจะรับรู้ถึงสีแดงที่ตัดกับสีทองได้เป็นอย่างดี ซึ่งความหมายของสีน่าจะส่งผลให้เกิดความรู้สึกที่ว่าอบอุ่นและแสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์ จะเห็นว่าแต่ละคนมีมุมมองที่แตกต่างกันไม่มากนัก ลักษณะที่เป็นประเด็นน่าสนใจคือ เรื่องกายภาพของวิหารที่มีขนาดเล็ก และลวดลายตรงกลางของวิหารคือ ลายต้นโพธิ์เนื่องจากวิหารแห่งนี้ไม่มีลวดลายที่เสาเหมือนวิหารอื่นๆ ซึ่งจะนำเสนอในรายละเอียดต่อไป

มุมมองที่สามารถเกิดขึ้นจากตำแหน่งการขึ้นของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน ภายในวิหาร

ตำแหน่งที่ประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คนขึ้นอยู่ในตอนแรกเมื่อเข้ามาภายใน

แผนภูมิที่ 4.11 แสดงตำแหน่งการขึ้นและมุมมองที่เกิดขึ้นของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน

ก. รายละเอียดในการเก็บข้อมูลประชากรตัวอย่าง 1

เมื่อได้เข้ามาภายในวิหารความรู้สึกคือ ภายในวิหารแห่งนี้ เสาต้นในไม้ลายคำ เหมือนกับวิหารอื่นๆ เมื่อลองเดินสำรวจจะเห็นลายคำด้านหลังพระพุทธรูปเป็นใบโพธิ์ ตัดกับฉลากลีแดงอย่างเรียบง่าย

ภาพที่ 4.81 ภาพบรรยากาศภายในวิหาร

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

จากภาพและข้อความข้างต้น ทำให้เห็นจุดที่ประชากรตัวอย่างสนใจและมองลดยาคำว่า เกิดจากมุมมองในมุมระดับสายตาที่นั่งมองอยู่สูง มีการบรรยายถึงความรู้สึกที่ว่า วิหารดูเรียบง่ายและสำรวจตำแหน่งของลวดลายคำภายในวิหาร เมื่อเวลาผ่านไป ประชากรตัวอย่างได้สำรวจเห็นฉากด้านหลังพระพุทธรูปที่มีการเขียนลวดลายสีทอง พบว่านอกจากลายใบโพธิ์แล้วยังรูปของ เทวดารายล้อมอยู่ประชากรตัวอย่าง 1 บันทึกไว้ว่า *น่าจะสร้างเพื่อ แสดงความหมายว่าช่วยกัน ปกป้องรักษา และคุ้มครอง ซึ่งเป็นลายทองตัดกับพื้นสีแดงที่ยังมีสภาพที่ดี* นอกจากนี้ลายคำที่ บริเวณฉากด้านหลังแล้วยังมีลายรูปเทวดาที่พบได้ส่วนใหญ่ภายในวิหาร ซึ่งเมื่อเดินสำรวจแล้วให้ความรู้สึกที่อบอุ่นใจมาก เมื่อมีคนคอยปกป้องรักษาคุ้มครองอยู่ตลอดเวลา ดังภาพที่ 4.82

ภาพที่ 4.82 ภาพลายคำรูปเทวดา ภายในวิหาร

ลวดลายบนท้องไม้เป็นเรื่องป่าหิมพานต์ ที่มีรูปกว้าง ช่าง และสัตว์อื่นๆ ประกอบลายเครือเถาวัลย์ ดูสวยงามมาก ซึ่งในการดูลวดลายช่วงนี้ใช้เวลาานเกือบตลอดช่วงทั้งกลางวันเลยทีเดียวเนื่องจากลวดลายเหล่านี้ได้เขียนตามท้องไม้รอบวิหารที่มีลักษณะกว้างและดูสวยงามมาก....มีเสียงของนก และกระดิ่งแว่วมาบ้าง บรรยากาศทั้งวันสงบดี เมื่อมองประกอบกับลายคำในวิหารที่เปล่งจากแสงด้านนอกทำให้รู้สึกเย็นตา สบายใจอย่างทั้งวันดูวิหารศักดิ์สิทธิ์เป็นอย่างมาก”¹²⁴

จากข้อความข้างต้น ทำให้เห็นว่าประชากรตัวอย่าง 1 สามารถรับรู้ถึงการปรากฏตัวของ ลายคำได้เป็นอย่างดีมีการอ่านความหมายของภาพออกว่าเป็นเรื่องราวของป่าหิมพานต์ และแสดงให้ว่าบรรยากาศรอบวิหารตั้งแต่เช้าถึงเย็นสงบและเรียบร้อย ข้อมูลการรับรู้ทั้งหมดของประชากร ตัวอย่าง 1 สรุปได้คือ โครงสร้างของวิหารน่าจะเป็นตัวกำหนดปรากฏการณ์ของลายคำกับพื้นที่ และการเขียนลวดลายบนโครงสร้างนั้นน่าจะเพื่อต้องการให้คนเคารพ และกำหนดตำแหน่งของการ

¹²⁴ รายละเอียดในการเก็บข้อมูลช่วง 13:00 น.-15:00 น.

นั่งลงมอง เนื่องจากจะเห็นได้ว่าภายในวิหารไม่ปรากฏลวดลายของลายคำที่บริเวณเสาและฝ้าผนัง ด้านล่าง แต่ปรากฏลายคำบริเวณ โครงสร้างในรูปแบบของลวดลายที่ไม่ซ้ำเหมือนวิหารอื่นๆ แต่กลับมีการต่อเนื่องของลวดลายที่แปลกตาและสร้างเป็นเรื่องราวเสมือนจำลองป่าหิมพานต์ เนื่องจากลวดลายลายคำภายในวิหารมีความละเอียดอ่อนและความสวยงามของลวดลายคำเป็นอย่างมาก จนส่งผลต่อความรู้สึกศรัทธาของประชากรตัวอย่าง 1 ที่เกิดจากประสบการณ์ที่เคยมีเกี่ยวกับ เรื่องราวและลวดลายที่เคยได้พบและตีความ จากประสบการณ์เดิมแล้วถูกนำมาตีความซ้ำกับ เหตุการณ์ใน ณ ช่วงเวลานั้น และลวดลายต่างๆ ที่ประชากรตัวอย่าง 1 รับรู้และตีความหมายนั้น แสดงให้เห็นว่า ประชากรตัวอย่าง 1 สามารถรู้สึกถึงตัวตน ณ เวลาที่ตนเองยืนอยู่กับตัวตนของลาย คำว่าได้รับรู้และรู้สึกอย่างไร เมื่อมองลายคำ ณ บรรยากาศรอบๆ ณ ช่วงเวลานั้น อีกทั้งประชากร ตัวอย่าง 1 ได้นำความรู้ก่อนหน้านี มาตีความร่วมกับเหตุการณ์ ณ ตอนที่เก็บข้อมูล จึงปรากฏ ออกมาเป็นความรู้สึกที่ชื่นชอบ ศรัทธา

ข. รายละเอียดในการเก็บข้อมูลประชากรตัวอย่าง 2

ภายในวิหารมีขนาดเล็กมากภายในวิหารมีลายคำพื้นสีแดงอยู่ตรงกลางเด่นสะดุดตา ทำ ให้หวนคิดถึง วิหารน้ำแต้ม เมื่อเดินรอบวิหารพบลวดลายที่พบมากคือ ลายเทวดา และที่ น่าสนใจคือ ลายคำรอบวิหารที่บริเวณท้องไม้ ที่น่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับ ป่าหิมพานต์ เพราะ มีรูปสัตว์นานาชนิด

ภาพที่ 4.83 รูปภาพลายคำบนท้องไม้ ภายในวิหาร

จากภาพ... นั้นแสดงถึงความสวยงามของลาย มีความอ่อนช้อยแล้วสวยงามที่ไม่เหมือน ที่ไหน บรรยากาศโดยรวมเมื่อมองรอบวิหารให้บรรยากาศ เหมือนอยู่ป่า ที่มีสัตว์นานา

ชนิด ให้ความรู้สึกที่สงบ และเมื่อไปที่ตรงกลางพบพระพุทธรูปขนาดใหญ่ที่มีฉากหลังเป็นต้นโพธิ์ ทำให้รู้สึกศรัทธาและเคารพยิ่งขึ้น

จากข้อความและภาพข้างต้น แสดงให้เห็นว่าประชากรตัวอย่าง 2 ได้อธิบายถึง ลายคำว่าเหมือนอยู่ในป่าหิมพานต์และรู้สึกศรัทธาเป็นอย่างมาก ทำให้ประชากรตัวอย่างสามารถจินตนาการเป็นเรื่องราว และเห็นปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้นได้ เนื่องจากลวดลายที่มีความชัดเจนและสอดคล้องกันและสัมพันธ์กับโครงสร้างของวิหาร โดยเฉพาะบริเวณคอสอง ซื่อและเพดานตรงกลางวิหาร ที่คาดว่าน่าจะเป็นความตั้งใจของช่างที่ไม่เขียนลวดลายบริเวณอื่นแต่กลับเขียนเรื่องของสัตว์และลายต่างๆบริเวณคอสองและซื่อ ประเด็นสำคัญคือ โครงสร้างภายในวิหารมีความสัมพันธ์ต่อลายคำ เนื่องจากวิหารมีการสร้างในสัดส่วนที่ไม่ใหญ่เพื่อต่อการมองเห็น ด้านนอกมีการรักษาลานทรายเพื่อให้แสงกระทบทรายแล้วนำแสงสว่างเข้ามาภายในวิหาร เพื่อให้ผู้ที่เข้ามาพิจารณาลวดลายของลายคำบริเวณด้านบนเท่านั้น ดังนั้น โครงสร้างน่าจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบการปรากฏตัวของลายคำ เนื่องจากเสาและฝ้าผนังภายในวิหารไม่มีลายคำปรากฏตัวอยู่เลยจะพบแค่บริเวณตรงกลางและด้านบนบน โครงสร้างของวิหารเท่านั้น

ในช่วงบ่าย ได้กำหนดให้ประชากรตัวอย่างทั้งหมดสำรวจและบรรยาย ถึงความรู้สึกในการพบเห็นลายคำ โดยประชากรตัวอย่าง 2 ได้กล่าวไว้ว่า บรรยากาศภายในไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงนักเนื่องลายคำภายในวิหารค่อนข้างมีสภาพที่ทรุดโทรมมาก บริเวณที่ยังมีสภาพที่ดีคือ ด้านบนท้องไม้และฉากด้านหลัง แสงจากภายในกระจายทั่ววิหาร ทั้งวันทำให้ไม่มีปัญหาเรื่องแสงสว่างเลยสรุปได้ว่าวิหารหลังมีลวดลายที่แปลกตามาก ส่วนลายคำที่ประชากรตัวอย่าง 2 ที่ชื่นชอบคือลวดลายของ ฉากด้านหลัง เพราะว่าคุณมีความหมายตามหลักของพุทธประวัติและเมื่อมองแล้วทำให้จินตนาการไปไกล ให้ความรู้สึกสงบ และสบายใจ ประกอบกับภายในวิหารดูเรียบง่าย ทำให้บรรยากาศดูน่าศรัทธา เคารพ และเรียบง่ายที่สุด ในการเก็บข้อมูลทั้งหมดของประชากรตัวอย่าง 2 พบว่าตำแหน่งของลายคำภายในวิหารส่วนใหญ่ อยู่ในระดับที่สูงจนต้องแหงนขึ้นไป ซึ่งน่าจะเป็นความตั้งใจของช่างที่ต้องการให้คนที่เข้าไปในวิหารสามารถมองเห็นลายคำในตำแหน่งตรงกลางจนสู่บริเวณด้านบนของวิหาร ซึ่งเป็นสร้างและบังคับพฤติกรรมของผู้ที่เข้ามาในวิหารต้องนั่งลงและแสดงความเคารพของวิหาร โดยการนั่งมองลวดลายต่างๆ นั้นเอง และประเด็นที่น่าสนใจในเก็บข้อมูลอีกอย่างคือ ในการเก็บข้อมูลพบว่าประชากรตัวอย่าง 1 และ 2 ไม่มีประเด็นเรื่องทิศทางแสงสว่าง ปริมาณแสงและการติดตั้งระบบไฟฟ้าเข้ามาเกี่ยวข้องกับลายคำเลย

ค. รายละเอียดในการเก็บข้อมูลประชากรตัวอย่าง 3

ภายในวิหารนั้นที่เสาหลวงภายในไม่มีลวดลายของลายคำอยู่ แต่ลายไปปรากฏบนท้องไม้ และมีลวดลายที่สวยงาม เมื่อลองดูรวมๆ แล้วเมื่อเป็นเรื่องราวอะไรซักอย่างไว้ที่ต่อเนื่องกัน¹²⁵

จากข้อความข้างต้นพบว่าประชากรตัวอย่าง 3 สามารถสังเกตลวดลายทั้งหมดภายในวิหารมีความพยายามตีความหมายจากลวดลายที่ได้เห็นว่าเป็นเรื่องราวที่น่าจะสอดคล้องกันของแต่ละลวดลาย จนเวลาผ่านไปประชากรตัวอย่าง 3 ก็สามารถรับรู้ได้ว่าลวดลายที่เห็นนั้นเป็นเรื่องของป่าหิมพานต์ นั่นที่มีรูป ลิง ช้าง สัตว์มากมายอยู่ในนั้น แสดงให้เห็นของพัฒนาการของการเรียนรู้และตีความหมายของประชากรตัวอย่าง 3 ที่เห็นลวดลายแล้วพินิจพิจารณา ความหมายที่ซ่อนอยู่ภายในของลวดลาย ด้วยสำนึกการมีตัวตนของตนเองและรำลึกถึงเรื่องราวที่เคยรู้มาก่อนนั่นเอง อีกทั้งพบว่าแสงที่เข้าจากภายนอกไม่สามารถเข้าถึงลายที่อยู่บนท้องไม้ได้ภายในจึงมีลักษณะที่มีมืด แต่จากด้านหลังนั้นยังแสงจากภายนอกเข้ามาเท่าไร ก็ยังเปล่งประกายสีทองออกมาในช่วงที่เก็บข้อมูลในช่วงเย็นที่บรรยากาศเริ่มมืดลง เนื่องจากทางวัดไม่ได้ติดตั้งภายในวิหาร พระประจำวัดจึงเข้ามาจุดเทียนภายในวิหาร พบว่า แสงเทียนที่จุดบริเวณสกัดกั้นๆ เมื่อกระทบกับพื้นสีแดงกับลายสีทองแล้วรู้สึกว่าจะยิ่งเปล่งประกายความสวยงามมากยิ่งขึ้น¹²⁶ ดังภาพที่ 4.84

ภาพที่ 4.84 บรรยากาศ ภายในของวิหารเวลาจุดเทียนภายในวิหารเวลาตอนเย็น

¹²⁵ รายละเอียดในการเก็บข้อมูลช่วง 10:00 น.

¹²⁶ รายละเอียดในการเก็บข้อมูลช่วง 18:00 น.

จากการเก็บข้อมูลทั้งวันพบว่าประชากรตัวอย่าง 3 มีการตีความจากประสบการณ์และเน้นการการสร้างเรื่องราวที่ต่อเนื่องกัน ถึงแม้แสงที่เข้ามาจะไม่สม่ำเสมอทำให้ การจินตนาการนั้นขาดตอนอยู่บ้าง ส่วนลวดลายคำที่ประชากรตัวอย่าง 3 ชอบมากที่สุดคือ ฉากด้านหลังของพระประธานเนื่องจากทำให้รู้สึกว่กลมกลืนกันดีระหว่างลายคำกับพระประธาน เมื่อเห็นแล้วทำให้คิดถึงพระพุทธเจ้า ในช่วงบ่าย บรรยากาศภายในไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงนักเนื่องจากวิหารนี้เป็นวิหารแบบเปิดโล่งทำให้มีแสงเข้ามาตลอดทั้งวัน บรรยากาศโดยรวม เงียบสงบ และสบายใจ ประกอบกับภายในวิหารดูเรียบง่าย ทำให้บรรยากาศดู น่าศรัทธา เคารพ และเรียบง่ายที่สุดในแบบฉบับวิหารชนบท ในตอนท้ายของการเก็บข้อมูลผู้ร่วมวิจัยได้สรุปว่า วิหารแห่งนี้เมื่อเข้าไปภายในและพิจารณาหลายคำทั้งวิหารและสิ่งเกิดปัจจัยอื่นๆ เช่น แสง กิจกรรมทางพิธีกรรม พบว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงอะไรเลยแม้กระทั่งพิธีกรรมทางศาสนาก็ตาม บริบทโดยรอบบริเวณระเบียงคต และลานทรายรอบวิหารและเจดีย์ ล้วนอยู่ในสภาพที่ดี ปัจจัยทั้งหมดในข้างต้นนี้ ประชากรตัวอย่าง 3 ได้กล่าวว่า *ประทับใจกับความสวยงามและน่าทึ่งของวิหาร ระเบียงคต เจดีย์ และลานทรายรอบวิหารล้วนส่งผลทำให้เกิดความรู้สึกวิหารแห่งนี้สวยงาม และเรียบง่ายแบบวัดชนบท แต่ส่งผลให้เมื่อเข้ามานั้นเกิดความรู้สึกที่สงบมากและชอบมากที่สุดในการเก็บข้อมูลทั้ง 5 วิหาร แสดงให้เห็นว่า ปรัชญาการณที่เกิดขึ้นต่อประชากรตัวอย่าง 3 ภายในวิหารนี้ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ไม่ใช่แค่เพียงลายคำเท่านั้น แต่มีทั้งบริบทโดยรอบ สภาพของวิหารและประสบการณ์ของประชากรตัวอย่างเองที่ก่อรูปเป็นปรัชญาการณดังกล่าวในข้างต้น นอกจากนี้ปัจจัยในเรื่องต้นแล้ว จากภาพที่ 4.84 ทำให้เห็นว่าถึงแม้วิหารจะมีแสงสว่างที่เพียงพอในทุกด้านแล้ว แต่เมื่อจุดเทียนแล้วแสงเทียนดังกล่าวยังส่งผลให้เกิดความสวยงามที่หวนระลึกถึงช่วงเวลาในอดีตอีกด้วย*

ง. รายละเอียดในการเก็บข้อมูลประชากรตัวอย่าง 4

เมื่อได้เข้ามาภายในวิหารความรู้สึกคือ ทางเข้าตรงซุ้มประตูโขงมีขนาดเล็ก และภายในวิหารมีขนาดเล็กมาก เมื่อเข้ามาถึงภายในวิหารพบลายคำที่มีพื้นสีแดงขนาดใหญ่ อยู่ตรงกลางวิหารเด่นสะดุดตา เมื่อเดินรอบวิหารและมองขึ้นไปข้างบน พบลวดลายท้องไม้ขนาดใหญ่กลางวิหาร ที่คล้ายกับรูปของดอกไม้หรือเถาวัลย์ขนาดใหญ่ มีรูปพระและเทวดาโดยรอบ ตามชื่อไม้เป็นรูปสัตว์ เช่น ช้าง กวาง ลิง ร้อยเรียงกันเป็นเรื่องราวของนิทานหรือตำนานอะไรซักอย่าง ซึ่งส่วนใหญ่ลายคำที่ได้ไปเก็บข้อมูลจะไม่เป็นเรื่อง

แบบนี้ ทำให้รู้สึกอึดกับลวดลายเหล่านี้ เหมือนตนเองตกอยู่ในภวังค์ขณะหนึ่ง¹²⁷ ดังรูปภาพที่ 4.85

ภาพที่ 4.85 บรรยากาศ ภายในของบริเวณห้องไม้ภายในวิหาร

จากคำพูดและภาพข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ประชากรตัวอย่าง 4 สามารถรับรู้ถึงปรากฏตัวของลายคำได้อย่างรวดเร็วในการเก็บข้อมูลช่วงที่ 2 ซึ่งลวดลายเหล่านั้นสร้างปรากฏการณ์ในข้างต้นทำให้ประชากรตัวอย่างนั้นเกิดความรู้สึกเหมือนตนเองอยู่ในความฝัน เมื่อมองจากภาพถ่ายจะพบว่ามุมที่ประชากรตัวอย่างมองคือมุมสูงของวิหาร เมื่อเก็บข้อมูลต่อไปประชากรตัวอย่าง 4 ได้สังเกตเห็น ตุงไม้ขนาดใหญ่ และจารึกไม้เขียนเป็นภาษาล้านนาโบราณ บริเวณจากด้านหลังพบเป็นรูปต้นโพธิ์ พร้อมทั้งลวดลายของเทวดา และก๊อนเมฆ เมื่อมองภาพรวมแล้วเห็นเป็นภาพจำลองบรรยากาศของสวรรค์ที่มีป่าหิมพานต์ภายในทำให้ยังรู้สึกประทับใจจนถึงเวลาที่กำหนดให้เขียนถึงลวดลายที่ชอบและให้เขียนบรรยายความรู้สึก¹²⁸ ประชากรตัวอย่าง 4 ได้บรรยายไว้ว่า ลวดลายคำที่ชอบคือ ลายบริเวณเพดานห้องไม้ เพราะพบลายนี้ที่วิหารนี้ที่เดียว เนื่องจากในลายมีความอ่อนช้อย เสมือนเป็นภาพพิมพ์ออกมา แสดงให้เห็นถึงฝีมือที่ประณีตของช่างอย่างมาก นอกจากลายของป่าหิมพานต์แล้วยังพบลายกจักรบนช่อด้านบน ดังภาพที่ 4.86 - 4.87 ตามลำดับ

ภาพที่ 4.86 รูปของลายคำรูปกจักรบริเวณเพดานห้องไม้ภายในวิหาร

ภาพที่ 4.87 ภาพของแจกันของบริเวณฐานชุกช้อยู่ภายในวิหาร

¹²⁷ รายละเอียดในการเก็บข้อมูลช่วง 10:00 น.

¹²⁸ รายละเอียดในการเก็บข้อมูลช่วง 17:00 น.

ในการเก็บข้อมูลตั้งแต่เวลา 8:00 น. -18 :00 น. พบว่าประเด็นที่สำคัญในการแบบเก็บข้อมูลคือ เรื่องของการสำรวจและรับรู้จากตำแหน่งของลายคำในจุดต่างๆ ภายในวิหารอีกทั้งยังให้สังเกตบริบทโดยรอบและปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการรับรู้ของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน ดังนั้นการสรุปผลการเก็บข้อมูลของประชากรตัวอย่าง 4 มีรายละเอียดคือ ประสพการณ์แรกของประชากรตัวอย่าง 4 จะสามารถรับรู้ถึงลวดลายคำได้เลยในตอนแรกสุด แต่ในระยะแรก ประชากรตัวอย่าง 4 ยังคงรับรู้ได้เพียงแค่รูปลักษณะภายนอกยังไม่มีการตีความใดๆ แต่เมื่อเวลาผ่านไป ประชากรตัวอย่าง 4 เริ่มกลับมาตีความและบรรยายและนำแต่ละส่วนของลายคำภายในวิหารมาปะติดปะต่อกันเป็นเรื่องราว แล้วบรรยายว่ารู้สึกอย่างไรในตอนท้าย ตัวแปรที่สำคัญในบันทึกข้อมูลของประชากรตัวอย่าง 4 คือ ตำแหน่งของลวดลายคำและรายละเอียด ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆ ดังข้างต้น ทำให้เห็นว่าช่างผู้สร้างได้ลำดับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เข้ามาโดยใช้การวางลวดลายคำในตำแหน่งต่างๆ เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละช่วงเวลาส่งผลทำให้ประชากรตัวอย่าง 4 รู้สึกสบายและศรัทธาอีกทั้งยังจินตนาการต่อจากเหตุการณ์ที่เกิด ณ ช่วงเวลานั้น ดังนั้นตำแหน่งของลายคำจึงเป็นปัจจัยหลักที่ช่วยทำให้ลายคำปรากฏตัวและสร้างเรื่องราวจากลวดลายที่สละได้เขียนเอาไว้

4.5.3 สรุปผลการเก็บข้อมูล วิหารไหล่หิน วัดไหล่หินหลวง จ. ลำปาง

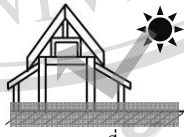

จากการเก็บข้อมูลทั้งหมดของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน พบว่า วิหารมีประเด็นที่คล้ายกับวิหารพระนางจามเทวี วัดปงยางคก มีประเด็นเรื่องโครงสร้างของวิหารและตำแหน่งของลวดลายที่สอดคล้องจนทำให้ประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คนสามารถสร้างจินตนาการจากการปรากฏตัวของลายคำ เมื่อพิจารณาจากประวัติการสร้างพบว่าภายในวิหารไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงเลย แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงคือ สภาพของลวดลายที่อยู่ภายในวิหารนั้นได้เลือนหายและหลุดลอกออกไปบ้าง ทำให้ผู้ที่เข้าไปภายในวิหารไม่สามารถรับรู้ถึงสิ่งที่เคยปรากฏอยู่ได้นั่นเอง ซึ่งปัจจัยเหล่านั้นก็เป็นสาเหตุและประเด็นสำคัญของวิหารที่แสดงให้เห็นว่า ทางวิหารมีการบูรณะและดูแลอย่างดีมาก จนทำให้ปรากฏการณ์ภายในวิหารเกิดขึ้นในทิศทางเดียวกันไปจากโดยสรุปได้ดังนี้ คือ

- 1) ทางวัดมีการดูแลและบูรณะวิหารเป็นอย่างดี แต่ไม่มีลวดลายตรงเสา จึงทำให้ประชากรตัวอย่างเวลาเก็บข้อมูลจึงแหงนมองลายคำด้านบนตลอดเวลา ทำให้บางเวลาประชากรตัวอย่างบางคนถึงกลับนอนดูและจินตนาการปรากฏการณ์ออกไป
- 2) ไม่มีปัญหาเรื่องแสงสว่างเนื่องจากไม่มีการติดตั้งระบบแสงสว่างภายในวิหาร
- 3) ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่ในทิศทางเดียวกันของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน คือสามารถจินตนาการเป็นเรื่องราวของ ป่าหิมพานต์นั่นเอง

ตารางที่ 4.9 การเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมทางกายภาพของวิหาร จากทั้งก่อนและหลังการบูรณะ

สภาพวิหาร	ปัจจัยที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพที่มีผลต่อการรับรู้				
	จำนวน	โครงสร้างวิหาร	แสงสว่าง	ลายคำ	การดูแลรักษา
อดีต (ก่อนบูรณะ)	ไม่มีศาลาคด	มีลายคำปรากฏอยู่ โครงสร้างทั้งวิหาร	อาศัยแสงสว่างจากแสง ภายนอกวิหารและแสง จากเทียนเท่านั้น พบลาน ทรายยังอยู่สภาพเดิม	ลายคำปรากฏทั้งวิหาร ทั้ง โครงสร้างด้านบนเท่านั้น โดยที่ช่างในอดีตมีแนวคิด ใช้ตำแหน่งของลายคำเป็น ตัวสร้างเรื่องราว	เนื่องจากวิหารมีการใช้ สอยจากชาวบ้านอยู่เสมอ จึงได้รับการดูแลด้าน กายภาพเป็นอย่างดี
ภาพประกอบ		 ตารางภาพที่ 4.9.2	 ตารางภาพที่ 4.9.4	 ตารางภาพที่ 4.9.6	-
ปัจจุบัน (หลังการ บูรณะ)	สำหรับตัวศาลาคดเริ่ม สร้างเมื่อ 30 – 40 ปีมานี้ เอง แม้ตัววิหารที่เพิ่งจะมา บูรณะในเวลาก่อนหน้า สร้างศาลาคดไม่กี่สิบปี ดังนั้นรูปแบบและรูปทรง จึงเป็นแบบสมัยใหม่ขัด กับของเก่าซึ่งเป็นตัววิหาร ดั้งเดิม ซึ่งเมื่อมีการบูรณะ แล้วจึงมีความคิดว่าควรจะ มีการบูรณะตัววิหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่วน ของหลังคา เพราะอยากให้ สวยงามแบบใกล้เคียงกัน กับของใหม่ในเวลาต่อมา เมื่อ พ.ศ. 2435 ชาวบ้านจึง รวบรวมทุนช่วยกันเปลี่ยน หลังคาและช่อฟ้าเสียใหม่ ให้เป็นแบบ รัตนโกสินทร์ ดังนั้นจึงจะเห็นว่าตัววิหาร ดูแปลกที่ส่วนบนเป็น รัตนโกสินทร์ โดย เฉพาะตัวล้าของและนาค สะดุ้ง	พบร่องรอยการเปลี่ยนช่อ ฟ้า ป้านลม ใบระกา ทาง หงส์ ในลักษณะแบบภาค กลาง รวมทั้งกระเบื้องมุง หลังคา ที่เป็นกระเบื้อง ซิเมนต์ นาคสะดุ้งนั้น ทาง เหนือจะไม่ทำ แต่ของเดิม ที่วิหารนี้เป็นไม้ปาดเรียบ เฉพาะตัวล้าของบนสัน หลังคามีรูปนาคขนาดใหญ่ ใหญ่เคลือบดินเผา บางส่วนของหลังคาจะมี รูปนาคเคลือบสวองาม รูป นาคเกาะเป็นแถวที่ หลังคาส่วนบน ส่วนช่อฟ้า เป็นรูปปากนกไม่มีการ เปลี่ยนแปลงหน้าบันวิหาร เป็นลายปูนปั้นแบบ ดั้งเดิมและส่วนล่าง ทั้งหมดยังเป็นแบบเก่าแก่	ปัจจุบันไม่มีการติดไฟฟ้า ภายในวิหาร สภาพแสง สว่างอยู่ในสภาวะปกติ	เนื่องจากมีการบูรณะ เปลี่ยนเสาใหม่ จึงทำให้ ช่างเปลี่ยนภาพหลังพระ ประธานเพื่อใช้ตำแหน่ง ของลายคำสร้าง ปรากฏการณ์ใหม่	มีการจัดการดูแลรักษา อย่างเป็นระบบทั้งจากทาง วัดและกรมศิลปากร
ภาพประกอบ	 ตารางภาพที่ 4.9.1 ภาพวิหารในปัจจุบัน	 ตารางภาพที่ 4.9.3	 ตารางภาพที่ 4.9.5	 ตารางภาพที่ 4.9.7	

ตารางที่ 4.10 แสดงการเปรียบเทียบปัจจัยและอิทธิพลต่างๆ ที่มีผลต่อการรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และลายคำของประชากรตัวอย่างในวิหารล้านนา

สภาพวิหาร	ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้				
	สภาพทางกายภาพ	โครงสร้างวิหาร	แสงสว่าง	ลายคำ	ประสบการณ์เดิม/พื้นที่ดั้งเดิม
ประชากรตัวอย่าง 1	บริเวณด้านนอกและในวิหาร โดยรวม ดูสงบ เยียบ คนไม่พลุก่าน	โครงสร้างของวิหารเป็นตัวกำหนดรูปแบบของลายคำ และการเขียนลวดลายบนโครงสร้าง นั้นน่าจะเพื่อต้องการให้คนเคารพ และกำหนดตำแหน่งของการนั่งลงมอง	ปริมาณแสงสมดุลกับบรรยากาศโดยแล้วดูเย็นตาและสงบ	พบลายต้นใบโพธิ์และเทวดา และลวดลายบริเวณเพดานด้านบน ดีความว่าเหมือนป่าหิมพานต์ที่มีช้าง กวาง และลายเถาวัลย์ดูแล้วเป็นเรื่องราวดี	ถึงแม้ว่าจะไม่เคยมาที่วิหารนี้ แต่เนื่องจากเป็นคนที่ชอบเข้าวัดและเรียนด้านจิตรศิลป์มา จึงสามารถรับรู้ลายต่างๆ ครบถ้วนตลอดจนสามารถตีความเป็นเรื่องราวได้อีกด้วย
ภาพประกอบ		 ตารางภาพที่ 4.10.3	 ตารางภาพที่ 4.10.7	 ตารางภาพที่ 4.8.11	
ประชากรตัวอย่าง 2	บริเวณด้านนอกวิหาร โดยรวม ดูสงบ เยียบ มีระเบียงคด ลานทราย ที่ทำให้เสมือนอยู่บนสวรรค์เหมือนวัดพระธาตุลำปางที่แสงเหมือนกระทบกับทรายทำให้เกิดการสะท้อนของแสง	โครงสร้างมีผลต่อการเห็นลายคำทั้งวิหาร ได้ในครั้งแรก ตำแหน่งที่ขึ้นอยู่กลางวิหาร ซึ่งเป็นการสร้างและบังคับพฤติกรรมของผู้ที่เข้ามาในวิหารต้องนั่งลง และแสดงความเคารพของวิหาร โดยการนั่งมองลวดลายต่างๆ นั้นเอง	แสงจากด้านนอกที่ตกกระทบลานทรายทำให้เกิดแสงที่ระยิบระยับดูสวยงามมากเมื่อมองลายคำในด้านบน	ตำแหน่งของลายคำภายในวิหารส่วนใหญ่อยู่ในระดับที่สูงจนต้องเงยหน้าขึ้นไป ซึ่งน่าจะเป็นความตั้งใจของช่างที่ต้องการให้คนที่เข้าไปในวิหาร จนสามารถรับรู้ถึงเรื่องราวของป่าหิมพานต์ของลายด้านบนได้	เนื่องจากวิหารนี้เป็นประจำ จึงทำให้ สามารถจินตนาการได้เป็นเรื่องราวมากมาย ¹²⁹
ภาพประกอบ	 ตารางภาพที่ 4.10.1	 ตารางภาพที่ 4.10.4	 ตารางภาพที่ 4.10.8	 ตารางภาพที่ 4.10.12	
ประชากรตัวอย่าง 3	วิหารมีความสมบูรณ์ขององค์ประกอบ โดยเฉพาะระเบียงคดที่มีมือผู้รอบวิหารยิ่งทำให้ดูสงบมากขึ้น	โครงสร้างส่งผลให้เห็นการปรากฏตัวของลายคำทั้งวิหารได้ในช่วงแรก	แสงที่เข้าจากภายนอกไม่สามารถเข้าถึงลายที่อยู่บนท้องไม้ได้ภายในจึงมีลักษณะที่มีมืด แต่ฉากด้านหลังนั้นยังแสงจากภายนอกเข้ามาเท่าไร ก็ยังเปล่งประกายสีทองออกมา	ลวดลายแล้วที่นิจุพิจารณาความหมายที่ซ่อนอยู่ภายในของลวดลาย ด้วยสำนึกการมีตัวตนของตนเองและรำลึกถึงเรื่องราวที่เคยรู้มาก่อนนั่นเอง	มีการระลึกถึงประสบการณ์เก่า นำมาตีความร่วมและสร้างความต่อเนื่อง ¹³⁰

¹²⁹ ดูรายละเอียดหน้า 133-140

¹³⁰ ดูรายละเอียดหน้า 135

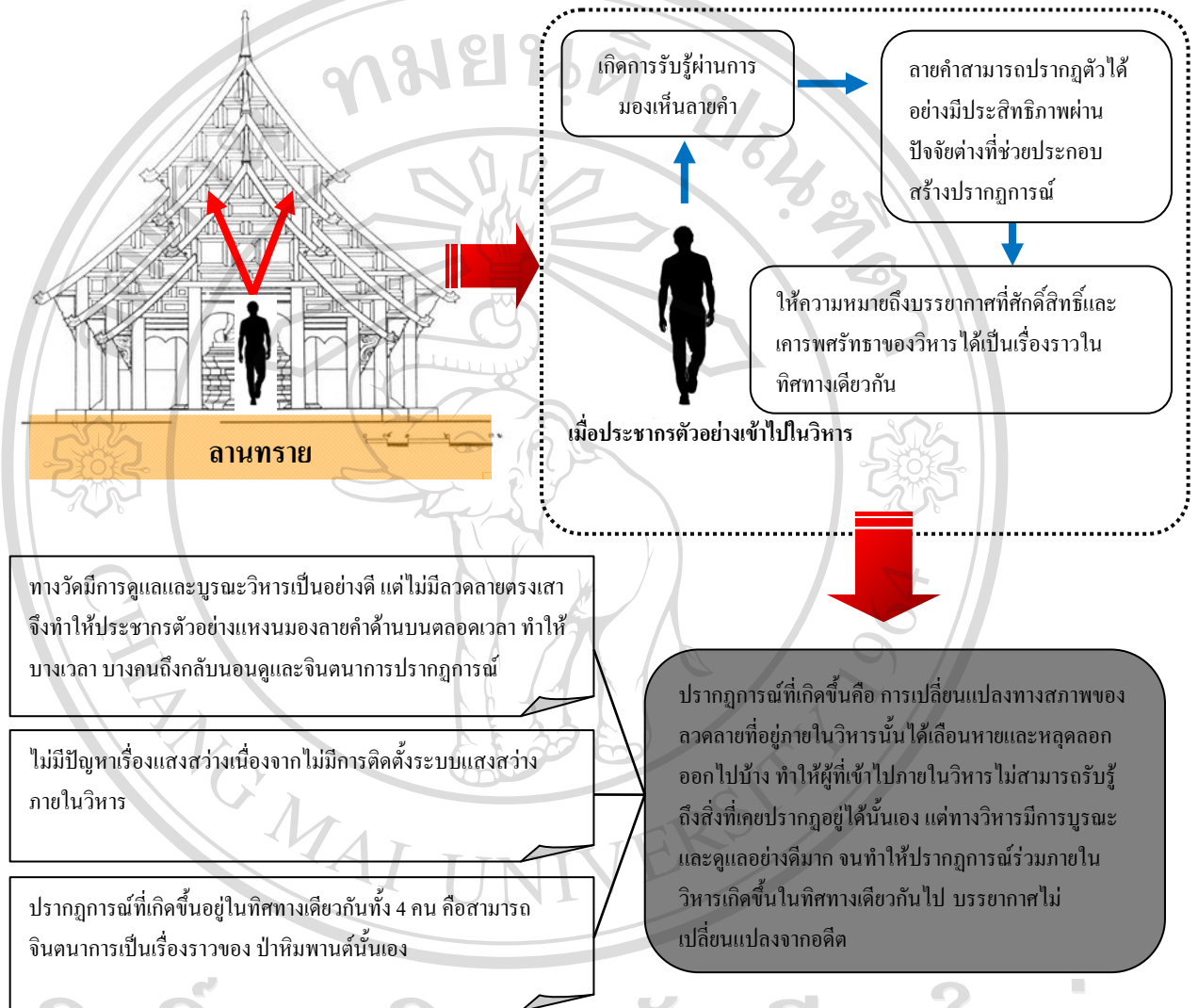
ตารางที่ 4.10 แสดงการเปรียบเทียบปัจจัยและอิทธิพลต่างๆ ที่มีผลต่อการรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และลายคำของประชากรตัวอย่างในวิหารล้านนา (ต่อ)

สภาพวิหาร	ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้				
	สภาพทางกายภาพ	โครงสร้างวิหาร	แสงสว่าง	ลายคำ	ประสบการณ์เดิม/พื้นเพดั้งเดิม
ภาพประกอบ	 ตารางภาพที่ 4.10.2	 ตารางภาพที่ 4.10.5	 ตารางภาพที่ 4.10.9	 ตารางภาพที่ 4.10.13	-
ประชากรตัวอย่าง 4	บริบทรอบๆวิหารเป็นอีกปัจจัยที่ทำให้ประชากรตัวอย่างเกิดจินตนาการเหมือนตกอยู่ในภวังค์ ¹³¹	เป็นปัจจัยที่ช่วยให้ลายคำทำหน้าที่และปรากฏตัวได้ และส่งผลการรับรู้และตีความหมายได้ ส่งผลให้บางช่วงผู้ร่วมวิจัยถึงกับนอนดูลวดลายเหล่านี้	ลานทราย ทำให้สามารถรับรู้ปรากฏการณ์ของลายคำบริเวณด้านบนได้ชัดเจน	พบลวดลายของสัตว์ ภาวนิตีความของลวดลายจากรูปสัญลักษณ์เป็นรูปของความหมายที่มาจากประสบการณ์ของผู้ร่วมวิจัยจนตีความหมายของความรู้สึกศรัทธา นั่นเอง	ถึงแม้จะเคยมาวิหารนี้แต่ช่วงแรกก็รับรู้ลวดลายได้แค่รูปสัญลักษณ์ทางกายภาพเท่านั้น
ภาพประกอบ	-	 ตารางภาพที่ 4.10.6	 ตารางภาพที่ 4.10.10	 ตารางภาพที่ 4.10.14	-

จากตารางทั้ง 4.9 และ 4.10 เมื่อเปรียบเทียบแล้วพบว่ามีการบูรณะเปลี่ยนแปลงเสาใหม่แต่ลวดลายคำยังคงอยู่เหมือนเดิม สภาพทางกายภาพภายในวิหารไม่มีการเปลี่ยนแปลงและส่งทำให้ปรากฏการณ์ภายในวิหารไม่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อเข้าไปเก็บข้อมูล จึงพบว่าโครงสร้างของวิหารนั้นสัมพันธ์กับลายคำเป็นอย่างซึ่งน่าจะเกิดจากความตั้งใจของผู้สร้างที่บังคับมุมมองของผู้ที่เข้ามาในวิหารไปสู่การรับรู้ลายคำ อีกทั้งสภาพแวดล้อมที่รอบๆ วิหาร ไม่ว่าจะเป็นระเบียบกต เจดีย์ และองค์ประกอบๆ อื่นที่ล้วนส่งผลให้เกิดความรู้สึกร่วมกับการดูลวดลายภายในวิหารทำให้ประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คนมีทิศทางการรับรู้ของประสบการณ์ในทิศทางเดียวกัน

¹³¹ ดูรายละเอียดหน้า 140-146

จากตารางและข้อมูลทั้งหมดสามารถสรุปกลไกและกระบวนการเกิดปรากฏการณ์ในวิหารไหล่หินหลวงได้โดย จะคลี่คลายถึงปัจจัยต่างๆ ตลอดจนอุปสรรคที่ทำให้ปรากฏการณ์เกิดการเปลี่ยนแปลงไปดังนี้คือ

แผนภูมิที่ 4.12 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและปัญหาที่มีของวิหารไหล่หินหลวง

จากแผนภูมิด้านบนจะเห็นว่าวิหารไหล่หินหลวงมีเปลี่ยนแปลงอยู่บ้าง เนื่องจากความเก่าแก่และทรุดโทรมของลวดลาย แต่เนื่องจากมีการบูรณะอย่างต่อเนื่องทำให้ลวดลายหายไปบางส่วน เกิดปรากฏการณ์ที่ไม่ต่างจากอดีตมากนัก คือ ทำให้คนที่เข้ามารับรู้และตีความ ให้ความหมายเป็นเรื่องราว และความรู้สึกในทิศทางเดียวกัน

4.6 สรุปข้อมูล

จากการเก็บข้อมูลทางด้านกายภาพของวิหารทั้ง 5 วิหารพบว่า ในแต่ละวิหารมีการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกัน ซึ่งวิหารที่พบว่ามีปัญหาทางด้านกายภาพจนส่งผลกระทบต่อการรับรู้มากที่สุด คือ วิหารปราสาท เนื่องจากภายในวิหารไม่มีแสงสว่างเข้าไปได้เลย ทำให้ลายคำภายในวิหารไม่ปรากฏตัวต่อผู้ที่เข้าไปสาเหตุมาจากการเปลี่ยน โครงสร้างวิหารจากวิหารแบบ โถงเป็นวิหารปิด จึงทำให้ลายคำภายในวิหารหมดความสำคัญลงไปอย่างสิ้นเชิงประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลจากผู้ร่วมวิจัยทั้งหมด จะมีปัญหาในเรื่องการรับรู้การปรากฏตัวของลายคำภายในวิหารปราสาทแทบทุกคน ในการเก็บข้อมูลทางกายภาพก็พบว่า ประเด็นสำคัญอีกเรื่อง คือระบบแสงสว่างภายในวิหาร ปัญหาสำคัญในเกือบทุกวิหาร คือเรื่องแสงสว่างที่ใช้อยู่ พบว่าเกือบทุกวิหารขาดการดูแลเอาใจใส่ของ ความสำคัญตรงนี้เป็นอย่างมาก มีเพียงวิหารลายคำเท่านั้นที่ได้คำนึงถึงเรื่องนี้ อีกประเด็นที่สำคัญก็คือ เรื่องการบูรณะของวิหารที่ทำให้วิหารมีการเปลี่ยนแปลงใน แสงทิศทางการเข้าของแสงธรรมชาติ การติดแสงประดิษฐ์ ช่องเปิด ลวดลายคำ และพฤติกรรมของคนที่เข้ามาภายในวิหาร ซึ่งข้อมูลที่สรุปในแต่ละวิหารในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงและสภาพ ณ ปัจจุบันของแต่ละวิหารนี้จะนำไปวิเคราะห์พร้อมกับข้อมูลในส่วนที่ได้จากการรับรู้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในบทต่อไป แต่ในส่วนนี้จะขอสรุปโดยย่อในประเด็นของตัวผู้วิจัยและประชากรตัวอย่างดังนี้

6.1 ผู้วิจัย

6.1.1 การบูรณะและการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ในการเก็บข้อมูลพบว่าการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพอันเนื่องมาจาก การบูรณะเป็นสาเหตุแรกๆ ที่ทำให้ลายคำถูกเปลี่ยนสภาพ ตำแหน่ง และหน้าที่ คือ ลายคำมีความสัมพันธ์ทางกายภาพในวิหารเกี่ยวข้องกับ โครงสร้างเสมอ เมื่อ โครงสร้าง หรือส่วนอื่นในวิหารถูกรบูรณะจะพบว่าลายคำจะถูกกระทบ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะ เป็น การเปลี่ยนลวดลาย เขียนใหม่ ตลอดจนการทาสีทรม สภาพไม่สมบูรณ์ หรือ โดยถูกย้ายตำแหน่ง ทั้งหมดจะส่งผลกระทบต่อหน้าที่และการปรากฏตัวของลายคำ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ เช่น วิหารปราสาทที่มีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่เกิดจากบูรณะ ทำให้ลายคำในวิหารไม่สามารถทำหน้าที่และปรากฏตัวได้เนื่องจาก ถูกผลกระทบทำให้วิหารเกิดบรรยากาศที่มืด ประกอบลายคำถูกเขียนลวดลายบน โครงสร้างที่มีลักษณะใหญ่และสูงมาก ยิ่งทำให้การปรากฏตัวของลายคำเกิดปัญหานั้นเอง และในการบูรณะนั้นส่วนมากในทั้ง 5 วิหารจะบูรณะเพื่อการซ่อมแซมเท่านั้น เว้นแต่วิหารลายคำ จึงทำให้สภาพทางกายภาพถูกรบูรณะตามสภาพเท่านั้น

6.1.2 สภาพของลายคำ และการใช้งานของวิหาร สภาพของลายคำส่วนใหญ่หลุดร่อนออกไปจำนวนมาก ทั้งทำให้ลวดลายไม่ต่อเนื่องกันในบางจุด เนื่องจากลวดลายในบางวิหารมีการเขียนลวดลายให้เป็นเรื่องทางพุทธศาสนาคล้ายกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง ดังนั้นเมื่อลวดลายบางส่วนหายไปย่อมส่งผลต่อการรับรู้ที่จรร้อยเป็นเรื่องราวของประชากรตัวอย่างไม่ต่อเนื่องนั่นเอง อีกทั้งวิหารได้ถูกแปรสภาพการใช้ จากเคยประกอบพิธีกรรมก็ลดลง จนกระทั่งไม่มีกิจกรรมใดๆ ในวิหารนั้นอีก เช่น วิหารน้ำเต้าที่ไม่มีและยกเลิกการทำพิธีกรรมภายในวิหาร เมื่อพิจารณาทั้ง 5 วิหารพบว่าจะมีเพียงวิหารลายคำเท่านั้นที่ลายคำอยู่ในสภาพสมบูรณ์ที่สุด ในบางวิหารมีการบูรณะแต่ขาดช่างที่มีความรู้และฝีมือ จึงทำให้ลวดลายเปลี่ยนแปลงทางกายภาพจนส่งผลต่อความหมายที่จะเกิดขึ้น

6.2 ประชากรตัวอย่าง ตามที่ผู้วิจัยได้สรุปและเรียบเรียง พบว่า

6.2.1 สภาพทางกายภาพมีผลต่อการรับรู้ จนเกิดการดึงเอาประสบการณ์ในอดีตย้อนกลับมาทำให้ประชากรตัวอย่างสามารถรับรู้การปรากฏตัวของลายคำในความหมาย และหน้าที่แบบในอดีตได้และช่วยให้ลายคำปรากฏตัวต่อประชากรตัวอย่างผ่านการรับรู้ ชิม ชับ เพราะการตีความจนไปถึงดึงเอาความทรงจำเดิมและความตั้งใจของการให้ความหมายผ่านลวดลายคำจากสล่าได้

6.2.2 โครงสร้างวิหาร มีผลต่อ การปรากฏตัวและตำแหน่งของลายคำ เป็นปัจจัยที่ช่วยให้การปรากฏตัวของลายคำสามารถปรากฏตัวได้ และยังบังคับมุมมองของประชากรตัวอย่างภายในวิหารเช่น ลวดลายบนเพดานวิหาร วิหารไหล่หิน หลวงที่ประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คนยืนและมีมุมมองเดียวกัน และบรรยายว่าเหมือนถูกกระทำให้ต้องแหงนมองขึ้นไปในขณะที่ต้องนั่งลง เพราะเกิดความรู้สึกเหมือนถูกบังคับให้นั่งลงด้วยลักษณะของโครงสร้างและตำแหน่งของลายคำ

6.2.3 แสงสว่าง ที่รวมไปถึงเรื่อง ช่องเปิด ทิศทางของแสง (แสงและเวลา) ชนิดของแสง มีทั้งในแง่บวกและลบ เช่น การใช้ชนิดของแสงในแง่บวก คือการติดตั้งแสงประดิษฐ์ที่คำนึงการจำลองสีและบรรยากาศของแสงธรรมชาติทำให้เกิดบรรยากาศที่ไม่แตกต่างในอดีตดังตัวอย่างในวิหารลายคำ ส่วนในแง่ลบ คือมีการติดตั้งแสงประดิษฐ์ที่ให้ชนิดของแสงเป็นสีขาวจากหลอดฟลูออเรสเซนต์ ทำให้บรรยากาศภายในวิหารเปลี่ยนแปลงจากอดีตส่งผลต่อการรับรู้ของ

ประชากรตัวอย่างดังตัวอย่างในวิหารปราสาท เรื่องของแสงสว่างยังมีผลใน
ฐานะปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดปรากฏการณ์ภายในวิหารอย่างมาก ทั้งเป็น
ตัวช่วยและกระตุ้นทำให้ลายคำทำหน้าที่สะท้อนและปรากฏตัวผ่านแสงสว่าง
ทำให้ความน่าสนใจและสวยงาม เกิดแรงบันดาลใจตีความเป็นความรู้สึก
ต่างๆ

6.2.4 ลายคำ รูปแบบและลวดลายของลายคำมีผลต่อการทำงานของการทำงานของการเกิด
ปรากฏการณ์ในฐานะความสัมพันธ์ระหว่างลายคำกับพื้นที่ภายในวิหาร เช่น
ลวดลายลายคำภายในวิหารลายคำที่ประชากรตัวอย่างสรุปจากสิ่งที่ได้รับรู้
จากปรากฏการณ์ภายในวิหาร ที่สรุปออกมาในรูปแบบปรากฏการณ์ร่วม คือ
รูปแบบและลวดลายภายในวิหารทำให้คิดถึงเสมือนจำลองพื้นที่ภายในเป็น
สวรรค์ที่มีปราสาททอง (ลวดลายด้านหลังวิหารหลังพระประธาน) มีเทวดา
(ลวดลายบริเวณหน้าต่าง) และต้นไม้ (ลวดลายที่เสา) ที่เหมือนไหวได้จริง ทำ
ให้เกิดความรู้สึกศรัทธาและเคารพในวิหารมากขึ้น

6.2.5 ประสบการณ์เดิม / พื้นเพของประชากรตัวอย่าง เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการ
ตีความ ให้ความหมาย ของการรับรู้ปรากฏการณ์ระหว่างลายคำและพื้นที่ โดย
ใช้ประสบการณ์เดิม/ พื้นเพเป็นเหมือนฐานข้อมูลบันทึกอยู่ในรูปของความ
ทรงจำ เมื่อเกิดการรับรู้ในเหตุการณ์ใหม่ ประสบการณ์เดิมจะทำหน้าที่
ย้อนกลับไปดึงความทรงจำเก่ากลับมาและกระตุ้นให้เกิดการตีความใหม่จาก
ประสบการณ์ที่เคยพบเจออีกครั้ง โดยผลของการรับรู้จะแตกต่างและอาจ
คล้ายคลึงขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมของแต่ละบุคคลที่มีและรับรู้มาแตกต่าง
กัน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ทั้งนี้ปัจจัยทั้ง 5 หน่วย ที่ผ่านการเรียบเรียงและสรุปจากข้อมูลของประชากรตัวอย่างโดย
ผู้วิจัยแล้ว จะนำไปอธิบายและขยายความต่อด้วยการวิเคราะห์อาศัยกรอบการมองแบบทฤษฎีของ
ปรากฏการณ์วิทยา ซึ่งจะปรากฏข้อมูลในบทต่อไป